

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Nainen huumeiden käyttäjänä - Päihdetyöntekijän silmin

Löfberg, Cassandra
Vuorikoski, Tiina

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Nainen huumeiden käyttäjänä
- Päihdetyöntekijän silmin

Löfberg Cassandra
Vuorikoski Tiina
Sosionomi
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Löfberg Cassandra & Vuorikoski Tiina

Nainen huumeiden käyttäjänä - Päihdetyöntekijän silmin

Vuosi 2017 Sivumäärä 70

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tuoko naiseus erityispiirteitä huumeiden käyttöön ja jos tuo niin mitä. Opinnäytetyötä varten on haastateltu huumeita käyttävien naisten kanssa työtä tekeviä päihdetyöntekijöitä, tutkimustulokset kertovat siis heidän näkökulmastaan. Nostimme esille sellaisia ilmiöitä, jotka johtuivat siitä, että kyseessä on huumeita käyttävä nainen, aiheita joihin naiseus erityisesti vaikuttaa. Etsimme niin negatiivisia kuin voimaannuttaviakin seikkoja. Emme vertailleet miehiä ja naisia keskenään, vaan pyrimme löytämään seikkoja, jotka liittyvät siihen, että kyseessä on huumeita käyttävä nainen.

A-klinikkasäätiö toimi opinnäytetyömme toimeksiantajana, aiheesta ei ole aiemmin tehty heille tutkimusta. Huumeita käyttäviä naisia on muutenkin Suomessa melko vähän tutkittu, työntekijän näkökulmasta tutkimuksia ei juuri tästä aiheesta ole lainkaan, joten opinnäytetyömme tuo uutta näkökulmaa aiheesta päihdetyöhön. Tutkimuksemme avaa naisten kokemaa arkea huumemaailmassa, ymmärtämällä tätä näkökulmaa voidaan naista mahdollisesti auttaa kuntoutuksessa paremmin.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena, sitä varten haastateltiin neljästä eri organisaatiosta kuutta päihdetyöntekijää, jotka tekevät töitä huumeita käyttävien naisten kanssa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Esille nousseet teemat ovat naisten alisteinen asema huumemaailmassa, naisten roolit huumemaailmassa, huumeiden vaikutus naisten minäkuvaan ja omanarvontuntoon, naisten kokemaa ja tekemää väkivaltaa, seksipalveluiden tarjoaminen sekä äitiys.

Haastatteluissa ilmeni, että haastattelemiemme päihdetyöntekijöiden näkemyksen mukaan naisen asema on huumemaailmassa hyvin heikko, he ovat kokeneet paljon erimuotoista väkivaltaa, seksipalveluiden myyminen on yleistä ja huumemaailman kokemukset ovat saattaneet muuttua osaksi naisen minäkuvaan. Naisten taito käsitellä tunteitaan koettiin kuntoutusvaiheessa voimavaraksi. Päihdetyöntekijän on tärkeää tiedostaa, minkälaisista arkeista naiset ovat huumemaailmassa eläneet. Naissensitiivisyyden huomioiminen ja esimerkiksi äitiyden muuttaminen voimavaraksi päihdetyössä, ovat avaimia hyvään päihdekuntoutukseen naisille.

Löfberg Cassandra & Vuorikoski Tiina

Woman As a Drug User - from the employees point of view

Year   2017   Pages   70

The goal of Bachelor's thesis was to find out if womanhood brings special characteristics to using drugs and if it does, what those characteristics are. This thesis focused on issues which were based on the fact that the user is a woman. Searching for both negative and empowering issues. The point was not to compare men and women, but rather aimed at finding matters which result from being a woman using drugs.

The principal for the thesis is A-klinikkasäätiö (A-Clinic Foundation) and there has never been any kind of research for them about this subject before. Women who use drugs have been researched overall very rarely in Finland. From the employee perspective, there is no research at all from this specific topic, so the research might bring new understanding for the employees. This research brings out what the women experience in their daily lives and by understanding this it might be easier to help them in rehabilitation.

Research is qualitative. Six employees from four different organizations were interviewed. They all worked with women who use drugs. The material was examined with content-based analysis. The issues that arose were women's oppressive status in the world of drugs, different roles that women have in the world of drugs, how drugs affect women's self-image and dignity. And, how women experience and exert violence, prostitution and motherhood.

During the interviews, it was evident that the status the women have in world of drugs is weak no matter what role they have. They have experienced a lot of different kind of violence. Prostitution is common and what the women have experienced in the world of drugs might have become a part of their self-image. How women are able to deal with their feelings in the rehab can be seen as a resource for women who use drugs. It is important for the employees to be aware what kind of life the women in rehab have lived while using drugs. Female sensitivity and turning motherhood as a resource can be a key to a good rehabilitation.

Keywords: womanhood, drugs, world of drugs, status of a women

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Tutkimuksen tavoite ja toteutus	8
2.1	Haastateltavat	9
2.2	Tutkimusmenetelmä	11
2.3	Aineiston keruu	12
2.4	Aineiston analyysi	13
2.5	Luotettavuus	15
2.6	Eettisyys	16
3	Nainen ja päihteidenkäyttö	18
3.1	Terveys.....	20
3.2	Muuntohuumeet ja sekakäyttö	23
3.3	Minäkuva ja omanarvontunto.....	26
4	Naisen roolit huumemaailmassa	28
4.1	”Kova kimma”	30
4.2	”Tyttöystävä”	32
4.3	”Pirihuora”	36
5	Väkivalta.....	38
5.1	Lapsuuden väkivaltakokemukset.....	39
5.2	Nainen väkivallan uhrina	40
5.2.1	Naisten kokema väkivalta parisuhteessa	41
5.2.2	Parisuhteen ulkopuolinen väkivalta	43
5.3	Nainen väkivallan tekijänä.....	44
5.4	Työntekijöiden näkemys naisista väkivallan kokijoina	46
6	Seksipalvelut.....	49
6.1	Prostituutio rahaa vastaan	51
6.2	Huumemaailman sisäinen prostituutio	52
6.3	Vastikkeellinen seksi parisuhteessa	52
7	Äitiys	54
7.1	Voimavarana raskaus ja lapsi	56
7.2	Äitiys ja päihdekuntoutus	57
7.3	Lapsen huostaanotto ja kiireellinen sijoittaminen	59
7.4	Myytti äitiydestä.....	62
7.5	Syällisyys ja häpeä	63
8	Johtopäätökset	65
9	Pohdinta	74
	Lähteet	76
	Taulukot.....	79

Liitteet	80
----------------	----

1 Johdanto

Olemme molemmat tehneet sosionomiopintojemme aikana työharjoitteluita erilaisissa päihdekuntoutusyksiköissä, sitä kautta kiinnostuksemme huumeita käyttäviä naisia kohtaan heräsi. Media ja stereotypiat luovat tietynlaista kuvaa huumeita käyttävistä naisista. Päihdekuntoutuksissa saimme kuitenkin osittain valloillaan olevista stereotyyppiöistä poikkeavan käsityksen huumeita käyttävistä naisista. Halusimme tietää, mitä näiden stereotyyppien takana on ja kiinnostuimme minkälaista elämää naiset elävät suomalaisessa huumemaailmassa.

Hyvin nopeasti huomasimme, ettei suomalaisia tutkimuksia huumeita käyttävistä naisista ole saatavilla kovinkaan paljon. Suomesta löytyy yksi tutkimus kymmenen vuoden takaa, Sanna Värysen Usvametsän neidot, jossa haastatellaan nuoria huumeita käyttäviä naisia. Usvametsän neidoissa tutkitaan nuorten naisten elämää huumekeuvioissa sekä heidän huumeiden käyttöönsä. Huomiomme kuitenkin kiinnittyi siihen, ettei prostituutiota tai vastikkeellista seksiä nostettu esille tässä tutkimuksessa. Asiaa saattaa selittää meitäkin arveluttanut haastateltavien ja haastattelijan luottamusuhteen syvyys sekä asian arkuus. Olimme yllättyneitä siitä, ettei mielestämme tärkeää aihetta ole enempää Suomessa tutkittu naiseuden näkökulmasta. Tämä lisäsi kiinnostustamme aihetta kohtaan.

Huumeita käyttäviä äitejä on tutkittu Suomessa eri näkökulmista ja sitä kautta saimme relevanttia teoriaa työllemme esimerkiksi äitiydestä, minäkuvasta ja omanarvontunnosta. Tämä tutkimustieto perustaa pääosin Ensi- ja turvakotien liiton alla tehtyihin tutkimuksiin ja kirjoituksiin. Löysimme lisäksi Ruotsissa tehdyn Philip Lalanderin tutkimuksen, Hela världens är din - en bok om unga heroinister. Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu jonkin verran huumeiden käyttöä naisten näkökulmasta. Tutkimus on kuitenkin tehty jo vuonna 2001, eikä tutkittavat olleet suomalaisia naisia. Tutkimuksesta saimme kuitenkin teoreettista pohjaa ja omalle tutkimuksellemme, sen luotettavuutta ja relevanttiutta lisää Suomen ja Ruotsin kulttuuriset yhtäläisyydet.

Esille nousseiden teemojen kautta huomasimme, että tutkimuksia naisista huumeiden käyttäjinä on tehty enemmän kuin aluksi kuvittelimme. Tietoa siis lopulta löytyi, mutta ne olivat hyvin pirstaleisina ja ne piti koota monesta eri tutkimuksesta, jotta niistä sai kokonaisvaltaisemman kuvan.

Aihe on todella tärkeä ja siksi siitä onkin tarpeellista saada lisää tutkittua tietoa, jota voitaisiin käyttää hyödyksi tehtäessä töitä huumeita käyttävien naisten kanssa. Koska tietoa aiheesta on melko niukasti, hyöttyy työelämä myös siitä, että saa uutta tietoa huumeita käyttävistä naisista

ja heidän elämästään huumemaailmassa. Opinnäytetyön tarkoituksena on siis muodostaa yleiskatsaus, joka antaa työntekijöille eri näkökulmia ja uutta tietoa siitä, mitä naisten elämä huumemaailmassa on.

Tutkimuksessamme esille nousseita tietoja voidaan käyttää hyväksi naisten kanssa tehtävässä päihdetyössä. Tutkimuksemme on yleiskatsaus, siitä minkälaisia asioita nainen saattaa kokea eläessään alamaailmassa. Tutkimuksemme avaa työntekijöille eri näkökulmia ja tuo uutta tietoa, siitä mitä naiset ovat saattaneet kokea elämässään päihteitä käyttäessään. Tämä auttaa työntekijöitä huomioimaan nais erityisiä piirteitä päihdetyötä tehdessä.

2 Tutkimuksen tavoite ja toteutus

Aiheen valinta lähti liikkeelle henkilökohtaisesta kiinnostuksesta naiseudesta ja naisen asemasta huumeiden käyttäjien keskuudessa. Tehdessämme töitä huumeita käyttävien naisten parissa herätti naiseus sekä naisen asema mielenkiintoisia keskusteluja. Näissä keskusteluissa nousi hyvin erilaisia näkökantoja esille. Osa koki naisen aseman olevan esimerkiksi hyvin heikko ja alisteinen. Käyttäjät ovat kertoneet erilaisista tavoista rahoittaa ja mahdollistaa huumeidenkäyttöä. Nämä erilaiset keinot selvitä, rahoittaa ja elää naisena huumeiden käyttäjien keskuudessa herätti mielenkiintomme. Minkälainen naisen asema on huumeiden käyttäjien keskuudessa? Halusimme myös tietää voiko naiseudessa olla voimavaroja alamaailmassa. Mitä nämä mahdolliset voimavarat voivat käytännön tasolla olla? Mitä naiseus vaikuttaa huumeiden käyttöön? Miten tämä näkyy työntekijöiden silmin ja miten työntekijät asiat kokevat?

Asiaa on tutkittu Suomessa melko vähän. Tästä johtuen päätimme lähteä itse tutkimaan kyseistä aihetta. Naisnäkökulmasta on tutkimustietoa saatavilla vähän, tämä lisäsi myös työelämän kiinnostusta opinnäytetyötämme kohtaan. Sanna Väyrynen (2007) on tutkinut huumeita käyttäviä naisia ja tutkimuksessaan Usvametson neidot hän myös nostaa esille sen, että huumeita käyttäviin naisiin kohdistuvia tutkimuksia ja kirjallisuutta on hyvin niukasti saatavilla. Tilanne on siis edelleen sama kuin lähes kymmenen vuotta aikaisemmin. Suuren työn jälkeen onnistuimme kuitenkin löytämään tietoa huumeita käyttävistä naisista, tiedot olivat melko pirstaleisia. Niitä yhdistellessä sai kuitenkin luotua melko hyvän kokonaiskuvan huumeita käyttävistä naisista Suomessa.

Tutkimuksemme työelämän kumppaniksi pyysimme A-klinikkasäätiötä. Heidän toimestaan naisia huumeiden käyttäjinä ei ole aikaisemmin tutkittu ja tämän johdosta he kiinnostuivat aiheesta sekä lupautuivat tutkimuksemme kumppaniksi. Yhteistyömme toteutui lähinnä A-klinikkasäätiön tutkimuspäällikkö Jouni Tourosen kanssa.

Raportissa Huumetilanne Suomessa 2014 (Varjonen 2014) todetaan, että huumeiden käyttö on pysynyt suhteellisen samana viime vuosina. Suomessa on suunnilleen 18 000-30 000 opioidien ja amfetamiinin ongelmakäyttäjää, määrä on kasvussa. Vahvojen huumeiden ongelmakäyttäjistä naisia on noin kolmannes. Tilastot kertovat, että vahvojen huumeiden käyttö on ongelmallista ja näkyvää naisten parissa. Mielenkiintoista oli nähdä, kuinka haastateltavat kokivat naisten tilanteen nykypäivänä ja mitä muutoksia on tapahtunut heidän silmissään vuosien varrella.

Mediassa ja julkisissa keskusteluissa ovat stereotypiat nousseet esille. Kokevatko työntekijät stereotyyppien olevan liioiteltuja? Stereotypiat yhdistävät huumeiden käyttäjiin rikollisuuden, prostituution, väkivallan, kodittomuuden ja terveysongelmat. Tutkimme, miten työntekijät kokevat näiden asioiden nousevan naisten keskuudessa esille.

Tavoitteenamme on saada selville, mitä erilaisia asioita esille nousee, kun kyseessä on huumeita käyttävä nainen. Tutkimuksessamme haluamme nostaa naiseudesta johtuvia, kumpuvia ja nousevia seikkoja esille huumeiden käyttäjien keskuudessa. Minkä lisän naiseus tuo huumeiden käyttöön. Emme kuitenkaan lähde vertailemaan huumeita käyttäviä miehiä ja naisia keskenään, vaan nostamme esiin seikkoja, jotka esiintyvät huumeita käyttävillä naisilla.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten naiseus vaikuttaa huumeiden käyttöön päihdetyöntekijän näkökulmasta?
2. Mitkä seikat nousevat esille puhuttaessa päihdetyöntekijöiden kanssa huumeita käyttävistä naisista?
3. Voiko naiseus olla voimavara huumemaailmassa?

2.1 Haastateltavat

Haastattelimme työntekijöitä sosiaalialalla hyvin erilaisista toimivista paikoista ja ne valikoituivat omien näkemystemme sekä A-klinikkasäätiön tutkimuspäällikkö Jouni Tourusen suositusten mukaisesti. Valitsimme paikat niin, että näkökannat nousevat esille mahdollisimman laaja-alaisesti ja paikat toimivat päihteitä käyttävien naisten elämän eri osa-alueilla. Haastattelimme siis hyvin erilaisissa toimipisteissä työskenteleviä, jotta saisimme mahdollisimman paljon eri näkökulmia tutkielmaamme. Haastattelimme huumeita käyttävien naisten kanssa työskennelleitä sosiaalityön ammattilaisia. Haastateltavia oli yhteensä kuusi, neljästä eri organisaatiosta. Yhdistävänä tekijänä kaikilla työntekijöillä on pitkä kokemus naisten parissa tehtävästä työstä huumeiden käyttäjien maailmassa. Organisaatioiksi valikoituivat Osis II -hanke, vankilan naistenosasto, korvaushoitoyksikkö sekä Ensi- ja turvakotien liiton päihdekuntoutujien ensikoti.

Haastattelimme Osis II - hankkeen työntekijöitä. Osis II - hanke on perustettu löytämään kauduilta päihteitä käyttävät ihmiset, jotka eivät ole minkään tuen piirissä. Hankkeen tarkoituksena on kehittää vertaistoimintaa keskittyen huumemaailmassa elävien vertaisten toiminnan ja osallisuuden vahvistamiseen. Hankkeen avulla tavoitetaan kuntoutuvia ja aktiivisesti päihteitä käyttäviä ihmisiä. Heille järjestetään koulutusta arjen hallinnasta sekä vertaistoimijuuksista. Monet asiakkaista eivät käytä mitään heille kuuluvia palveluita, joten heitä autetaan, ohjataan sekä saatetaan osaksi palvelujärjestelmää ammattilaisten ja vertaisten tuella. Tavoitteena on saada toiminnan avulla päihteitä käyttävät ihmiset toimimaan vertaisina joko itsenäisesti tai yhdessä ammattilaisen kanssa ja tukemaan ihmisiä omassa elinpiirissään. Osis II - hankkeen toimintaan kuuluu kolme ryhmää, matalan kynnyksen kahvila sekä etsivä työ. Ryhmillä tarjotaan vertaistukea, tietoa ajankohtaisista päihdemaailmaan liittyvistä asioista ja vertaistoiminnasta. Yksi ryhmistä on vain naisille tarkoitettu VeryNais-ryhmä. Ryhmä keskittyy naisten hyvinvoinnin vahvistamiseen nais erityisellä otteella. Naisten voimaannuttaminen ja ihmisten kohtaaminen on tärkeä osa hanketta. Osis II - hankkeen työntekijöillä on myös pitkä kokemus päihteitä käyttävien naisten parissa tehdystä työstä sekä ajankohtaista relevanttia tietoa naisten tilanteesta ja elämästä huumeiden käyttäjien keskuudessa. Hankekumppaneina toimivat A-klinikkasäätiö, Tukikohta ry ja Suomen Lumme ry. (A-klinikkasäätiö 2017.)

Vankila on ympäristönä melko erilainen päihdetyötä tehdessä, ovathan vangit menettäneet vapautensa. Suuri osa vangeista on päihdeongelmaisia, joten aihe on vankiloissakin ajankohtainen. Vankeinhoidon päihdestrategia luo raamit päihdetyön toteuttamiselle vankilassa. Sen tavoitteena on päihteiden tarjonnan ja rikollisuuden ehkäisy, päihteistä johtuvien haittojen ehkäisy, päihteiden kysynnän vähentäminen sekä päihdeongelmaisen vangin kuntoutusketjun turvaaminen vapautumisen jälkeen. Vankiloissa päihdetyö jakaantuu kolmeen alueeseen, jotka ovat päihdehoito, päihdekuntoutus ja päihdevalvonta. Päihdehoidosta ovat vastuussa lähinnä hoitohenkilökunta, kuntoutuksesta ohjaajat ja valvonnasta valvontahenkilökunta. Arviointikeskus tekee jokaiselle vangille oman rangaistusajan suunnitelman, jonka perusteella vangit ohjautuvat eri toimintoihin, kuten esimerkiksi päihdekuntoutukseen vankeuden aikana. Päihdekuntoutuksessa vankilassa on käytössä lyhyitä motivointiohjelmia, pitkiä ryhmämuotoisia ohjelmia, yhteisökuntoutusta sekä yksilötyönä toteutettavaa päihdekuntoutusta. (Rikosseuraamuslaitos 2012.) Suomessa nais- ja miesvangit sijoitetaan eri osastoille. (Rikosseuraamuslaitos 2013). Haastattelimme vankilassa työskentelevää erityisohjaajaa, jolla on pitkä tausta naisvankien kanssa tehtävästä työstä.

Korvaushoidolla tarkoitetaan opioidiriippuvaisten hoitoa, jolla tavoitellaan kuntoutumista ja raittiutta tai pyritään vähentämään huumeiden käytöstä aiheutuvia haittoja. Näitä haittoja on esimerkiksi varastaminen, huumeiden myyminen ja ostaminen. Hoidoilla pyritään parantamaan huumeita käyttävän elämänlaatua. Korvaushoidon lääkkeinä käytetään buprenorfiinia

tai metadonia sisältäviä lääkevalmisteita. Korvaushoitolääkkeen valinta ja valitun lääkkeen annos määritellään yksilöllisesti. Lääkityksen avulla pyritään normalisoimaan huumeikäytön jäljiltä häiriytynyt aivotoiminta. Tavoitteena on, ettei henkilön tarvitse enää käyttää muuten huumetta ja hän voi keskittyä elämässä muiden asioiden kuten ihmissuhde-, työ- ym. asioidensa hoitamiseen. Korvaushoidot ovat yleensä pitkäkestoisia hoitomuotoja joilla myös pyritään ehkäisemään tartuntatautien leviämistä ja muita terveyshaittoja sekä pyritään ohjaamaan asiakkaat kuntouttavaan korvaushoittoon. Hoitosuunnitelmassa määritellään myös potilaan psykososiaalinen kuntoutus ja tarkistetaan säännöllisesti mistä hoitomuodoista potilas hyötyisi. Korvaushoidon työntekijät ovat tiiviissä keskusteluyhteydessä asiakkaidensa kanssa ja haastateltavallamme on pitkä kokemus työskentelystä huumeita käyttävien naisten kanssa. Viitekehyksenä hoidolle ovat kognitiivis-behavioraalinen ja yhteisöhoidon menetelmä. (Mäkelä 2005).

Haastattelemme myös Ensi- ja turvakotien liiton alla toimivaa päihdekuntoutukseen keskittyneen ensikodin työntekijöitä. Ensi ja turvakotien liitto on kansalais- ja lastensuojelujärjestö, joka auttaa muun muassa tiivistä tukea tarvitsevia vauvaperheitä ja heidän läheisiään. Vauvaperheen päihdekuntoutukseen keskittynyt ensikotihoito on tarkoitettu vanhemmuuteen ja arjen hallintaan ympärivuorokautista tukea tarvitseville vauvaperheille, joiden vanhemmalla tai vanhemmilla on päihdeongelma. Tavoitteena on vauvan ikätasoisien kehityksen turvaaminen ja vanhemmuuden laaja-alainen tukeminen. Hoito on yhteisöllistä. Päihteitä käyttävän perheen ensikotihoidossa yhdistyvät lastensuojelutyö ja päihdekuntoutus. Ensikotiin on mahdollista tulla jo raskausaikana. Täten pyritään ehkäisemään raskaudenaikaisen päihteidenkäytön aiheuttamia sikiövaurioita. Hoito voi jatkua, kunnes lapsi on vuoden ikäinen. Hoidolla pyritään vahvistamaan perheen arjen toimivuutta ja turvataan lapsen kehitystä sekä vahvistetaan vanhemmuutta. Lapsen hyvinvoinnilla on hoidon kaikissa vaiheissa erityinen painoarvo. Suurin osa päihdekuntoutuksessa asuvista perheistä on äiti ja vauva perheitä. Työntekijöillä on vankka kokemus yksilökeskusteluista perheiden kanssa ja näin syvällistä tietoa naiseudesta huumeiden käyttäjien keskuudessa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2017.)

2.2 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän, koska haluamme ymmärtää, miten päihdetyöntekijät näkevät päihteitä käyttävien naisten elämän, aseman ja siihen johtavat syyt. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on analyysin pääpaino mielipiteiden sekä niiden syiden ja seurausten syväluotauksessa. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että jakaumien ja keskiarvojen sijaan me keskitymme johtopäätösten tekemiseen moniulotteisemmasta, haastatteluihin pohjautuvasta aineistosta. (Aaltola & Valli 2007, 70-71.) Tämän tutkiminen ei onnistuisi kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä, koska nämä eivät ole taulukoilla tai numeroilla mitattavia asioita, vaan ihmisten kokemuksia ja ajatuksia siitä miten naiseus

vaikuttaa päihteiden käyttöön. Yksinkertaisesti sanoen laadullinen tutkimus ei kuvaa aineistoa ja analyysia numeroin, vaan ne kuvataan usein tekstinä. (Uusitalo 1991, 79.)

Tutkimustavaksi valikoitui yksilöhaastatteluna toteutettu teemahaastattelu sen joustavuuden ja avoimuuden vuoksi. Pyrimme tutkimaan aihetta avoimin mielin, mahdollisimman vähin ennakkokäsityksin. Haastattelu antoi meille mahdollisuuden tarkentaa, selventää ja toistaa kysymyksiä. Haastatteluissa meillä oli ennalta määritellyt teemat ja niitä tarkentavat kysymykset, joita käytimme tarvittaessa. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen sekä teemoja tarkentavien kysymysten varassa. Siinä korostetaan ihmisten tekemiä tulkintoja asioista ja niille annettuja merkityksiä. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 75.) Teemahaastattelussa ei kuitenkaan ole tärkeää se, että kysymykset ovat tarkasti samassa muodossa ja järjestyksessä eri haastatteluissa. Haastattelijan tehtävänä on kuitenkin tarkistaa, että kaikki teemat on käyty läpi haastattelun aikana, se miten laajasti teemoja käsitellään, vaihtelee haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 63.)

2.3 Aineiston keruu

Aineisto on kerätty haastattelemalla kuutta eri päihdetyöntekijää yllä mainituista neljästä eri päihdetyötä tekevästä organisaatiosta marraskuu 2016 ja tammikuu 2017 välisenä aikana. A-klinikkasäätiö suositteli paria eri yksikköä, joita pyysimme tutkimukseen mukaan. Muut haastateltavat paikat valikoituivat sen mukaan, että tiesimme etukäteen niissä tehtävän päihdetyötä huumeita käyttävien naisten kanssa. Kaikki haastattelemamme päihdetyöntekijät tekevät töitä huumeita käyttävien naisten kanssa. Halusimme haastatella työntekijöitä eri organisaatioista, jotta saisimme laajemman kuvan aiheesta, eikä tutkimuksemme nojaisi vain yhden yksikön tai organisaation näkemyksen varaan. Haastattelut tehtiin rauhallisessa tilassa, jokaiselle haastattelulle oli varattu noin tunti aikaa. Ne olivat kestoltaan noin neljästäkymmenestä minuutista puoleentoista tuntiin.

Oli sattumaa, että kaikki haastatteluun valikoituneet ovat naisia. Sitä voi selittää se, että sosiaaliala on melko naisvaltainen ja miehiä on hyvin vähän alalla. Lisäksi tutkimme naisten parissa tehtävää työtä, uskomme, että näin arkaluontoisia asioita on helpompi käsitellä samaa sukupuolta olevan kanssa. Myös me molemmat haastattelijat olemme naisia, voinee siis olla, että tämä on tuonut oman lisänsä haastatteluihin.

Lähetimme ennen haastatteluja haastateltaville saatekirjeen (liite 1), jossa kerroimme keitä olemme, mistä tulemme ja mitä tutkimme. Näin heillä oli etukäteen mahdollisuus orientoitua asiaan. Kertasimme ja tarkensimme vielä ennen aloittamista saatekirjeen asiat. Aloitimme

avoimella kysymyksellä, jossa haastateltava sai itse kertoa aiheesta tärkeäksi kokemiaan asioita ja seikkoja, tarvittaessa teimme lisäkysymyksiä. Tämän jälkeen kysyimme vielä ennalta määriteltyjä kysymyksiä apukysymyslistalta (liite 2), teemoista, jotka eivät vielä olleet nousseet esille. Apukysymyslistan kysymyksiin teimme myös tarvittaessa lisäkysymyksiä. Apukysymyslista käytiin läpi opinnäytetyön ohjaajan sekä työn toimeksiantajan kanssa, jotta kysymykset olisivat oleellisia, riittävän laajoja sekä meidän tutkimuskysymyksiimme vastaavia. Haastatteluiden edetessä haastattelijoiden rooli oli yleisesti vähäisempi, kuitenkin tarkentavia kysymyksiä esitettiin jokaisessa haastattelussa. Edellisissä haastattelussa nousseita seikkoja kysyttiin seuraavassa haastattelussa, jotta saatiin esille nousseeseen asiaan muiden näkemys asiasta. Haastattelut olivat vuorovaikutteisia vaikkakin haastateltavat tuottivat lähes kaiken puheen.

Haastatteluvaiheen aikana voidaan laatua parantaa huolehtimalla siitä, että tekninen välineistö eli laitteet joilla haastattelu äänitetään on kunnossa. On syytä myös varautua laatureilla ja varalaitteilla mahdollisten ongelmien varalle. Haastattelun aikana kannattaa tarkistaa, että laite edelleen äänittää. Haastattelurunko on syytä myös pitää mukana. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 184.) Äänitimme kaikki paitsi yhden haastattelun kahdelle eri laitteelle, varmuuden vuoksi. Vankilassa tehdyn haastattelun jouduimme turvallisuussyistä äänittämään vain yhdellä laitteella, jonka vankilan tarkastus- ja turvallisuuspuoli hyväksyi. Haastatteluja ennen tarkistimme useaan otteeseen laitteiden toimivuuden. Haastatteluiden aikana keskityimme lähinnä vuorovaikutukseen. Yhdessä haastattelussa jouduimme varmistamaan äänen riittävän kuuluvuuden. Molemmilla haastateltavalla oli mukanaan haastatteluissa haastattelun kysymysrunko.

Haastatteluiden mahdollisimman nopea litterointi parantaa niiden laatua. Haastatteluaineiston luotettavuuteen vaikuttaa myös se, jos litterointi noudattaa eri sääntöjä eri haastatteluissa tai jos kaikkia haastatteluja ei ole kokonaan äänitetty tai litteroitu. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 185.) Pyrimme litteroimaan haastattelut mahdollisimman nopeasti, kaikki haastattelut litteroitiin saman viikon aikana kuin ne oli tehty. Molemmat litteroimme kolme haastatteluja, sovimme että haastattelut litteroidaan sanatarkasti. Kaikki haastattelut äänitettiin ja litteroitiin alusta loppuun. Litteroidut haastattelut tallennettiin vain haastattelijoiden kotikoneille ja ovat olleet vain haastateltavien käytössä, kuten tutkimusluvuissa on sovittu.

2.4 Aineiston analyysi

Analysoimme aineistoa aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Siinä saadaan vastaus tutkimustehtävään käsitteitä yhdistelemällä. Se perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa tehdään empiirisestä aineistosta käsitteellisempi näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Yleiskäsitteiden avulla

muodostetaan kuvaus tutkimuskohteesta. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 112.) Aluksi aineisto pelkistetään eli redusoidaan, siinä analysoitava materiaali käydään läpi niin, että siitä karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Tätä pelkistämistä ohjaavat tutkimuskysymykset. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 108-109.) Litteroinnin jälkeen lähdimme pelkistämään tekstiä niin, että keräsimme sieltä kaikki meidän tutkimuskysymyksiimme vastaavat asiat, muut rajasimme pois. Rajasimme pois ne alueet, joissa ei naisten kohdalla ilmennyt mitään erityisiä piirteitä. Halusimme tutkia nimenomaan nais erityisiä piirteitä. Esimerkiksi varkaudet nähtiin meidän tekemisissä haastatteluissa samanlaisina niin naisten kuin miestenkin tekeminä. Varkaudet koettiin yhtenä tapana rahoittaa huumeiden käyttöä niin naisilla kuin miehillä. Nais erityisyyttä ei tässä aiheessa noussut haastatteluissa esille, jonka takia jätimme tämän aiheen tutkimuksemme teorian ja tulosten ulkopuolelle.

Ennen varsinaista analyysin aloittamista tulee määrittää analyysiyksikkö, se voi olla esimerkiksi ajatuskokonaisuus. Sen määrittämistä ohjaavat tutkimuskysymykset ja aineiston laatu. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 110.) Jäljelle jääneen materiaalin luokittelimme eri yksiköihin eli osa-alueisiin. Haastatteluissa nousseet naiseudesta ja huumeita käyttävien naisten suhteen relevantit seikat keräsimme yhteen ja niiden kautta rakensimme pääajatuskokonaisuudet työllemme. Näiksi kokonaisuuksiksi nousi selkeästi äitiys, naisten roolit, väkivalta, seksuaaliset palvelut. Tärkeiksi seikoiksi nousi myös naisten terveys, heidän minäkuvansa ja omanarvontuntonsa sekä muuntohuumeet. Nämä yksittäiset mutta relevantit näkökannat kokosimme Nainen ja päihteidenkäyttö osa-alueen alle.

Aineiston ryhmittelyssä eli klusteroinnissa käydään alkuperäisilmaukset tarkasti läpi, aineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteet, jotka tarkoittavat samaa asiaa yhdistetään ja ryhmitellään luokiksi, luokat nimetään niitä kuvaavilla käsitteillä. Luokittelu yksikkö voi esimerkiksi olla ominaisuus, käsitys tai piirre, joka kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Ryhmittelyssä luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 110.) Pääluokat eli eri ajatuskokonaisuudet ohjautuivat suhteellisen itsensä, sillä haastatteluissa nousi hyvin paljon samoja seikkoja esille. Haastateltavat puhuivat ylätasolla hyvin paljon samoista teemoista, kuitenkin antaen oman näkemyksensä asiaan. Nämä eri näkemyskannat omasivat erilaisia käsityksiä, ominaisuuksia ja piirteitä, joiden mukaan muokkaantuivat alaotsikot eri osa-alueisiin. Vain osiossa Nainen ja päihteidenkäyttö aineiston kokoaminen tapahtui käänteisessä järjestyksessä. Tähän osioon kerääntyi siis relevantteja asiakokonaisuuksia, jotka kuitenkin käsitelivät toisistaan poikkeavaa teemaa. Tämän johdosta ne koottiin laajemman ja abstraktimman yläotsikon alle.

Aineiston käsitteellistämässä eli abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta oleelliset tiedot, niiden perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Tässä edetään haastattelussa esille tulleista ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Luokituksia yhdistellään

niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 111.) Tutkimuksemme lähtökohtana oli nostaa teoria haastatteluissa nousseiden seikkojen mukaan. Käytännössä näin täysin tapahtuikin. Teimme tutkimussuunnitelmaan alustavan sisällysluettelon, minkä poistimme, jotta omat ennakkonäkemyksemme eivät ohjaisi meitä lainkaan haastatteluissa. Teoriaa työllemme lähdimme etsimään haastatteluissa nousseiden osa-alueiden kautta. Jaoimme tutkimuksemme tulokset viiteen osa-alueeseen ja etsimme teorian, joka sopi juuri kyseessä olevaan ajatuskokonaisuuteen sekä eri osa-alueiden alla oleviin spesifimpiin haastatteluissa nousseisiin seikkoihin.

Olimme litteroidessa saaneet jo melko hyvän kuvan siitä, mitkä laajemmat asiakokonaisuudet nousivat haastatteluissa esille oleellisesti. Lähdimme keräämään näiden pääteemojen alle kaikista haastatteluista ne kommentit, jotka aiheeseen liittyivät. Pääteemojen alle keräsimme kyseessä olevaan teemaan liittyvät eri osa-alueet, joista muodostui alaotsikoita.

Seksipalvelut	Prostituutio rahaa vastaan
	Huumemaailman sisäinen prostituutio
	Vastikkeellinen seksi parisuhteessa

Taulukko 1 Seksipalvelu osion rakenteen muodostuminen

2.5 Luotettavuus

Tutkimuksessa on pyrittävä siihen, että se mahdollisimman hyvin kertoo tutkittavien käsityksistä. On kuitenkin oltava tietoinen siitä, että tutkijat vaikuttavat saatuun tietoon jo tiedon keruuvaiheessa ja, että kyse on aina tutkijoiden tulkinnoista sekä heidän käsitteistöstään, johon yritetään sovittaa tutkittavien käsityksiä. Tästä syystä keskeiseksi nousee käsiteanalyysi. On pystyttävä dokumentoimaan, miten haastatteluaineisto on päädytty luokittelemaan ja kuvaamaan tehdyllä tavalla. Aineiston laatua koskevassa tarkkailussa haastateltavien vastauksia tärkeämpää on tutkijan toiminta, se miten luotettavaa tutkijan analyysi on materiaalista. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 189.)

Tutkimuksemme objektiivisuutta voidaan tarkastella eri näkökannoilta ja objektiivisuutta voidaan pitää tieteellisen tutkimuksen yhtenä kulmakivenä. Tärkeää on, että tutkijoiden mielipide ei vaikuta tutkimuskohteen ominaisuuksiin ja ne ovat mielipiteistä riippumattomia. Objektiivisuutta voimme tutkimuksessamme korostaa nostamalla esille vain haastatteluissa nousseita seikkoja sitä, että niistä kirjoitettiin siihen tyyliin, kuin ne haastatteluissa nousivat esille. Kokonaisuudet pidettiin yhdessä eikä yksittäisiä lauseita erotettu asiayhteyksistä. Haas-

tatteluiden systemaattinen läpikäynti nosti tutkimuksemme aiheet, omat mielipiteemme eivät määränneet tutkimuksemme tuloksia. Tulokset nostettiin esille niin, kuin ne haastattelussa esitettiin. Tietenkin kysymysrunгон objektiivisuus voidaan kyseenalaistaa mutta kysymysrunko ei ollut haastatteluiden lähtökohta vaan haastateltavan vapaa sana ja omat ajatukset. Lähtökohtana jokaiselle haastattelulle oli haastateltavan omat näkemykset ja ajatukset naisista huumeiden käyttäjinä. Objektiivisuutta voimme myös tarkastella siitä, miten tieto syntyy. Objektiivisuutta tutkimukseen luo tieteellisen tiedon syntyminen tutkijan ja haastateltavien vuorovaikutuksen tuloksena. Tekemämme haastattelut olivat avointa dialogia ja saamamme tiedot ovat näiden dialogien tuotoksia. Käytimme myös haastatteluista saamiamme kokemuksia tiedon lähteenä, jonka voidaan nähdä lisäävän tutkimuksen objektiivisuutta. Myös mahdollisuus saavuttaa totuudellista tietoa lisää objektiivisuutta. Totuuden käsitettä voimme korostaa sillä, että tutkimuskohteiden ääni on tutkimuksen tulos. Toki absoluuttista totuutta emme voi näin pienen otannan sekä yksilöllisyyden nimessä saavuttaa, vaan voimme tuoda esille sen näkökannan mitä haastatteluista nousi esille. (Aaltola 2007, 18-19.)

Triangulaatiossa haastattelemalla saatuja tietoja vertaillaan muiden lähteiden tietoihin. Kun tietty yksimielisyys on saatu, voidaan katsoa, että tieto on saanut vahvistusta. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 189.) Me vertailimme muista lähteistä saatuja tietoja koko tutkimuksen ajan meidän tutkimuksessa nousseisiin teemoihin. Ne olivat hyvin yhdenmukaisia. Eroavaisuuksia tuli prostituution yleisyydessä, sen oletamme johtuvan siitä, että aiemmissä tutkimuksissa on haastateltu huumeiden käyttäjiä ja meidän tutkimuksemme päihdetyöntekijöitä. Näkökulman muutos vaikuttanee siihen, mikä nähdään yleisenä tai mikä ylipäättänsä koetaan prostituutiona.

Tutkimuksemme on siis toissijaista tietoa. Esille nousseet asiat ovat päihdetyöntekijöiden omia näkemyksiä, arvoja, asenteita sekä ajatuksia, jotka saattavat erota huumeita käyttävien naisten näkemyksistä asioista. Tarkoituksenamme ei kuitenkaan ollut tuoda tutkimuksemme huumeita käyttävien naisten näkökulma esille, vaan nimenomaan päihdetyöntekijöiden näkökulma huumeita käyttävistä naisista. Haastattelimme useamman eri yksikön ja erilaisissa työtehtävissä työskenteleviä työntekijöitä, jolloin yhden yksikön henkilöstöpoliittiset kuormittavuudet, eivät pitäisi määrittää haastatteluiden tuloksia

2.6 Eettisyys

Tieteen etiikaksi kutsutaan sitä, kun eettiset kannat ovat vaikuttaneet tutkijan tieteellisessä työssä tehtyihin ratkaisuihin. Tieteen etiikkaan kuuluu viisi tärkeätä peruskysymystä, jotka ovat: millaista hyvä tutkimus on, onko tiedonjano hyväksyttävää, mitä tutkitaan ja miten tut-

kimusvaiheet valitaan, millaisia tutkimustuloksia tutkijan on hyväksyttävä tavoitella ja saavatko ne koskea niin sanottuja vahingollisia seikkoja sekä millaisia keinoja tutkija saa käyttää. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 125-126.)

Alkuperäinen ideamme oli haastatella päihkeitä käyttäviä naisia, mutta totesimme, että olisi haastavaa saada luotua heihin luottamukseen perustuva suhde jota kautta saisimme heiltä luotettavaa ja todenmukaista tietoa. Tämän luomiseen tarvittaisiin useita haastattelukertoja, eikä opinnäytetyön laajuus valitettavasti siihen riitä. Lisäksi emme olisi kyenneet pysähtyä käsittelemään heissä heränneitä tunteita ja varmistaa, että heillä on ammattimainen hoitosuhde, jossa on mahdollista käydä läpi esiin nousseita traumoja. Koimme eettisesti vääränä ensin nostaa heidän mahdollisesti arimmat kokemuksensa pinnalle ja sitten jättää heidät yksin niiden herättämien tunteiden kanssa. Tästä syystä päädyimme haastattelemaan päihde-työntekijöitä. Päätöstämme tukee Eskolan ja Suorannan (1998, 42) maininta siitä, että tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. Tällä tarkoitetaan sitä, että ei ole oikein loukata tutkittavaa tai haastateltavaa. Aina tulee miettiä, että mitä haittaa tai hyötyä haastateltavalle on tutkimuksesta, miten heidän yksityisyytensä turvataan ja miten olla johdattamatta heitä harhaan. Tulimme siihen tulokseen, että meidän tähän tutkimukseen varatuilla resursseillamme tutkimuksesta olisi ollut huumeita käyttäville naisille enemmän haittaa kuin hyötyä, jos olisimme haastatelleet heitä.

Eettisyys koskee myös tutkimuksen laatua, on huolehdittava esimerkiksi siitä, että tutkimusasetelma on sopiva, tutkimussuunnitelma on laadukas sekä raportointi ja analysointi hyvin tehty. Hyvää tutkimusta ohjaa koko tutkimuksen ajan eettinen sitoutuneisuus. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 127.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusetiikan ongelmat liittyvät yleisimmin tutkimustoimintaan. Tällaisia seikkoja on esimerkiksi haastateltavien informoimiseen, aineiston keräämisessä ja analyysissä käytettävien menetelmien luotettavuuteen sekä anonymiuteen. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 128.) Lähetimme kaikille haastateltaville etukäteen saatekirjeen, jossa kerroimme itsestämme ja tutkimastamme aiheesta, haastattelut sovimme haastateltavien kanssa sopivaan ajankohtaan ja paikkaan, mahdollisista muutoksista ilmoitimme myös hyvissä ajoin. Haastattelut halusimme järjestää haastateltavien työpaikoilla, jotta haastattelu tapahtuisi aiheelle luonnollisessa paikassa. Olimme aineistoa kerätessämme ja analysoidessamme tutkimuseettisesti tarkkoja. Haastateltavien henkilöiden nimiä ei ole missään vaiheessa nostettu esille eikä kirjoitettu mihinkään materiaaliin. Näin varmistimme myös anonymiuden säilymisen. Koska aiheemme on melko arkaluonteinen ja haastateltavat tunnistettavissa toimipaikkojen perusteella päädyimme suojaamaan heidän identiteettiään nimeämällä kaikki päihde-työntekijöiksi. Näin ei kenenkään kommentista ole millään tavalla luettavissa, mistä yksiköstä hän on, eikä näin sitaattia voida yhdistää suoraan kehenkään henkilöön. Tutkimuksen

kannalta ei noussut relevantiksi mistä yksiköstä mikäkin sitaatti on sanottu ja tämä tuki, että pystyimme nimeämään kaikki yhdellä tittelillä. Tutkimuksen kannalta on toki mielenkiintoista sekä relevanttia tietoa mitä eri toimijoita haastattelimme, jotta voimme näyttää toteen tutkimuksen näkökulmien laaja-alaisuuden sekä työntekijöiden pätevyyden vastata aiheeseen kohdistuviin kysymyksiin.

Tutkimusaiheen valinta on samalla myös eettinen valinta. Aiheen eettiseen pohdintaan tulee selkeyttää se, että kenen ehdoilla tutkimusaihe on valittu ja miksi tutkimukseen on ryhdytty. Tutkijan eettiset ratkaisut ja tutkimuksen uskottavuus kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, että hyvää tieteellistä käytäntöä noudatetaan. Loukkauksia hyvälle tieteelliselle käytännölle on esimerkiksi muiden tutkijoiden osuuksien vähättely, tutkimustulosten ja -menetelmien huolimaton tai harhaanjohtava raportointi tai puutteellinen aikaisempiin tutkimustuloksiin viittaaminen. Hyvän tieteellisen käytännön loukkaamisen lisäksi tunnistetaan myös tieteellinen vilppi. Sillä tarkoitetaan vääristeltyjen, sepitettyjen tai luvottomasti lainatun tulosten ja tiedon esittäminen omana. Vastuu siitä, että hyvää tieteellistä käytäntöä noudatetaan on tutkimuksen tekijällä sekä tutkimusyksikön johtajalla. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 129-133.)

3 Nainen ja päihteidenkäyttö

Sukupuolen määrittämisä voidaan lähestyä geneettisestä, anatomisesta ja hormonaalisesta näkökulmasta. Näiden rinnalle on nostettu sosiaalisten, psyykkisten tai juridisten ominaisuuksien ja seikkojen näkökulmat. Sukupuoli-identiteetistä puhuttaessa tarkastellaan, miten ihminen itse kokee oman itsensä. Tämä ei määritä hänen seksuaalista suuntautumistaan vaan sen miten hän itse kokee ja näkee itsensä. Sukupuoltaan ihminen voi ilmaista esimerkiksi käytöksellään ja pukeutumisellaan. Nykypäivänä nähdään, että sukupuoli on individualistinen yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Tämä poikkeaa sukupuolinormatiivisuus-käsitteestä, jolla viitataan siihen, että yhteiskunnassamme on vallalla käsitys kahdesta, toisilleen vastakkaisesta sukupuolesta. Koska kyseessä on normi, määrittää tämä myös, minkälaisia näiden kahden kategorian - mies ja nainen - tulisi olla. Miten heidän tulisi pukeutua, käyttäytyä ja toimia yhteiskunnassamme. Tämän lisäksi normi sisältää oletuksen ja odotuksen siitä, että ihmisen sukupuoli olisi muuttumaton, ihmisellä voisi olla vain yksi sukupuoli ja se voitaisiin määrittää syntymässä. Käsite sukupuolisuudesta on laajentunut vaikkakin normatiivinen käsite toimii valtakäsittteenä. (Tanhua, Mustakallio, Karvinen, Huuska & Aaltonen 2015, 8-10). Sukupuolisuuutta mietittäessä korostuu ihmisten yksilöllisyys ja naiseus voidaan kokea hyvin eritavoin. Tutkimuksessamme ja haastatteluissa nainen on nähty normatiivisuus-käsitteen kautta, niin että on kaksi erillistä sukupuolta nainen ja mies. Kuitenkaan

haastatteluissa nousseet asiat, eivät poissulje henkilöitä, jotka kokevat normatiivisuus-käsitteen ulkopuolella olevansa naisia. Haastatteluissa nousseet asiat naiseudesta sisältävät sosiaalisten ja psyykkisten ominaisuuksien ja seikkojen näkökulman.

Värysen kirjassa *Usvametsän naiset*, tutkitaan naiseutta modernismin ja postmodernismin silmin, kuinka naisen rooli on muuttunut ajattelutavoiltaan, toimintamalleiltaan ja kulttuurillisesti. Kuitenkin naisen roolin muuttuminen vie aikaa ja erilaiset mallit sekä toimintatavat elävät päällekkäisesti. Tämä päällekkäisyys luo ristiriitaa ja postmodernin ajan epämääräisyyttä sekä kulttuurien ruumiillistuminen ongelmia, joista yhtenä on naisten huumeiden käyttö. Uusi postmoderninen aika koetaan luoneen jännitteitä ja vaikeuttanut naisen identiteetin rakentamista. Traditionaalisessa maailmassa miesten ja naisten roolit ovat olleet selkeät perustuen esimerkiksi sosiaaliseen statukseen ja sukupuolten väliset erot valmiiksi annettuja. Modernissa ja postmodernissa maailmassa identiteetti rakennetaan ja sukupuolten väliset erot kyseenalaistetaan. Kuitenkin joitain asioita ei voida muuttaa, kuten naisen äitiyttä, ja tämä luo jännitettä identiteetin rakentamiseen uusien ja vanhojen ajattelumallien välillä. Naisena oleminen ei ole enää niin yksiselitteistä eikä valmiiksi raamitettua, vaan se on itse osittain muokattavissa. Nainen etsii itselleen sopivan naiseuden. (Värynen 2007, 30-33.)

Haastatteluissamme ilmeni huumeiden käyttäjien keskuudessa vallitsevan hyvin selkeät erot naisten ja miesten roolien välillä. Alamaailma koettiin haastateltavien keskuudessa hyvin miehiseksi, jossa nainen etsii itselleen sopivan roolin, mukautuen miesten maailmaan. Ilmeni, että naiseus katoaa eikä sen anneta kukoistaa vaan ennemminkin se tulee tukahduttaa. Jos postmodernius ja modernius ovat aiheuttaneet epävarmuutta yleisellä tasolla naisille, voidaan todeta, että alamaailmassa naiseus positiivisessa valossa on lähes kuollutta. Naiseuden murros ei näy oman roolin laaja-alaisena, itse määritettävissä olevan avoimena tekijänä vaan naiseus on asia, joka tulisi sammuttaa.

Päihdetyöntekijä: ” Naisilla ei ole tilaa olla naisia, heillä ei ole tilaa saada olla naisia, herkkiä, ihania, sensuelleja, kauniita naisia tuolla maailmassa, et sikseks meil on tää ryhmä mihin ei pääse miehet sisään. Missä kynsien lakkaus ja tämmöset turhamaiset asiat, värjätään hiukset, kuoritaan saunassa iho, meikataan, syödään hyvin, nautitaan, niin heil ei oo lupa olla sitä tuolla, he eivät voi olla sitä, niin tavallaan se nais erityinen työ on niin tärkeä päihdetyös just sen takii, et näil naisil ei oo lupa olla naisia. Heiltä viedään se, koska se naiseus ja herkkyys ja semmonen, ni se on niinku heikkoudenmerkki jollain tapaa siel päihdemaailmassa.”

Naisten huumeiden käytön on nähty olevan myös kapinaa yhteiskunnan patriarkaalista kulttuuria vastaan. Nuoret naiset ryhtyvät käyttämään päihteitä, jotta heidän ei tarvitse asettua

naisille rakennettuihin stereotypioihin. Naiseuden herkkyyttä, tunteellisuutta vastaan halutaan taistella kovuudella, moraalien kyseenalaistamisella sekä itsekkyydellä. Alamaailma vastaa tähän miehisyydellään ja naisen alistamisella. Maailma, jossa pidetään yllä naisen toiseutta. (Väyrynen 2007, 36-37.)

Yksi haastattelimistamme päihdetyöntekijöistä kuvaa, että heidän työnsä huumeita käyttävien naisten kanssa on herätellä naiseutta. Antaa heille turvallisia kokemuksia naiseudesta ja vapautta nauttia naisena olemisesta. Nämä naiseuden kokemukset, kuten kynsien lakkaaminen, hiusten laitto ja esimerkiksi pedikyyri, koetaan voimaannuttavina naiskäyttäjiltä saatu- jen palautteiden perusteella.

Päihdetyöntekijä: ” Siis naisethan on ihania. Se empatia, se herkkyys, se taito jotenki, meidän naiset kehuu kauheesti toisiaan ja jotenki voimaannuttaa toinen toisiaan ja tääl on 18-vuotiaasta 70-vuotiaaseen asti naisia, kuinka he puhuu toisilleen niinku niin kauniisti ja tääl on jotenki semmonen, tääl on kyl ihana tunnelma naistenryhmässä. Et se, mitä ne voimavarat on ni semmonen naisten välinen solidaarisuus, et kyl he hiffaa sen itekin, et tuolla, me lähdetään tosta ovesta ulos, ni siel taistellaan. Mut tässä ollaan siskoja rivissä ja tässä kehutaan toinen toisiamme.”

Naiset näyttäytyivät haastatteluissa osittain käärmemäisinä selkään puukottajina, mutta samaan aikaan oikeassa paikassa naiset tukevat, kehuvat ja voimaannuttavat toisiaan omalla naiseudellaan. Näin kuvaili haastateltava naisten käyttäytymistä käyttömaailmassa ja vertaistukiryhmissä.

3.1 Terveys

Maailman terveysjärjestön, WHO:n, määritelmän mukaan terveys on täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila (Huttunen 2015.) Tämä määritelmä on hyvin laaja ja terveydestä keskusteltaessa voidaan todeta, että jokaisella yksilöllä on siitä omanlaisensa käsitys. Toiselle samat oireet voivat aiheuttaa paljon kipua sekä vaivaa, kun taas toiselle se on vähäpätöinen asia. Terveyttä tarkasteltaessa nostamme esiin seikkoja, jotka nousivat esiin haastatteluista vaikkakin haastatteluissa terveydestä kysyttäessä ei saatu kovinkaan yhtenäisiä näkemyksiä ja syntyi tunne, että haastateltavilla oli suhteellisen vaikeaa löytää näkemystä, miten huumeita käyttävät naiset kokevat oman terveytensä. Kuitenkin terveys on ollut kiistatta esillä haastateltavien tekemässä työssä päihderiippuvaisten kanssa. Kirjassa Huume- ja lääkeriippuvuudet nostetaan esille psyykkisten oireiden ja päihteiden yhteys toisiinsa.

Psyykkiset oireet voivat johtua päihteiden liikkäytöstä tai psyykinen häiriö voi jatkua pitkänkin raittiuden jälkeen. Diagnostiikkiin tarvitaan vähintään kuukauden raittius ja usein jopa pidempi. (Seppä 2012, 164.)

Meidän haastattelemamme päihdetyöntekijät näkivätkin, että päihteitä käyttävät naiset kiinnostuvat omasta terveydestään kuntoutuksen ja raittiuden myötä. Kiinnostus omaa terveyttä kohtaan saattaa olla huteralla pohjalla käyttöaikana ja omaan terveyteen ei välttämättä kiinnitetä huomiota. Jatkuva päihtyneenä oleminen saattaa olla yksi selittävä syy, ettei sairauksia huomata ja kipua tunneta. Haastateltavat kokivat, etteivät naiset tunne omaa kehoaan käyttöaikana. Kehontuntemus koettiin kasvavan kuntoutuksen myötä.

Päihdetyöntekijä: ”Mä luulen, että siinä vaiheessa, vaikka oliskin huonossa ja-massa se kroppa, niin ei ne sitä ite ehkä sillä tavalla nää. Että sitte on oltu niin päihtyneenä, että ei siihen ehkä osaa sillä tavalla kiinnittää huomiota, että niinku miten huonossa kunnossa on tai silleen että sillä olis kauheesti merkitystä.”

Päihdetyöntekijä: ”Mä luule et se terveys ajatus tulee myöhemmin esille koska heillä on aika hatara kehotuntemus ja se ehkä siinä kuntoutuksen myötä jotenkin herää enemmän.”

Päihdeongelmaisilla on mielenterveysongelmia enemmän kuin muulla väestöllä ja yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa ECA oli nähty, että päihdeongelmaisten mielenterveysongelmat olivat lähes kaksinkertaiset muuhun väestöön verrattuna. Tutkimuksessa oli myös noussut esille, että puolella niistä joilla, oli huumeongelma, oli jossain vaiheessa ollut myös mielenterveysongelma. Suomessa luvut saattaisivat olla toisenlaiset mutta kuitenkin ne kulkevat vahvasti käsi kädessä. Skitsofreniaa, kaksisuuntaista mielialahäiriötä, masennusta, ahdistuneisuutta sekä syömishäiriötä esiintyy Suomessakin päihdeongelmaisilla. Persoonallisuushäiriö yhdistettynä päihdeongelmaan on tyypillistä, mutta ei kuitenkaan aina esiinny yhtäaikaisesti. (Seppä ym. 2012, 165.)

Psyykkisiä sairauksia haastattelemamme päihdetyöntekijät kokivat asiakaskunnassaan esiintyvän paljon. Haastateltavat kokivat, ettei oma terveys ole päihteitä käyttäville naisille prioriteeteissa ensimmäisenä. Naiset saattavat keskittyä kuntoutuksessa omassa terveydessään vain johonkin tiettyyn vaivaan, joka ei välttämättä ole se johon tarvitsisi akuuteinta apua. Haastatteluiden mukaan päihteitä käyttävien naisten terveys on erittäin huonolla tasolla ja ongelmia, sairauksia, vaivoja esiintyy laaja-alaisesti.

Haastattelija: ”Miten toi oma terveys? Miten koet kuinka ne naiset, jotka tulee tänne, on kiinnostuneita tai huolissaan omasta terveydestään?”

Päihdetyöntekijä: ”Naisvangit Suomessa on sellainen marginaaliryhmä, joka on sekä somaattisesti että psyykkisesti kaikkein sairainta. Oikeasti tutkittukin. Heillä on paljon kaikkea. Ovat kiinnostuneita ja käyttävät paljon poliklinikan palveluita. Heillä on isot massiiviset ongelmat mutta he keskittyvät johonkin tiettyyn pikku juttuun mitä he alkaa hoitaa. Yleensä se on joku selkäsärky tai vatsaoireet tai tämän tyyppiset.”

Haastattelija: ”Onko se sitä, että haetaan siihen lääkitystä vai onko se, että ollaan oikeasti huolissaan siitä?”

Päihdetyöntekijä: ”Lääkitystä, ainakin aluksi. Miten mä nyt sen selittäisin... Heillä on oikeasti monenlaista ja he oikeasti tarvitsisivat apua moneen asiaan, mut se on niin iso se vyyhti, että heidänkin on vaikea hahmottaa sitä ja sit se saattaa olla mun näkökulmasta joku sellainen pieni asia jota hoidetaan.”

Haastattelija: ”Prioriteetit..”

Päihdetyöntekijä: ”Just prioriteetit ei oikein ole niin kuin kohdallaan.”

Naisvankien tilanne todellakin Suomessa on terveyden kannalta heikompi kuin miesten. Vuonna 2014 on tehty selvitys vankiterveydenhuollosta ja selvityksessä ilmeni, että naisilla on miehiä enemmän C-hepatiittia ja etenkin nuorten 16-24 vuotiaiden naisvankien tilanne on hätkähdyttävä, sillä 71 prosentilla on C-hepatiitti. Haastatteluissa ilmeneekin, että haastateltavat kokivat C-hepatiitin olevan kaikilla ja sitä ei pidetty huolestuttavana asiana. Naisvangit olivat kokeneet lapsuudenaikaista fyysistä ja seksuaalista hyväksikäyttöä merkittävästä enemmän kuin miehet. Tämä on johtanut, että naisilla päihderiippuvuuteen, rajatilapersoonallisuushäiriön esiintyvyyteen ja seksuaalinen hyväksikäyttö liittyi antisosiaalisen persoonallisuushäiriön ilmenemiseen. Somaattisia sairauksia oli naisilla ja miehillä yhtä paljon mutta naisilla oli enemmän sukupuolielinten infektiosairauksia ja sukupuolitauteja. Tätä selittääkin, että 61 prosenttia naisista ei ollut koskaan harrastanut suojattua seksiä. Mielenterveyspalveluja ja psykiatrisia palveluita vankilassa olevat naiset olivat käyttäneet paljon. Kaikista 101 naisvankista koettiin, että 90 prosentilla olisi tarvetta hoidolle. (Suistomaa 2014, 17-18.)

Haastatteluissamme nousi myös esille, että terveys ei ole erityisesti naisille voimavara raitistumiseen vaan terveys on universaali, kumpaakin koskettava asia, joka saattaa ohjata kohti raittiutta. Eräs haastateltavista, jopa näki, että miehet ovat enemmän kiinnostuneita omasta terveydestään kuin naiset. Useimmat haastateltavat kokivat, etteivät päihteitä käyttävät naiset ole hoitoon tullessaan niinkään kiinnostuneita omasta terveydestään, mutta ajan kuluessa

oma terveys saattaa alkaa kiinnostaa enemmän. Haastatteluissa välittyi tunne, että naisten terveys ei näyttele isoa roolia heidän tekemässään työssään. Tunne välittyi siitä, että osalle haastateltavista oli vaikea vastata naisten terveyteen liittyviin kysymyksiin ja asiaa ei juurikaan kohdattu tai nostettu esille omassa työssään. Osaltaan tätä saattaa selittää myös tartuntatautien yleistyminen ja arkipäiväisyys. Esimerkiksi C-hepatiitin suhteen heräsi tunne, ettei siihen juurikaan puututa tai asian eteen pystytä haastateltavien työssä vaikuttamaan. Osalle haastateltavista naisten terveys oli enemmän läsnä asiakastyössä, jolloin myös huoli nousi esille heidän vastauksissaan.

Päihdetyöntekijä: ”No joo, kyllä mun mielestä, et nykyaikana kyllä aika hyvin ollaan kiinnostuttu siitä omasta terveydestään, liittyen tietenkin siihen muuhun vointiin ja päihteiden käyttöön. Et jos on ihan sekasin ja päihtynyt ni ei, se ei ehkä oo se ensimmäinen mikä siinä tulee mieleen, mutta että ku kiinnittyy tähän korvaushoittoon ja on niit omahoitaja tapaamisia ja päästään puhumaan näistä asioista, niin kyl he aika tietoisia kuitenkin on.”

Alamaailman raakuus ja kovuus sekä väkivaltaisuus huolestuttivat haastateltavia ja mietintää herätti väkivallasta aiheutuneet vammat. Kuitenkaan nämä seikat eivät nousseet huolena huumeita käyttävien naisten näkökulmasta vaan työntekijöiden.

Päihdetyöntekijä: ”Nää ovat väkivaltaisia kyllä. Nämä ovat kyllä saaneet ja heillä on ihan fyysisiä vammoja. Päävammoja on paljon ja mä mietinkin, kun on sellaisia kognitiivisia häiriöitä niin, kuinka paljon johtuu siitä, että on lyönyt pänsä. Jollain on ihan diagnoosejakin niistä mut sit he kyllä ihan oikeesti ovat oppineet käyttävänsä sitä väkivaltaa selviytymiskeinona.”

3.2 Muuntohuumeet ja sekakäyttö

Päihteiden sekakäyttöä on kun eri päihteitä käytetään, joko samanaikaisesti tai vuorottaisesti. Päihteiden sekakäyttö nähdään haitallisempuna kuin yksitällisen päihteen ongelmakäyttö. Haitallisuutta lisää muun muassa yliannoksien, infektioiden, tapaturmien ja kuoleman riskin lisääntyminen. Sosiaalisten ja käyttäytymisen ongelmien nähdään myös lisääntyvän terveysongelmiensa ohella. Muistikatkokset, myrkytystilat ja estottomuus ovat esimerkkejä sekakäytön haitoista. Päihteitä käyttävät etsivät erilaisia yhdistelmiä, joilla pyritään saavuttamaan uudenlaisia, voimakkaampia päihdetiloja. Sekakäyttö myös vaikeuttaa raitistumista ja hoito on haasteellisempaa sekakäyttäjien kanssa. (Seppä ym. 2012, 71-73.)

Haastattelija: ”Mites kun Suomessa on sekakäyttö yleistynyt, niin näkykö se täällä naisissa? Onko enää puhtaita alkoholisteja vai alkaako olemaan niin, että käyttöä on täysin sekaisin?”

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä siis näitä perusalkoholisteja on todella vähän, todella harvassa. Ne on katoavaa kansanperinnettä. Kai niitä normi elämässä on, mutta ei niitä hakeudu hoitoon eikä ohjata hoitoon.

Haastattelija: ”Miten 10 vuotta sitten kun tulit tänne niin oliko silloin miten?”

Päihdetyöntekijä: ”Siitä on aina puhuttu, niin kauan kun mä oon ollut töissä, niin on puhuttu, että missä ne pelkät alkoholinkäyttäjät on. Aina siinä on sit vähintään lääkkeitä mukana.”

Kaikissa tekemissämme haastatteluissa nousi esille sekakäytön arkipäiväisyys ja normalisoituminen. Nykypäivänä haastateltavien mukaan asiakkaat eivät pysty enää nimeämään pääpäihdettä, jota he käyttävät vaan kirjo on laaja. Vanhemmat käyttäjät saattavat pidättäytyä vain yhdessä aineessa, joka sekin on harvinaista, mutta nuoremmat ovat pääsääntöisesti sekakäyttäjiä. Haastateltavat kertoivat, että perusalkoholistit, jotka ovat heidän mukaan helppoja ja kilttejä, ovat hävinneet heidän työstään lähes kokonaan. Yhden päihteen käyttäjät herättivät haastateltavissa empaattisempaa äänensävyä, helppoutta ja lämminhenkistä muisteloita.

Päihdetyöntekijä: ”Ensin menee alkoholi, sit tulee lääkkeet siihen ja sit vähintään jotain bilekäyttöä kuten ekstaasia. Kaikkihan on polttanut kannabista. Sehän ei ole edes huume. Näkyy [sekakäyttö] ja on muuttunut tosi rajusti. Muuntohuumeiden takia ne on, jotenkin entistä sekaisempia kun ne tulee tänne.”

Haastattelija: ”Moniongelmaisuus, koet että on lisääntynyt?”

Päihdetyöntekijä: ”Joo ja monet on korvaushoidossa ja sit on sitä oheiskäyttöä näistä [muuntohuumeista].”

Sekakäytön yleistyessä markkinoille tulee jatkuvasti erilaisia muuntohuumeita. Muuntohuumeita on Suomessa käytetty 1990-luvulta lähtien ja ne yleistyivät etenkin 2000-luvulla. Aineita kehitetään vauhdilla ja ne jäljittelevät jotakin yleistä, tunnettua huumetta. Muuntohuumeet valmistetaan synteettisesti, jolloin tehdään pieni muutos jo tunnetun huumeen, lääkkeen tai kemikaalin rakennekaavaan. Niiden vaikutuksia ei ole testattu ihmisillä, joka lisää tuntemattomia terveysvaaroja. Muuntohuumeet eivät yleensä näy pikaseuloissa, jolloin niiden käytöstä ei jää välttämättä kiinni ja tämä lisää niiden suosiota käyttäjien keskuudessa. (Seppä ym. 2012, 35-43.)

Kaikki haastattelemamme päihdetyöntekijät kokivat muuntohuumeiden lisänneen moniongelmallisuutta sekä niiden käytön vieneen päihteitä käyttävät naiset huonompaan kuntoon kuin mitä heidän terveydentilansa olisi ilman muuntohuumeiden käyttöä. Tätä selittää myös muuntohuumeiden testaamattomuus ja se ettei niiden sivuvaikutuksista ole tietoa. Haastateltavat kertoivat muuntohuumeiden vaikuttaneen myös naisten habitukseen negatiivisesti ja kuinka niiden käytön ohessa on esimerkiksi syntynyt kasvoin isoja kraatterimaisia paiseita, jotka ovat aiheuttaneet käytön jälkeen arpeutumista.

Päihdetyöntekijä [muuntohuumeiden vaikutuksista naiskäyttäjillä]: ”No ihan voinnissa massiivista romahdusta habituksessa ja ulkomuodossa. Tää yks naispotilas nyt tulee mieleen ihan erityisesti, et ihan ihan niinku kammottavaan kuntoon mennyt ja sit on sairaalareissuja useammalla tullu muuntohuumeiden käytöstä. Hyvin niinku pelottava asia on, että jatkuvasti uusia muuntohuumeita kun tulee markkinoille niin, et iso ongelma meille.”

Muuntohuumeet lisäävät haastateltavien mukaan mielenterveysongelmia ja he kokivat, että etenkin naiskäyttäjillä psyykkiset ongelmat korostuvat muuntohuumeiden käytön johdosta. He eivät väitä, että miehillä psyyke ei kärsisi muuntohuumeiden käytöstä vaan näkevät että, naisilla tulee psyykinen loppu ennen miehiä. Psyykkisellä lopulla tarkoitetaan mielenterveyden romahtamista. Samaan aikaan haastateltavat kokivat, että naiset omaavat paremmat tunteidenkäsittelytaidot kuin miehet, mutta käyttäessä muuntohuumeita naisten psyyke horjuu miehiä enemmän. Tätä ristiriitaisuutta selitettiin sillä, että aktiivikäytön aikana käyttäjä kuvittelee saavansa yhteyden omiin tunteisiinsa vaikka todellisuudessa tunteet ovat kaottista stressiä ja omat tunteet ovatkin usein hyvin dramaattisia ja niitä naiset eivät pysty käsittelemään. Kuntoutuksen aikana haastateltavat taasen kokivat että, naiskäyttäjät saavat yhteyden oikeisiin tunteisiinsa ja näitä tunteita he ovat usein miehiä kyvykkäämpiä käsittelemään.

Muuntohuumeita käyttävien naisten koettiin ajautuvan käyttömaailmassa huonoon asemaan, tämä aiheuttaa lisää vaaratekijöitä heidän terveydelleen. Koska muuntohuumeiden vaikutuksista ei ole varmuutta eikä kokemuksia, voivat nämä naiskäyttäjät joutua ensimmäisiksi koe-kaniineiksi kyseiselle muuntohuumeelle. Muuntohuumeiden vaikutuksia ovat äkkikuolemat, jotka saattavat johtua sydämen rytmihäiriöstä tai lämpöhalvauksesta, johon liittyy lihasten hajoaminen, munuaisvaurio sekä veren äkillinen hyytyminen verisuonistoon kovassa kuumessa (Seppä ym. 2012, 40-41.)

Meidän haastateltavamme kokivat, että päihteitä käyttävät naiset tietävät muuntohuumeiden vaarallisuuden, mutta samalla päihtyneen olotilan saavuttaminen ajaa käyttämään sitä, mitä on saatavilla. Eräs haastateltavista koki, että myös naisen asema käyttömaailmassa vaikuttaa siihen käyttääkö muuntohuumeita. Hän koki, että muuntohuumeiden käyttö ajaa naiset alim-

piin alamaailman kasteihin. Ne joilla on tuttu välittäjäverkosto, voivat luottaa paremmin siihen mitä he käyttävät. Muuntohuumeet koettiin kaikkien haastateltavien keskuudessa lisäneen naisten pahaa oloa ja ajaneen heidän elämänsä moniongelmaiseksi.

Haastattelija: ”Miten koet muuntohuumeiden näkymisen naiskäyttäjissä?”

Päihdetyöntekijä: ”Mä koen, että jotkut eivät halua niihin koskea vaan varoo niitä, koska niissä on yleensä enemmän sivuvaikutuksia ja niistä monet menee huonompaan kuntoon. Ne on vaarallisempia. Niiden vaikutukset ovat hallitsemattomat. Sillä on merkitystä, että ne kaikista huonompi kuntoiset ja huume maailman hierarkiassa alimmilla tasoilla ja ne ostaa keneltä sattuu niitä huumeita, kun ne ei oo verkostuneita ja ne saattaa/joutuu turvautumaan muuntohuumeisiin. Heillä kun ei oo niin sanottuja luottovälittäjiä tai ostat niitä kun ne on halpoja. Ja ne joilla on mielenterveysongelmia, ajautuu käyttämään muuntohuumeita ja ajautuu vielä huonompaan kuntoon.”

3.3 Minäkuva ja omanarvontunto

Minäkuvaan kognitiivisessa psykologiassa on nähty vaikuttavan tilannesidonnaiset minäkuvat. Nämä minäkuvat siis muuttuvat eri tilanteiden mukaan ja muodostavat mahdollisesti prototyyppisen minän. Toinen vaikuttava tekijä on, minkälaisilla tarinoilla olemme määrittäneet itseämme. Tarinoissamme olemme hakeneet vastauksia siihen mistä tulemme, mitä olemme ja minne olemme menossa? Kolmanneksi perustamme kuvaa itsestämme fyysisten kokemusten ja visuaalisten näköhavaintojen perusteella. Neljäntenä minäkuva on yhdistelmä abstrakteista piirteistämme, merkittävistä kokemuksistamme, ajatusmaailmastamme ja teoistamme. Sosiaalinen konstruktio näkee voimakkaasti minäkuvaan liittyvän sosiaalisuuden, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sen että, ihminen muodostaa jatkuvasti uusia ulottuvuuksia sosiaalisessa todellisuudessa. (Ruisniemi 2006, 57-61.)

Minäkuvan muokkaantuminen näkyi kahdella tavalla haastatteluissamme, naisille muodostunut minäkuva alamaailmassa ja toisaalta yhteiskunnan asettama minäkuva. Päihteiden käyttäjät kantavat yhteiskunnassamme narkomaanin leimaa. Samanaikaisesti käyttäjillä on oma roolinsa selviytyäkseen alamaailmassa. Alamaailman rooli on enemmän esillä silloin kun naiset ovat aktiivikäyttäjiä mutta samalla yhteiskunnan narkomaaninleima voi näkyä käyttäjälle päivittäisessä kontaktissa muun yhteiskunnan kanssa. Huumeita käyttävillä naisilla saattaa olla monijakoinen minäkuva häpeällisestä, tahratusta narkomaanista esimerkiksi kovanaamaiseen,

väkivaltaiseen välittäjään. Minäkuvaan toki voi vaikuttaa myös käyttäjän muut mahdolliset roolit kuten äitiys.

Yhteiskunnan asettamaan rooliin nostettiin haastatteluissa myös esille menetetyntapauksen -leima. Haastateltavat hiukan kritisoivat naisten pääsyä kuntoutukseen omatessaan menetetyntapauksen -leiman. Vankilaan tullessa päihteitä käyttävät naiset ovat leimattuja ja mahdollisuudet jatkokuntoutuspaikkoihin koettiin olevan kunnissa haasteellisempaa näille naisille. Tämä ei ole suoranaisesti johdu päihteitä käyttävien naisten minäkuvasta mutta tämä saattaa vaikuttaa naisten rakentamaan minäkuvaan itsestään sosiaalisen konstruktion näkemyksen kautta.

Virokankaan ja Värysen kirjassa Varjoja Naiseudesta kuvataan, kuinka ihminen vähitellen hyväksyy itsensä sille määrättyyn rooliin. Esimerkkinä käytettiin nuorta naista, joka houkutelaaan kaupunkiin töihin dollarin kuvat silmissään. Luvattu työ vaihtuikin prostituutioksi ja ihmiskaupaksi. Tämän nuoren naisen minäkuva kuitenkin muuttuu vuosien varrella siten, että hän alkaa itsekkin uskoa olevansa ainoastaan prostituution sopiva häpeällinen nainen, joka ei enää kehtaa palata perheensä luo. (Virokannas & Värynen 2013, 52-55.) Haastatteluissa nousi esille minäkuvan muuttuminen kuntoutuksen aikana ja kuinka näkemykset itsestä saavat pikku hiljaa uusia tarkastelukantoja ja identiteetti muovaantuu. Kuntoutuessa naisen asemalla ja roolilla, ei haastateltavien mukaan ole merkitystä vaan koettiin, että miltein kaikilla päihteitä käyttävillä naisilla omanarvontunto on hyvin alhainen ja negatiivinen.

Päihdetyöntekijä: ”Omanarvontunto siinä vaiheessa, kun on lähdetty hoitoon on täysin nollassa tai sitä ei oo. Siinä vaiheessa kun käyttöä sitä esitetään olevan. Mä koen, että se on sellaista päälle liimattua roolia. Yritetään olla jotain, koska on pakko, että sä pystyt elämän siinä maailmassa. Sulla on oltava kova kuori ja panssari, että sä pystyt olemaan siinä kaoottisuudessa ja kovuudessa.”

Omanarvontunnon ja itsetunnon heikkouden nostivat kaikki meidän haastateltavamme esille. Omanarvontunto ja itsetunto koettiin olevan erittäin alhaiset naisilla, jotka käyttävät aktiivisesti päihteitä. Nähtiin myös, että naiset saattavat kätkeä kovan roolinsa taakse hyvinkin heikon itsetunnon. Myös kaikki haastateltavat kokivat työnsä lisäävän huumeita käyttävien naisten naiseutta ja parantavan edes hetkeksi heidän itsetuntoa. Haastateltavat kokivat kuntoutuksen aikana omanarvontunnon nousevan, mutta samaan aikaan naiset joutuvat kasvoitusten käyttömaailmassa tapahtuneiden asioiden kanssa. Alamaailman raakuus on jättänyt jälkensä ja traumatisoinut haastateltavien mielestä päihteitä käyttäviä naisia. Minäkuva ja omanarvontunto muuttuvat hyvin hitaasti kuntoutusprosessin aikana.

Päihdetyöntekijä: ”No varmaan osalla on hyvinkin kadoksissa ne omat vahvuudet nimenomaan ja vähän haetaan, et kuka mä oikein oon ja myös se päihteetön elämän aloittaminen. Ei, sitä ei koeta helpoksi, että sitten kun ei oo pääsekaisin, niin tulee mietittyä asioita hyvin erillä lailla ja myös sitä menneisyyttä että, mitä onkaan tehnyt ja miten sen oman menneisyytensä kanssa elää.”

Naisten omanarvontunne ja itsetunto koettiin haastateltavien keskuudessa olevan miehiä heikompia. Miehinen alamaailma saattaa jopa vahvistaa itsetuntoa ja maskuliinisuutta mutta naisille sillä on käänteinen vaikutus. Kuten aikaisemmin on tullut ilmi, koetaan naiseus heikkoutena haastateltavien kesken alamaailmassa ja myös tämän seikan nähtiin syövän itsetuntoa ja omaa arvoa.

Päihdetyöntekijä: ”Hyvin, hyvin niinku monenlaisessa lähtötilanteissa niitä naisia on ja osa on hyvinkin haavoittuneita, hyvin hauraita tullessaan tänne ja käydään niinku ihan semmosi arjen asioita läpi, et kuinka niinku, et miten se päivärakentuu ja miten sä jaksat ja miten sä pääset niitä omia tavoitteita kohti, et mitkä keinot sulla on ja mitkä voimavarat sulla on ja myös siinä sitä oman arvon tunnetta varmasti pyritään niinku tukemaan.”

4 Naisen roolit huumemaailmassa

Huumekulttuuri on hyvin patriarkaalinen eli miesvaltainen. Alistaminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat siellä arkipäivää. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170.) Huumekulttuuri on myös hyvin miehinen, siellä arvostetaan vahvoja persoonia, toiminnallisuus ja riskinotto nähdään tarpeellisena, avuttomuus ja jännittäminen taas heikkoutena. Naiset nähdään huumemaailmassa likaisempina kuin miespuoliset kollegansa, heidän seksuaalisuutensa koetaan epäpuhtaana ja heitä pidetään vähemmän aloitteellisina ja persoonallisuudeltaan heikompina kuin miehiä, näistä syistä johtuen naisen asema huumemaailmassa on miestä alempana, naisena on siis vaikeampi elää huumemaailmassa kuin miehenä. (Lalander 2001, 208-2011.) Naiset joutuvat kokemaan paljon miestä suurempaa häpeää huumeiden käytöstään, koska huumeiden käyttö rikkoo naiseudenmyyttiä, johon kuuluu uskomus siitä, että naisen tulee olla puhdas, kaunis ja äidillinen. Rikkoessaan tämän myytin huumeita käyttävä nainen koetaan huonoksi naiseksi, huonoksi ihmiseksi. (Lalander 2001, 223-224.) Huumemaailmassa saa vain yhden mahdollisuuden, jos sen pilaa ei arvostusta voi enää saada (Lalander 2001, 208).

Haastateltavamme kertovat huumemaailman olevan hyvin miesvoittoinen ja patriarkaalinen. Se on hierarkkinen maailma, jossa naisten asema miehiin nähden on alisteinen, naiset ovat

ikään kuin miesten armoilla. Huumemaailma on hyvin julma paikka, jossa ei päde samat säännöt kuin valtakulttuurissa. Naiset ovat jatkuvan henkisen, seksuaalisen ja fyysisen väkivallan uhan alla, tästä johtuen pelko on jatkuvasti läsnä. Naiset koetaan huumemaailmassa altavastaaajiksi, koska se nähdään miesten maailmana, jossa naiset mukautuvat. Tämän koetaan osaksi johtuvan siitä, että siellä ovat valloillaan vanhoilliset roolijaot, jolloin mies on perheen pää. Huumemaailmassa korostuu koko maailman politiikan näkemys siitä, että nainen on heikompi.

Päihdetyöntekijä: ”Joo, no tota ainakin se mikä näis meidän ryhmissä tulee tosi selkeesti niin tota... Naiset joutuu päihdemaailmassa, naisethan on aika altavastaaajia, eli päihdemaailma on patriarkaalinen maailma, se on miesten paikka, missä naiset mukautuu ja naisille on tarjolla muutamanlaisia rooleja. Siellä sä voit olla äijä, sä voit ottaa sen sun paikkas käyttämäl väkivaltaa ja näyttämällä, että sä oot miehen veronen. Sit sä voit olla niin kutsuttu tyttöystävä elikkä sit sul on se mies siinä suojelijana ja pitää susta huolta ja siihen liittyy sitte tietynlaista kaupankäyntiä, mikä voi olla sit vastikkeena esimerkiksi seksiä. Ja sitte puhutaan paljon myös tämmösest pirihuora tyyppisestä naistyyppistä, että pärjää sitte tuolla ikään kuin käyttämällä sitä omaa ruumistaan, mut se on jopa meidän ryhmissä käyvät naiset, siit käydään tosi paljon keskustelua, että pirihuorat on hirveen halveksittuja päihdemaailmassa. niin siel on kaikenlaisia, voi olla niinku tää on pitkä jana niin nää voitais ajatella, et nää on ne pääkohdat ja tota sit siel välissä voi olla kaikenlaisii variaatioita.”

Sukupuolierot ja niiden väliset valtasuhteet korostuvat huumemaailmassa, tämä määrittää naisen toimintaa ja suhdetta miehiin. Huumemaailmassa naisen suhde miehiin ohjaa toimijuutta, se taas määrittää suhdetta muihin ja itseen. Vaikka huumemaailmassa oleminen voi ensin merkitä pyrkimystä sukupuolettomuuteen, raamittaa sukupuoli siellä toimintaa hyvin pitkälle. Sukupuolesta voi olla naiselle niin hyötyä kuin haittaa. (Väyrynen 2007, 124.)

Naisille on haastateltavien mukaan huumemaailmassa tarjolla muutamia erilaisia rooleja. Nainen voi huumemaailmassa olla niin sanottu kova kimma, jolloin hän toimii kuten miehet, tyttöystävä, jolloin hän saa huumeita ja suojelusta tai huonoimmassa tapauksessa ”pirihuora”, jolloin hän käyttää omaa kehoaan saadakseen huumeita. Nämä ovat pitkällä janalla olevia kärjistettyjä pääkohtia, eivätkä ole aivan niin mustavalkoisia. Se mihin kohtaan janaa asettuu vaikuttavat monet tekijät. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi persoonallisuuden piirteet, temperamentti, psyyken rakenne, sosiaaliset taidot ja verkostot. Naisen herkkyyks nähdään lähes poikkeuksetta heikkoutena, joten naiseus pyritään tukahduttamaan. Ikä nostaa useimmiten statusta, se nähdään merkinä kokemuksesta, silloin on ehtinyt myös jo solmia verkostoja ja

osoittaa luotettavuutensa. Pohjalla ovat useammin nuoret aloittelijat. Naisen on tehtävä huumemaailmassa paljon töitä, jotta he saisivat saman aseman, jonka miehet saavat automaattisesti.

Haastattelija: ”Mitkä vaikuttaa siihen missä kohtaa sä hierarkiaa olet? Miten sä voit vaikuttaa siihen?”

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä siihen persoonallisuuspiirteet vaikuttaa ja temperamentti. Oma psyykerakenne, miten sä kestät. Se ketä ihmisiä sä tunnet. Sä kestät sitä peliä, sitä maailmaa ja sen kovuutta niin sitä kautta sä pystyt etene-
mään.”

4.1 ”Kova kimma”

Nainen ei saa huumemaailmassa arvostusta automaattisesti, hänen on siellä pystyttävä todistamaan, että on arvostuksen, luottamuksen ja hyvän aseman arvoinen. Tämän voi todistaa esimerkiksi sillä, että ei tiukan paikan tullen vasikoi eli kuulusteluissa kerro tietojaan poliisille. Naiset nähdään heikompina, joten vasikoiminen nähdään naiselle lähes odotettuna toimintana, kun hän ei vasikoikaan on hän pystynyt todistamaan ennakkoluulot vääriksi. Ajatellaan, että pärjätäkseen huumemaailmassa on oltava vahva ja kova, jotta itseään voisi puolustaa eikä jäisi muiden jalkoihin, naisia ei nähdä tällaisina. Naiset nähdään heikkoina, heidän on vaikeampi päästä mukaan esimerkiksi murtoihin, ryöstöihin ja tekemään huumekauppaa. Päästäkseen mukaan, on heidän kyettävä todistamaan miesten ennakkoluulot vääriksi. (Lalander 2001, 211-213.)

Yksi naisten kesken tavoitelluimpia rooleja huumemaailmassa haastateltavien mukaan on niin sanottu ”jätkän”, ”kovan kimman” tai ”puuman” rooli. Siinä nainen on ikään kuin yksi jätkistä, ”kova kimma”. Päästäkseen tähän rooliin naisen on otettava paikkansa väkivaltaa käyttäen, on pystyttävä näyttämään olevansa miehen veroinen ja luottamuksen arvoinen. Tällaiset naiset luovat itselleen kovan kuoren, peittääkseen herkkyytensä. Tällaisessa asemassa oleva nainen herättää kunnioitusta niin miehissä kuin muissa naisissakin. Naisen ei ole helppoa päästä tähän asemaan, se vaatii paljon työtä.

Haastattelija: ”Mitä keinoja heillä (naisilla) on parantaa sitä statusta siellä?”

Päihdetyöntekijä: ”Töitä joutuu tekemään enemmän. Luottamus on yks sellainen. Muhun voidaan luottaa ja mä teen ne hommat. Jos mä oon luvannut niin

mä hoidan. Se on varmaan se tärkein. Luottamukseen liittyen mulle voi antaa niitä samoja hommia kuin miehelle. Mä hoidan ne siitä huolimatta, että olen nainen. Kovuutta, tietynlaista kovuutta. On aika miesvaltainen maailma. Kuten huumeiden käyttäjätkin on miehiä.”

Huumemaailmassa tarvittavan ja arvostettavan miehisyyden voi saada toimimalla miehiseksi koettujen käyttäytymismallien mukaisesti. Tässä onnistuvia naisia pidetään kuitenkin vain poikkeustapauksina. Esimerkiksi naisen kova päihtymys on tekijä, joka laskee naisen asemaa huumemaailmassa. Ansaittu asema ei ole pysyvä, vaan sen eteen joutuu jatkuvasti tekemään töitä. (Lalander 2001, 228-229.) Huumeiden myymiseen ja huumemaailmassa pärjäämiseen tarvitaan laajaa sosiaalista verkostoa (Knuuti 2007, 63).

Useassa tekemässämme haastattelussa nousi esille, että haastateltavien näkemyksen mukaan ”kovan kimman” ominaisuuksia ovat luotettavuus, kovuus, periaatteellisuus, he huolehtivat omista asioistaan, eivätkä sekaannu muiden asioihin. He ovat myös rehellisiä huumemaailmassa, eivätkä esimerkiksi huijaa tai vasikoi. Asemaan vaikuttaa myös, miten paljon välittää huumeita, miten sekaisin itse on, ketä tuntee ja miten paljon varkauksia ja rikollisuutta tekee. Sosiaalinen verkostoituminen huumemaailman sisällä on näille naisille tärkeää, naiset voivat väkivallan sijaan toisinaan käyttää myös sosiaalisia taitojaan. Tämän tyylinen nainen on nähnyt jo paljon ja on siksi useimmiten jo hieman iäkkäämpi, statuksen on voinut saada myös esimerkiksi edelliseltä mieheltä. Monet näistä ”kovista kimmoista” ovat istuneet vankilassa joko väkivaltarikoksesta tai huumeiden välittämisestä. Haastateltavien käsityksen mukaan kova kimma ei useimmiten joudu käyttämään kehoaan saadakseen haluamansa.

Päihdetyöntekijä: ”Mutta tämmönen niinku niin sanottu kovis nainen, joka ottaa miehen paikan ja käyttäytyy ku kovanaama ja muuta niin tota sehän ei välttämättä esimerkiks täs meillä näyttäydy mitenkään sellasena ronskina naisena vaan hän saattaa olla niinku hyvinkin tavallinen naisellinen, huolliteltu nainen, mut ehkä se miten se näkyy niin on sit muiden naisten kunnioitus, et se jotenkin hirveen paljon aistii tässä tota heidän välisistä suhteista toisiinsa tavallaan ni sen aseman, et missä mennään. Se saattaa olla vaan, että tota ku tämmönen nainen tulee niin häntä kohdellaan tietyllä tavalla, et hänt kunnioitetaan ja jotenkin niinku puhutaan ikään kuin niinku semmosest vähän kokeneemmasta pidempään päihdemaailmassa olleesta, niinku kaiken nähneestä naistyyppistä, joka varmasti sitten ottaa sen paikkansa, eikä epäröi yhtään käyttää väkivaltaa ja monesti he on istunu vankiloissa, ovat sit niinku siellä sitä kautta myöskin ja voi olla, et heil on diilausta, he voi olla ite niinku ikään ku on näitä eri asemia siellä päihdemaailmassa ni voi olla korkeella, korkeemmassakin asemassa siellä, et ei oo pelkkä käyttäjä vaan voi olla, et diilaa tai diilaa miehen ohella tai muuta, mut et he herättää niinku kunnioitusta jollain tasolla.”

Nainen joka on saanut ”kovan kimman” aseman, on haastateltavien mukaan usein hyvin lähellä miehisyyttä, hän on siis peittänyt naisellisen herkkyytensä. Tästä huolimatta tämä ei tarkoita, etteikö tällainen nainen voisi ulospäin silti olla hyvin tavallisen ja naisellisen näköinen. Ulkokuori ei välttämättä siis ole kovinkaan ronski, tällaisen naisen tunnistaa ennemminkin hänen saamastaan kohtelusta kuin ulkonäöstä.

Haastatteluissa sekä Väyrysen tutkimuksessa Usvametsä neidot nähtiin, että päästäkseen ”kovan kimman” rooliin naisten on niin sanotusti kahlittava ja kiellettävä oma naiseutensa, jotta he tulisivat hyväksytyiksi osaksi miesten joukkoa, he rakentavat miehisen naamion itselleen. Tämä mahdollistaa itsekunnioituksen rakentumisen tilanteeseen sopivalla tavalla. ”Kovan kimman” rooliin päässyt nainen vastustaa heikon naisen roolia kaikin tavoin, hän tekee kaikkensa osoittaakseen kovuutensa ja suorutensa. Hän vastustaa miehiä, kieltäytyy seksistä ja korostaa omaa tietämystään ja kovuuttaan. Tähän asemaan päässyt suhtautuu oman sukupuolensa edustajiin väheksyvästi. Suhtautumalla naiseuteen halveksuvasti, hän myös samalla vie roksuu omaa naiseuttaan. (Väyrynen 2007, 136-141.)

4.2 ”Tyttyöstävä”

Huumeita käyttävällä naisella on usein mies, joka myös käyttää huumeita. Nainen on riippuvainen miehestään, koska tämä yleensä hankkii huumeet. Aluksi huumeet ovat yhdistävä tekijä, ymmärrys asioista, tarpeet ja kokemukset ovat yhteisiä. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 168-169.) Seurustelu voi toimia maineen varjelijana ja se voi myös suojata parisuhteen ulkopuolisilta hyväksikäytöiltä (Väyrynen 2007, 126). Riippuvuuden kehittyessä välineellisyys kuitenkin kasvaa, hyväksikäyttö yleistyy, kun tunteet siirtyvät syrjään. Lopulta huumemaailman ihmissuhteet ovat vain välineellisiä ja parisuhteessa onkin tärkeintä huumeiden käyttäminen ja rahan hankkiminen niihin. Kaikki parit eivät ole olleet koskaan päihteettä yhdessä, joten he eivät välttämättä edes oikeasti tunne toisiaan. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 167-170.)

Haastateltavien tuntuman mukaan, yksi yleisimmistä naisten rooleista huumemaailmassa on niin sanottu ”tyttyöstävän” rooli. Haastateltavat kertoivat, että aluksi mies yleensä suojelee naista raaimmalta huumemaailmalta, mutta voi samalla toimia siltana sinne. Suojelu kuitenkin loppuu melko nopeasti ja suhde muuttuu hyötysuhteeksi, jossa mies hyötyy saamalla seksiä ja nainen huumeita sekä suojelusta, molemmat siis hyötyvät. Suhteet ovat haastateltavien mukaan usein erittäin läheisriippuvaisia.

Päihdetyöntekijä: ”Sit sä voit olla niin kutsuttu tyttöystävä elikkä sit sul on se mies siinä suojelijana ja pitää susta huolta ja siihen liittyy sitte tietynlaista kaupankäyntiä, mikä voi olla sit vastikkeena esimerkiksi seksiä.”

Päihdetyöntekijä: ”Ainakin käytön alkuaikoina, kun tullaan ja on niitä vanhempia poikaystäviä, joiden kautta saa aineet. Se on sit silleen vastavuoroista, et se mies suojelee vielä siltä kaikista pahimmilta huumemaailmalta mutta sitten samalla se on se silta huumemaailmaan ja sitä kautta pääset siihen maailmaan sisälle. Ne on hirveen läheisriippuvaisia suhteita.”

Ulla Knuuti haastatteli tutkimuksessaan (2007, 63) jo huumemaailmasta irtautuneita entisiä huumeiden käyttäjiä, monikaan heistä ei määritellyt jälkeensä käyttäjäikäisiä ihmissuhteita esimerkiksi ystäväydeksi, koska heidän on vaikea tunnistaa, kuka lopulta on luotettava ja kuka yrittää käyttää hyväkseen.

Haastattelemamme työntekijät kertovat näiden suhteiden olevan usein kaukana valtakulttuurin ymmärtämistä parisuhteista. Osassa suhteita on haastateltujen mukaan kiintymystä ja aitoja tunteita, mutta ne näyttävät melko eri tavalla kuin valtakulttuurissa on totuttu ne ymmärtämään. Haastateltavien käsitysten mukaan parisuhteessa olevat kokevat suhteen pohjautuvan rakkaudelle, melko harvoin näin kuitenkin oikeasti haastateltavien mielestä on. Heidän mukaansa parisuhteet ovat usein väkivaltaisia, molemmat osapuolet käyttävät väkivaltaa, se on haastateltavien mukaan päihdesuhteissa täysin normaalia. Nainen on alisteisessa asemassa mieheen nähden. Tällaiset pariskunnat liikkuvat paljon yhdessä, esimerkiksi tehden rikoksia ja myyden huumeita.

Nämä niin sanotut ”tyttöystävät” ovat usein melko riippuvaisia miehistään, koska saavat huumeita heidän kauttaan. Heillä ei siis ole paljoakaan vaihtoehtoja, he sietävät väkivaltaa, koska eivät halua vaarantaa huumeiden saantiaan. He voivat joutua myös koston vuoksi jonkun muun miehen pahoinpitelmiksi tai raiskatuiksi, jos oma mies on esimerkiksi velkakierroksessa tai vasikoinut. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170.) Päihdeongelmaisen naisen on vaikea puolustaa omia rajojaan, he saattavat kokea väkivallan jopa oikeutetuksi häpeän-, syyllisyys- ja leimaantumiskokemustensa vuoksi (Granfelt 1998, 156-157).

Aineistostamme selviää, että haastateltavien mukaan huumeita käyttävät naiset kokevat, että parisuhteessa kuuluu tehdä, kuten mies sanoo, koska mies on perheen pää, häntä tulee siis totella. Nainen voi kokea väkivallan kuuluvan suhteeseen sivutuotteena, naisesta voi esimerkiksi tuntua, että on ihan hyväksyttävää, että mies välillä lyö, saahan hän mieheltä huumeita. Aina ei edes tiedosteta ja ymmärretä, että väkivalta ei normaalista kuulu parisuhteisiin.

Haastattelija: ”Se nainen ei siinä ymmärrä et on siinä hyväksikäytetty?”

Päihdetyöntekijä: ”Ei mun mielestä. Ei oikeesti täysin ymmärrä. Semmoisen he vielä ymmärtää, et jos joku lyö. Sen he ymmärtää, et niin ei kuuluis tehdä mut se kuuluu taas sit sivutuotteena kun mä oon tän miehen kanssa. Mä saan päih-teitä niin sit se välillä lyö mua. Sä hyväksyt sen vaikka ymmärrät ettei se kuulu. Mutta sitten on paljon sellaista mitä he eivät edes ymmärrä ettei kuulu parisuh-teeseen eikä ylipäätensä mihinkään ihmissuhteeseen.”

Tällaiset suhteet ovat hyvin vahingollisia naisen psyykkiselle ja fyysiselle terveydelle sekä it-searvostukselle, mutta koska naisen on heikon asemansa vuoksi vaikeampi saada päivittäistä huumeannostaan, päätyy hän usein tilanteeseen, jossa hyväksyy hyväksikäytön (Knuuti 2007, 64). Huumeita käyttävät naiset kärsivät usein kaksoisriippuvuudesta. Sillä tarkoitetaan sitä, että nainen on riippuvainen niin huumeista kuin huumeita käyttävästä miehestään. Tämä kak-soisriippuvuus saa naiset hyväksymään entistä enemmän väkivaltaa ja muuta kaltoinkohtelua. Toisena vaihtoehtona olisi pelko yksinäisyydestä sekä vaikeus saada huumeita. (Väyrynen 2009, 189.)

Päihdetyöntekijä: ”Niin kuin yks nainen sanoi että naiseus on kiinni parisuh-teesta. Et on aivan sama millainen se mies on. Hänellä oli sellainen mies joka piti rinnuksista nostaa seinälle et se pysy pystyssä mut kun hänellä oli se mies niin se oli parempi kuin ei mitään.”

Niin Väyrysen (2007, 126) kuin Lalanderinkin (2007, 127) tutkimuksissa nousee esille, että seu-rustelusuhteet voivat huumekuluttuurissa pohjautua myös rakkauteen, läheisyyteen ja aitoon välittämiseen. Lalander esimerkiksi kertoo, että välittäminen kyllä näkyy joissakin suhteissa selkeästi, suunnitellaan yhdessä esimerkiksi päihdeettömää elämää ja kuntoutusta. Lalander pohtiikin kirjassaan, että kuka määrää mikä on päihderiippuvuutta ja mikä rakkautta. Huu-meiden käyttäjien välisiä suhteita kuitenkin leimaa usein se, että ne perustuvat oman hyödyn tavoitteluun. Niissä käytetään hyväksi ja tullaan hyväksi käytetyksi (Knuuti 2007, 63.) Nainen ei siis ole pelkästään hyväksikäytetty vaan voi olla myös hyväksikäyttäjä. Nämä seikat nousi- vat esille myös meidän haastatteluissamme.

Päihdetyöntekijä: ”Joo joo, se on aika tavallista itseasiassa ja tota näkee pal-jon näit pariskuntia. Et se miten me mielletään parisuhde, ni sil ei oo välttä-mättä niinku mitään tekemistä sen kanssa, mitä se on päihdemaailmassa. Se voi olla ihan täysin hyötysuhde ja he voi ihan oikeesti käsittää, et se on parisuhde, se voi olla se heidän ajatus ja käsitys siitä, et tämä on rakkautta, mutta jos me päästäis sinne niinku kattomaan kulussien taakse, niin se on tosi kaukana rak-kaudesta. Mut se on hyötysuhde, kummatkin hyötyy toisistaan ja se ei tarkoita

automaattisesti, että siellä ei olisi jonkinlaisia tunteita, varmasti voi olla tunteita, mut et usein tämmöset pariskunnat liikkuu paljon keskenään ja tota täs voi olla sit niinku se, et mies diilaa ja et nainen diilaa siin rinnalla tai tota diilaa pienemmin tai sit pelkästään hyötyy saamalla annoksen siinä rinnalla tai he tekee yhes rikoksia tai... Mut usein tämmöset pariskunnat liikkuu sit vielä yhdessä. Ja sit on viel, me puhutaan tämmösist sedistä, sit on nää tämmöset selkeesti niinku jo aika pitkään tuol huumemaailmas olleet, olleet tota mieshahmot, joil on sit jo niinku se ihan oma asemansa ja sit heil on nuori tyttö siinä rinnalla. Ni eihän täs sit niinku oo sit mitään epäselvää, et onks se rakkautsuhde, et sit me puhutaan näist setäsuhteista, että se on ihan selkee hyötyuhde, että nainen hyötyy sit saamal kamaa siinä.”

Naiset eivät siis ole parisuhteissa pelkästään uhreja, haastatteluissa tuli esille, että naiset käyttävät myös väkivaltaa parisuhteissaan, myyvät huumeita ja varastelevat. Naiset ovat siis myös tekijöitä ja toimijoita. Seurustelusuhteissa omaa toimijuutta halutaan korostaa. Vaikka toimijuuden tila voi olla ahdas, halutaan sitä ja aktiivisuutta korostaa niin kauan kuin sitä vähääkään on. Se on tarpeellista, jotta oma suhde itseen ja minäkuvaan säilyy edes hieman hyväksyttävänä. (Väyrynen 2007, 128.)

Miehet houkuttelevat usein tyttöystävänsä mukaan huumeiden käyttöön, päinvastainen tilanne on harvinainen (Hännikäinen-Uutela 2004, 65). Huumeita käyttävät miehet tavoittelevat naista, joka on kunnollinen eikä käytä huumeita. Tällöin huumeita käyttämätön nainen joutuu niin sanottuun hoivaajan asemaan mieheen nähden. (Knuuti 2007, 65.)

Yksi haastateltavistamme koki, että miehet tukevat naista päihteettömyydessä ja rikoksettomuudessa erittäin harvoin, sen sijaan he voivat ajaa naiset sitäkin useammin takaisin huume maailmaan. Haastateltava pohtii myös sitä, että huumeita käyttävä mies voi saada niin sanottun hyvän naisen, joka ei käytä huumeita ja huolehtii miehestä. Sen sijaan hän ei ole koskaan kuullut, että huumeita käyttävä nainen saisi hyvän miehen, huumeita käyttävä nainen päätyy parisuhteisiin niin sanottujen ”renttujen” kanssa, jotka useimmiten vain hyväksikäyttävät naisia.

Päihdetyöntekijä: ”Parsisuhte ei sit mun mielestä koskaan tue naista päihteettömyydessä tai rikoksettomuudessa. Sen takia, että mä en oo vielä sellaista naista tavannut jolla olis sellainen mies, joka aidosti tukis siinä eikä käyttäisi hyväksi siinä. Mä aattelen, että miehellä saattaa olla hyvä nainen. Sanotaankin, että uskon tuleminen tai nainen on niitä asioita, jotka voivat pitää miehen kaidalla tiellä. Se pitää sillä tavalla paikkaansa, et naiset voi ottaa rentun miehen, mut kunnan mies ei ota renttua naista. Tavallaan se, et ne miehet, joita heillä on, on vähintään yhtä renttuja. Mä nyt käytän tällästä sanaa, mut niinku

ne on siinä tasa-arvoisia. Se parisuhde ei tue naisen päihteettömyyttä. Ei ole vielä mun kohdalla tullut vastaan täällä sellaista. Kaks kertaa oon luullut et on tullut, mut ei oo tullut.”

4.3 “Pirihuora”

Huumeita käyttävä nainen koetaan likaisena, koska huumeita käyttämällä hän rikkoo myytiin puhtaasta, synnittömästä naisesta. Jos hän tämän lisäksi vielä myy kehoaan on hän todella suojattomassa ja alhaisessa asemassa. (Lalander 2001, 215-218.) Seksipalveluita myyvät naiset kantavat moninkertaista stigmaa (Knuuti 2007, 64).

Värysen tekemässä tutkimuksessa (Värynen 2007, 192-193) haastatellut huumeita käyttävät naiset kertovat, että kaikkein pahin asema mihin voi huumemaailmassa joutua on huumeprostituoitu. Heidän näkemyksensä on, että itseään huumeiden vuoksi myyvät ovat säälettäviä, alistettuja ja hyväksikäytettyjä. Jos siihen asemaan joutuu, on menettänyt kykynsä kontrolloida toimintaansa ja koko elämäänsä. Tähän asemaan joutunutta voidaan kuvata halventavalla nimellä pirihuora. Lalanderin (2001, 216) tutkimuksessa miehet kertovat kokevansa huumeita käyttävän ja seksuaalisia palveluita myyvän naisen hämäräksi sekä likaiseksi. Haastatelluissa miehet kertovat, etteivät ikinä voisi seurustella tai harrastaa seksiä tämänlaisen naisen kanssa. Seksuaalisten palveluiden tarjoaminen rahaa tai huumeita vastaan koetaan jopa huumeiden myyntiä tuomittavammaksi.

Meidän haastattelumateriaalistamme nousi esille, että viimeinen ja heikko-osaisin rooli mihin nainen voi huumemaailmassa joutua on seksipalveluiden myyminen, joutuessaan tähän rooliin nainen on todella huonossa asemassa. Haastateltavat kokivat niin sanotun ”pirihuoran” olevan kaikista alimmassa kategoriassa. Myydessään kadulla seksipalveluita he menettävät muiden kunnioituksen. Myös muut huumemaailman naiset halveksuvat tähän asemaan joutunutta. Tästä johtuen tähän asemaan joutunut nainen peittelee asiaa, eikä halua myöntää sitä.

Päihdetyöntekijä: ”Niin siellä näkyy nää naiset, nää naiset niinku ehkä tää niinku ihan kaikist alhaisin kategoria. Naiset, jotka lähtee kadulle myymään seksipalveluita. Mä en puhu... Mä puhun tarkotuksella, että nää naiset eivät myy itseään, mä sanon, et he myy seksipalveluita, koska mä uskon sellaseen ideologiaan, johon Pro-tukipiste myös uskoo, että kukaan meistä ei myy ruumistaan, vaan myy palveluita, joissa sitte annetaan seksiä ja seksitekoja. Mutta tota siellä näkee, siellä kadulla näki niinku ehkä sen ihan kaikista alimman kastin ja ne naiset oli valmiita ihan mihin vaan, et ne sai sen mitä he halus.”

Niin valtakulttuurissa kuin huumemaailmassakin raamittaa seksuaalinen maine naisten käyttäytymistä ja toimintaa sekä määrittää naisen asemaa. Kun nainen joutuu tekemään itsestään

objektin käyttämällä kehoaan kauppatavarana, joko suoraan huumeisiin tai rahaan huumeita varten, murskaa se naisen itsetuntoa ja minuutta. Häpeällisyys, jonka tämä aiheuttaa näkyy välinpitämättömyytenä ja vaikenemisenä. (Väyrynen 2007, 131-133.) Oman kehon käyttäminen huumeiden saantiin, eli välineellistäminen nähdään heikkoutena, heikkous taas on huumemaailmassa halveksittava piirre (Väyrynen 2007, 139).

Haastattelumateriaalissamme seksuaalisten tekojen myyminen nähtiin suorituksena, josta aiheutui päihteitä käyttäville naisille henkisesti huono mieli. Tässä asemassa oleva ei saa kehuja naisellisuudestaan tai hyvästä suorituksesta. Hän menettää vain kasvonsa muiden silmissä. Tämä syö naisen itsetuntoa. Yksi haastateltavista kertoo, että naiset joutuvat tekemään hyvinkin erikoisia seksuaalisia tekoja.

Päihdetyöntekijä: ”Nimenomaan eikä siitä koskaan tule kehuja että kuinka naisellinen sä oot ja kuinka kivaa se oli. Sehän on vaan se suoritus, josta sulle jää paha maku eikä sulla ole välttämättä ole mitään tunteita sitä henkilöä kohtaan. Voi toki olla jotain tunteita, jos se on sun miehes, mut jokatapauksessa se on vaan sitä hyväksikäyttöä.”

Väyrynen kirjoittaa tutkimuksessaan *Usvametsän neidot* (2007, 111), että huumeiden käyttö aiheuttaa välinpitämättömyyttä, joka puolestaan konkretisoituu oman kehon tarpeiden huomiotta jättämisenä, se näkyy ulospäin esimerkiksi laihtuutena ja likaisuutena. Syöminen, nukkuminen ja muu itsestään huolehtiminen jää, kun huumeiden käyttö ja hankinta ovat elämän keskipisteenä. Huumeiden käyttö aiheuttaa irrallisuutta, jonka seurauksena kyky nähdä ja tiedostaa muutoksia omassa ulkonäössä vähenee. Huumeiden käytöstä johtuva laihtuminen johtuu oman kehon ja tilanteen kontrolloimattomuudesta, itsensä unohtamisesta. Meidän tekemisissä haastatteluissa kuvataan tällaisessa roolissa olevat naiset huumemaailman huonokuntoisimmiksi, todella laihoiksi, kalpeiksi ja vapiseviksi. He ovat usein joko hyvin päihtyneitä tai kovissa vieroitusoireissa. He ovat valmiita mihin vain, saadakseen huumeita tai rahaa huumeisiin.

Haastattelija: ”Miten tota sanot, sit ku ollaan siel prostituution ihan siel ytimessä niin tuota, miten se fyysinen kunto näil naisilla?”

Päihdetyöntekijä: ”No hehän on kaikist huonokuntoisimpia, he on laihoja, he on tota useammiten hyvin päihtyneitä, et he pystyy tekemään sitä, mitä he tekee tai sit he on kovis vierotusoireissa. Mut nää naiset, mitä mä oon nähnyt siel X:n kans siel katutyös kadulla, niin he on kyllä niinku, he on kaikista kaikista kaikista huonokuntoisimmat naiset, mitä päihdemaailmasta löytyy ja he on valmiit ihan mihin vaan.”

”Pirihuora”- kategoria ilmentää vahvasti sosiaalista statusta. Se muokkaa huumeita käyttävän naisen suhdetta itseensä ja sukupuoleensa. (Väyrynen 2007, 134.) Työntekijät korostavat, ettei termiä pirihuora ole hyväksyttävää käyttää, siitä keskustellaan myös asiakkaiden kesken. Kaikilla on nimi ja ihmisarvo, eikä ketään tule sulkea ulkopuolelle. Naisten välisistä vuorovai-
kutussuhteista on kuitenkin aistittavissa, missä asemassa kukin on.

Päihdetyöntekijä: ”Mutta tota me puhutaan ryhmässä itseasiassa jonkin verran näistä pirihuorista ja käydään sitä keskustelua ihmisarvoista, käydään keskustelua addiktiosta, kuinka ketään ei suljet pois siksi, että hän olisi pirihuora ja me ei käytetä täällä nimee pirihuora, kukaan ei oo pirihuora, hänellä on etunimi ja lähdetään niinku siitä, et näil naisil on ihmisarvo myöskin. Mut kyl sen huomaa niinku sen, just näistä ku me istutaan täs tilassa, jos sielt tulee se nainen, jol on se tietty korkeempi asema, hän saa aivan erilaista kohtelua, ku sielt tulee ovesta se, joka kaikki ajattelee, et ”ei vittu, toi on toi pirihuora”.”

5 Väkivalta

Väkivalta merkitsee joko henkistä tai fyysistä voimankäyttöä toista henkilöä kohtaan. Se voi olla fyysisiä tekoja, kuten lyömistä, seksiin pakottamista ja tönimistä tai se voi olla kielellistä kuten nimittelyä ja uhkailua. Väkivaltaa on myös pelottelu, alistaminen, pakottaminen ja eristäminen muista. Suoran väkivallan edellytyksenä on uhkaava aggressiivinen käyttäytyminen, jonka päämääränä on toisen vahingoittaminen tai alistaminen. Väkivallan ei kuitenkaan tarvitse olla fyysistä, suoraa tai avointa ollakseen väkivaltaa. Väkivallan tavoite on toisen hallitseminen, hyväksikäyttö ja kontrollointi eri keinoin. Pelko liittyy usein väkivaltaan, mutta vaikka uhri ei pelkäisikään tai koe kohteluun väkivaltaisena ei tämä tarkoita, etteikö se olisi väkivaltaa, se voi merkitä esimerkiksi sitä, ettei uhri tiedä muunlaisesta kohtelusta. (Jokinen 2000, 13-14.)

Yhteiskunnallisissa keskusteluissa väkivalta nähdään huumeiden käytön negatiivisena ulottuvuutena, joka korostaa huumeiden vaarallisuutta entisestään. Huumemaailmassa väkivallan kokemisen ja tekemisen riski kasvaa, siellä väkivaltaa pidetään asiaan kuuluvana, se liittyy suoraan esimerkiksi velkojen perintään ja vasikointiin. Huumeiden vaikutus aivoihin lisää myös väkivaltaista käyttäytymistä. (Väyrynen 2009, 179-188.) Kaikissa tekemissämme haastateluissa korostui huumemaailman väkivaltaisuus, haastateltavat kertovat sen olevan huumemaailmassa eläville täysin normaalia ja päihdemaailmaan kuuluvaa. Naisen alisteinen asema korostuu väkivallasta puhuttaessa.

Haastattelija: ”Puhuuks he siit väkivallasta?”

Päihdetyöntekijä: ”Siit puhutaan jonkin verran, se on niin arkipäiväinen asia päihdemaailmassa, että tota tuntuu, että se ei välttämättä, se ei nosta tässä minkäänlaista uutiskynnystä, et se ei oo mikään ihme juttu. Että jos mies pieksee naisen päihdemaailmassa, niin nainen saattaa yhtälailla piestä miehen takaisin, et se on niinku siel ihan normi. Et se mikä meille tuntuu vähän sillee, et ”wow ai te hakkaatte toisianne kotona”, niin se on ihan normi juttu siellä.”

5.1 Lapsuuden väkivaltakokemukset

Väkivallalla on alttius siirtyä sukupolvelta toiselle. Lapsi oppii väkivaltaista käyttäytymistä vanhemmiltaan ja muualta kasvu- ja elinympäristöstään. Kärjistäen ja yleistäen voisi sanoa, että poika oppii isältään väkivaltaisen miehen mallin ja lapsuudessa äitinsä pahoinpitelyä todistamaan joutunut tytär on suuremmassa riskissä aikuisiällä ajautua itsekin väkivaltaiseen suhteeseen. Suomalaisen tutkimuksen mukaan miehistä, joiden oma isä oli ollut väkivaltainen heidän lapsuudessaan, noin 40 prosenttia kertoi itsekin joskus käyttäneensä parisuhteessaan väkivaltaa, samassa tutkimuksessa ilmeni myös, että naisista, joiden isä oli heidän lapsuudessaan ollut väkivaltainen, 38 prosenttia oli kokenut aikuisena parisuhteissaan väkivaltaa. Tulee kuitenkin muistaa, ettei väkivalta automaattisesti siirry sukupolvelta toiselle, vaan sillä on alttius siirtyä, se tarkoittaa lopullisen valinnan olevan kuitenkin aina yksilöllä itsellään. (Jokinen 2000, 16.)

Väyräsen tutkimuksessa (2009, 181) nousee esille, että osa haastatelluista huumeita käyttävistä naisista on lapsuudessaan joutunut väkivallan uhriksi. Väkivalta on lähes poikkeuksetta ollut perheen sisäistä ja kohdistunut joko perheen lapseen tai äitiin. Väkivaltaa lapsuudessaan kokeneet naiset liittävät kokemuksensa väkivallasta myöhempisiin vaikeuksiin elämässään, kuten esimerkiksi huumeiden käyttöön. Muutamassa meidän tekemässämme haastattelussa nousi myös esille se, että usein naisten väkivallan ja hyväksikäytön kokemukset ovat saaneet alkunsa jo heidän lapsuudessaan, josta ne siirtyvät ikään kuin ketjureaktioina aikuisuudessakin suhteesta toiseen.

Päihdetyöntekijä: ”Joo ja sit se on monesti lähtenyt jo kotootakin. Hyväksikäytötaustaa voi olla jo lapsuudessakin, siis väkivaltaa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Ainakin näitä huostaanottoja. Ei oo koulussa käyty, koulutustaso on huono. Sellaista vähäosaisuutta, joka on alkanut jo oikeesti todella monella siellä lapsuudessa. Siitä se sit jatkuu. Onks se ollut eka se isä tai isäpuoli ja sit siirrytään

parisuhteeseen ja sit seuraavaan parisuhteeseen ja sit seuraavaan. Siitä puhutaankin vankilassa siitä parisuhde-ohjelmassa ketjun katkaisuna, kun se aina jatkuu.”

Vanhempien päihdeongelmat heikentävät lapsuudessa koettua perusturvallisuutta ja lisäävät väkivallan riskiä. Väkivalta taas luo lapselle turvattomuuden ja voimattomuuden kokemuksia, joita on vaikea hyväksyä, ymmärtää tai kohdata. Nämä tunteet voivat seurata aikuisuuteen asti ja ilmetä myöhemmin pahoina itsetunto-ongelmina ja epäluottamuksena elämään. Tästä voi seurata oirehtiminen esimerkiksi alkoholin tai huumeiden ongelmakäyttönä, jolloin huumeiden käyttäjä niin sanotusti lääkitsee päihteillä omaa pahaa oloaan. Tämä johtaa kuitenkin useimmiten vielä suurempiin ongelmiin ja pahaan oloon. (Väyrynen 2009, 184-185.) Lapsen väkivaltaisten kokemusten särkyvyyttä ja haavoittavuutta ei voi mitenkään mitata esimerkiksi pahuuden mukaan, niillä on aina pitkäkestoiset vaikutukset yksilön elämään. Väkivallan uhriksi joutuminen tai sen todistaminen lapsuuden kodissa on usein niin traumatisoivaa, ettei niitä osata ulkoistaa edes aikuisena. Nämä kokemukset aiheuttavat turvattomuuden ja voimattomuuden kokemuksia, joita on vaikea kohdata ja hyväksyä. Tällaisessa ympäristössä eläneen lapsen selviytyminen perustuu kolmelle perus säännölle: Älä puhu, älä luota, älä tunne. (Väyrynen 2001, 94-95.)

5.2 Nainen väkivallan uhrina

Huumekulttuuri on maskuliininen ja hyvin väkivaltainen ympäristö, jossa naisen paikka on marginaalinen ja alisteinen miehiin nähden. Tästä johtuen huumemaailma luo erityisen kontekstin naisiin kohdistuvalle väkivallalle. Miehisessä huumemaailmassa sukupuolten väliset erot korostuvat entisestään ja määrittävät naisen paikan, fyysisesti vahvemman laki on vallassa, se liitetään useimmiten miehisyyteen. Mitä enemmän naiset jäävät kiinni huumeisiin, niitä ympäröivään kulttuuriin ja ihmisiin sitä suurempi riski heillä on altistua henkisel, fyysiselle tai seksuaaliselle väkivallalle. (Väyrynen 2009, 179, 186-187.)

Haastatteluaineistossamme korostui kaikki edellisessä kappaleessa mainittu. Huumemaailma on siis haastateltavien mukaan hyvin maskuliininen ja naisen asema on siellä alisteinen. Naiset jäävät usein alakynteeseen jo fyysisesti pienemmän kokonsa ja heikomman voimansa vuoksi. Huumeikauppa pyörii myöskin enimmäkseen miesten ympärillä, joten naiset ovat miehistä riippuvaisia ja hyväksyvät tästä johtuen enemmän väkivaltaa kuin ehkä muuten hyväksyisivät, he pelkäävät jäävänsä ilman huumeita, jos rupeavat hangoittelemaan vastaan.

Päihdetyöntekijä: ”Huumemaailma on aika sukupuolittunutta ja ne roolit on voimakkaat siellä. Naisen asema on todella alisteinen siellä ja huumemaailma

on hirveän hiarkinen. Alistuneisuus tarkoittaa siellä alakynnessä olemista ja fyysinen sekä henkisen väkivallan alla olemista. Miksi nainen ehkä suostuu siihen, on ehkä se, että nainen on pienempi ja fyysisesti heikompi niin ei pysty muuta roolia ottamaan mutta myös se, että kamamaailman johtajuus ja rikollisuus on miesvoittoinen. Kun nainen on addikti, niin hän tarvitsee ne huumeet jostain ja usein se on mies tai poikaystävä, jolta ne tulee. Se luo jo valta-asetelman.”

5.2.1 Naisten kokema väkivalta parisuhteessa

Naisiin kohdistuva väkivalta on usein puolison tekemää ja on luonteeltaan intiimiä sekä sukupuolisuuteen ja seksuaalisuuteen kietoutunutta. Se ei useinkaan tule poliisien tai muiden viranomaisten tietoon. (Jokinen 2000, 35.) Huumeita käyttävien naisten kokema kaksoisriippuvuus, saa heidät helpommin hyväksymään heille tapahtuvan väkivallan (Väyrynen 2009, 189). Päihteiden käyttö nostaa selvästi riskiä joutua väkivallan kohteeksi (Heiskarinen & Piispa 1998, 20).

Useimmiten väkivallasta puhuttaessa viitataan fyysiseen väkivaltaan. Tämä johtunee siitä, että se on helpoiten tunnistettavissa. Fyysistä väkivaltaa on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, kuristaminen ja vapaudenriisto. Naisiin kohdistuva väkivalta on kuitenkin useimmiten myös paljon muuta kuin pelkästään fyysistä väkivaltaa, väkivalta punoutuu arjessa vyyhdiksi, josta on vaikea erottaa väkivallan eri muotoja. (Lehtonen & Perttu 1999, 37.)

Haastatteluissa tuli esille, että päihteitä käyttävien naisten parisuhteissa on paljon väkivaltaa, se on aivan tavallista. Johtuen siitä, että naiset elävät niin väkivaltaisessa ympäristössä, heidän on vaikea aina ymmärtää, mikä kaikki mielletään väkivallaksi, heidän kynnyksensä siihen, mikä on väkivaltaa, on paljon korkeammalla kuin valtakulttuurissa elävällä.

Henkinen väkivalta voi olla julkista nöyryyttämistä, haukkumista, pelottelemista, tavaroiden rikkomista, kontrolloimista ja uhkailua. Liikkumisen kontrollointi alkaa usein mustasukkaisuudesta, jolloin saatetaan määrätä, ketä nainen saa tavata ja milloin. Taloudellista kontrollia on esimerkiksi töihin menemisen estäminen, naisen tulojen vaatiminen itselleen ja viikkorahan antaminen. (Jokinen 2000, 37.) Henkistä väkivaltaa on myös väkivallalla uhkailu, se voi kohdistua joko naiseen itseensä tai hänen läheisiinsä (Väyrynen 2009, 188). Haastatteluaineistossamme tuli ilmi, että henkinen väkivalta on yleistä päihdemaailmassa. Miehet kontrolloivat naisia ja heidän tekemisiään hyvinkin paljon.

Fyysistä seksuaalista väkivaltaa parisuhteessa on kaikki fyysinen koskeminen, joka ei itsestä tunnu miellyttävältä sekä yhdyntään ja muihin seksuaalisiin tekoihin pakottaminen tai niihin

painostaminen esimerkiksi avovaimon velvollisuuksiin vedoten. Raiskaus on yksi seksuaalisen väkivallan muodoista. Jatkuva ulkonäön kommentointi negatiiviseen sävyyn, joka aiheuttaa alemmuuden tunnetta ja heikkenevää itsetuntoa on henkistä seksuaalista väkivaltaa. (Jokinen 2000, 38.) Henkistä seksuaalista väkivaltaa on myös muu verbaalinen seksuaali- ja naisidentiteettiä halventava puhe, kuten esimerkiksi huorittelu (Väyrynen 2009, 190). Parisuhteessa naisen kynnyks kokea seksuaalinen teko väkivaltana on usein korkeampi, kuin muissa suhteissa. Suhteessa saattaa esimerkiksi olla valloillaan ajatusmaailma, jossa seksin koetaan kuuluvan miehen oikeuksiin, tällöin naisen suostumus siihen on toisarvoista. Seksuaalinen väkivalta voidaan kokea parisuhteessa hyväksyttävämmäksi, kuin muissa suhteissa. (Lehtonen & Perttu 1999, 41.)

Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa nousi haastatteluissa selkeästi esille. Usein naiset eivät itse tunnista seksuaaliseksi väkivallaksi muuta kuin raiskauksen. Naiset kokevat usein, että heidän kuuluu olla niin sanotusti aina valmiina miehittää varten, heidän omilla seksuaalisilla haluillaan ei useinkaan ole väliä, seksiä harrastetaan, kun mies haluaa. Seksuaalinen väkivalta nähtiin myös tapana alistaa naista ja muistuttaa häntä alisteisesta asemastaan.

Päihdetyöntekijä: ”Yks hirveen tehokas tapa näyttää naiselle paikkansa on raiskata se.”

Seksuaalinen väkivalta on naista leimaavaa ja halveksuvaa, se korostaa huumemaailman arvo maailmaa. Sillä on myös kulttuurinen ulottuvuus, jossa se osoittaa naisen aseman. Näin se rakentaa naisten omaa kuvaa itsestään negatiiviseksi. (Väyrynen 2009, 190.)

Parisuhteissa ilmenee haastattelujen mukaan myös paljon henkistä väkivaltaa. Tällaisissa suhteissa miehet usein kontrolloivat naisia. He saattavat vaatia naisia antamaan heille kaikki tulo ns, määrätä miten nainen saa pukeutua, ketä tavata, missä käydä ja esimerkiksi kellottaa kaupassa käyntejä. Mies voi painostaa naista rahojen ja huumeiden loppuessa myymään itseään, jotta he saisivat huumeita. Lisäksi naiset istuvat vankilassa jonkun verran miestensä tekemiä rikoksia, koska pääsevät ensikertalaisina puolikkaalla tuomiolla. Naiset eivät haastattelujen mukaan usein koe tätä väkivaltana, vaan ovat yllättyneitä siitä, ettei tällainen oikeasti kuulukaan parisuhteeseen. Yksi haastateltavista kertoo, että huumeita käyttävät naiset usein ajattelevat, että naisen automaattisesti kuuluu parisuhteessa tehdä kuten mies haluaa.

Päihdetyöntekijä: ”Moni ihan sanookin et naisen kuuluu ja naisen kuuluu tehdä niin kuin mies sanoo. Se on hirveen yleistä. Naisen kuuluu totella. Meillä on se Ketjun katkaisu-ohjelma, jossa tulee hyvin usein esille se et naisen kuuluu, et jos ansaitsee jotain niin kuuluu antaa se palkka miehelle. Ja sit ne on ihan et ai ei vai. Tai ei vai et mä lähden ulos tästä ja mies kattoo kellosta, kuinka kauan mulla meni kun kävin tupakkaa hakemasta Siwasta tai vastaavaa.”

5.2.2 Parisuhteen ulkopuolinen väkivalta

Huumausaineiden vaikutuksen alaisena aggressiivisuus ja provokatiivinen käyttäytyminen usein lisääntyvät, näistä aiheutuu myös väärinymmärryksiä ja kommunikaatiokatkoksia, jotka lisäävät väkivallan uhkaa. Nämä lisäävät naiseen kohdistuvia fyysisiä uhkia, koska heidän itsekontrollinsa on heikentynyt ja kyky puolustautua fyysiseltä uhalta vähentynyt. Velkakierre välineellistää ihmissuhteet, tämä tarkoittaa naisten kohdalla sitä, että he joutuvat kohtaamaan usein niin fyysistä, psyykkistä kuin seksuaalistakin väkivallan uhkaa ja pelkoa, jos he tai heidän miehensä ovat joutuneet velkakierteeseen. (Väyrynen 2007, 128-129.)

Haastateltavat kertovat naisten joutuvan kokemaan väkivaltaa tai ainakin pelkoa väkivallasta huumemaailmassa myös muiltakin tahoilta kuin poikaystäviltaan. Väkivaltaa käytetään esimerkiksi huumevelkojen perimiseen, vasikoinnista kostamiseen tai pelotteluun ja naisen aseman näyttämiseen. Naiselle voidaan myös väkivalloin kostaa jotakin hänen miehensä tekemiä asioita. Väkivalta on hyvin impulsiivista ja arki huumemaailmassa on hyvin väkivaltaista.

Päihdetyöntekijä: ”Oot huumevelkaa jollekin niin sullehan tullaan ovesta sisään ja sut nuijitaan ja siinä voi henki lähteä. Jos sä vasikoit, niin voi henki lähteä. Siellä täytyy aika tarkkaan miettiä, kenelle sä voit uskoutua ja mikä se on hinta siitä. Se, että aseensa kanssa osoitetaan naamaan, niin se on ihan arkipäivää siellä. Tavallisen ihmisen arki on ehkä perhe, lapsia ja aamulla kello soi, aamupalaa ja lapset tarhaan. Turvallisesti saatetaan lapset ja itse töihin. Se on hirveen erilainen maailma.”

Yksi seksuaalisen väkivallan muoto on naista alistava puhe, tällaista puhetta on esimerkiksi huorittelu. Alistavan puheen seurauksena on, että uhrin suhde omaan sukupuolisuuteensa muuttuu. Naiset yrittävät kaikilla tavoilla todistaa, että he eivät ole samanlaisia, kuin naisia alistavassa puheessa annetaan ymmärtää. Täten myös oma sukupuoli ikään kuin kielletään ja naiseus unohtuu. (Väyrynen 2007, 136.)

Haastateltavat kertovat huumeita käyttävien naisten olevan alttiimpia seksuaaliselle väkivallalle ja raiskauksille. He voivat olla niin sekaisin, että eivät pysty puolustautumaan, he eivät välttämättä aina edes muista tullessa seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi. Jos raiskaus on tapahtunut parisuhteen ulkopuolella, on tekijä usein velkoja, huumeiden myyjä tai joku muu jonka kanssa on käytetty huumeita. Pakottamista seksiin tai seksiä päihtymystilansa vuoksi sammuneen kanssa ei haastateltavien mukaan mielletä raiskaukseksi, raiskaukseksi mielletään

vain teot, joissa on käytetty raakaa väkivaltaa. Alistamisen näkökulma tulee esille myös parisuhteen ulkopuolella tapahtuvassa seksuaalisessa väkivallassa, se on tapa hallita naista ja näyttää hänelle paikkansa.

Päihdetyöntekijä: ”Onks siis sit joku... Onks siin niin valtava vääristymä, et ajatellaan, et se raiskaus on sit se, mis käytetään tosi pahaä väkivaltaa, et jos se raiskaus on tapahtunut vaikka sammuttua tai siin ei oo käytetty mitään suurempaa väkivaltaa tai sut on pakotettu seksiin tai muuta ni, onks se sitte... Jos sua käytetään niinku veistä kurkun päällä ni sit se on raiskaus, mut muussa tapauksessa se tyyliin ei oo. Mä en oikein osaa sanoo, nää jaksaa hämentää mua joka kerta itteniäkin nää asiat.”

Haastattelija: ”Onko ne raiskaajat aina poikaystäviä vai voiko olla velkojia?”

Päihdetyöntekijä: ”Ne voi olla velkojia, kamanmyyjiä, poikaystäviä tai kandidaatteja. Ylipäättänsä jos käytetään kovia huumeita, niin se on aika impulsiivista se toiminta ja siinä voi tapahtua kaikenlaista.”

Koska huumeita käyttävät naiset rikkovat ja kyseenalaistavat niin paljon perinteistä naiskuvaa, ovat asenteet naisia kohtaan usein hyväksikäyttöä madaltavia. Tästä johtuen heitä voidaan pitää niin sanotusti vapaana riistana, tämä lisää naisten riskiä joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Huumeiden käytöstä aiheutuva sekavuus vähentää naisten kykyä kontrolloida toimintaansa, huolehtia itsestään ja puolustaa itseään. (Värynen 2007, 125.) Huumemaailmassa voidaan miehelle kostaa jokin asia, esimerkiksi vasikointi tai maksamattomat velat, raiskaamalla tämän nainen (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170). Seksuaalisessa väkivallassa on harvoin kyse pelkästä seksistä, usein sen tarkoitus on vallan käyttö ja alistaminen, kuten muussakin väkivallassa (Lehtonen & Perttu 1999, 42).

5.3 Nainen väkivallan tekijänä

Nainen mielletään usein pelkästään uhriksi ja sivustaseuraajaksi, näin ei kuitenkaan läheskään aina ole, nainen voi myös olla aktiivinen toimija. Naiset omaksuvat usein miehisiä arvoja ja toimintatapoja. (Aaltonen & Honkatukia 2002, 213.) Miehisessä maailmassa niin sanottu ”hyvän jätkän” -rooli on tavoiteltu, tavoitellessaan tätä naiset pyrkivät toimimaan miesten maailmassa kuten miehet, väkivaltaisesti ja muita alistaen. Se on tapa selvitä ja saada kunnioitusta hyvin miehisessä maailmassa. (Värynen 2007, 136.) Väkivallan selkeä kuuluminen huumemaailmaan mahdollistaa sen nivoutumisen naisten identiteettiin, sitä ei pidetä hävettävänä tai kiellettyä naiselle, koska se on muutenkin niin arkipäiväistä niissä piireissä (Lattu 2016, 151-152).

Tekemissämme haastatteluissa tuli esille, että väkivallasta puhuttaessa usein nainen mielletään uhriksi, huumemaailmassa on kuitenkin tärkeä myös muistaa, että nainen ei ainoastaan ole vain uhri vaan myös tekijä. Pärjätäkseen miehisessä huumemaailmassa naisen on itseään suojellakseen pakko kovettua ja opetella käyttämään väkivaltaa, muuten tulee maahan poljetuksi muiden toimesta. Jos nainen ei opettele käyttämään väkivaltaa, on hänen hyvin vaikea pärjätä huumemaailmassa.

Haastattelija: ”Miten nämä naiset kokee väkivaltaa ja minkälaista väkivaltaa?”

Päihdetyöntekijä: ”Nää on usein sekä kokijoita mutta täytyy muistaa et nää on myös tekijöitä. Nää tappelee kuin miehet.”

Päihdetyöntekijä: ”Sitte ku se maailma on aika kova, niinku miehinen, niin kyllä sitte tota vaikket olis aiemmin kauheen väkivaltanen ollu ni ihan suojellakses ittees ni joudut kyllä tota opettelee sitte myöski senki puolen käyttämisen, että kyl monet äidit täällä sitä kuvaa, et on joutunut sitte, ei pelkästään rikoksi tekee vaan myös käyttää väkivaltaa. Tappelemaan ja velkomaan ja mitä kaikkee sieltä sitte löytyy.”

Huumeita käyttävän naisen minäkuvalle omalla väkivaltaisuuksella on suuri merkitys. Käyttämällä väkivaltaa nainen osoittaa kykenevänsä samaan kuin miehet ja kokee näin saavansa arvostusta. (Väyrynen 2007, 137-138.) Naisten tekemään väkivaltaan liittyy rajojen ylittäminen, joka voi herättää nautinnon ja voiman tunnetta, se vahvistaa naisen väkivaltaista identiteettiä. Nainen voi kokea ylpeyttä siitä, että ei ole alistunut, vaikka muuten onkin toiminut väärin. (Lattu 2016, 174.)

Haastatteluissa työntekijät kertoivat, että naiset käyttävät väkivaltaa usein esimerkiksi puolustautuakseen. Esille tuli kuitenkin myös, että naiset voivat olla hyvinkin aktiivisia velkojia ja kiristäjiä. Moni huumeita käyttävä nainen on ollut vankilassa väkivaltarikosten vuoksi. Naiset ovat usein fyysisesti miehiä heikompia ja sitä he kompensoivat rohkeudella sekä häikäilemättömyydellä, he käyttävätkin usein jotakin asetta tehdessään väkivaltaa. Naiset myös kehittävät strategioita ja verkostoituvat miehiä enemmän.

Haastattelija: ”Miten sä koet, et nainen eroo väkivallan käyttäjänä? Voimaa ei ehkä oo niin paljon, mut onks jotain muita semmosii ominaispiirteitä, jos nyt sit vaikka vertaa mieheen?”

Päihdetyöntekijä: ”Hyvä kysymys. Jos ei oo voimaa, niin pitää olla uskallusta ja pitää olla häikäilemättömyyttä, mut pitää olla myös suhteita. Et varmaan niinku nainen joutuu enemmän juonimaan siinä, et hänel pitää todella olla niit

suhteita ja verkostoja ja uskallusta sit käyttää vaikka niinku veistä, pulloa, jotain muuta kättä pidempää tarvittaessa.”

Naisiin kohdistuva väkivalta on usein sukupuoleen ja seksuaalisuuteen kohdistuvaa, miehiin kohdistuva taas ei ole useinkaan seksuaalisuuteen kohdistuvaa. Tämä erottaa miesten ja naisten aseman niin väkivallan uhreina kuin tekijöinäkin. (Jokinen 2000, 40.) Suurin haastatelussa esille tullut ero naisten ja miesten tekemässä väkivallassa on se, että naiset tekevät hyvin harvoin seksuaalirikoksia päihdemaailmassa. Eräs haastateltavista kokee, että seksuaalirikollisuus on keino, jolla miehet hallitsevat naisia.

Päihdetyöntekijä: ”Ainoot mitä täs rikollisuudes selkeesti poikkee, mitä naiset ja miehet eivät tee niin miehethän tekee seksuaalirikoksia, naiset hyvin harvoin tekee niitä päihdemaailmassa. Mut se on myöskin sit sellanen rikollisuuden muoto, millä miehet hallitsee naisia aika paljon siel päihdemaailmassa.”

Ilmaisua äänettömät naiset Granfelt käyttää naisista, jotka eivät osaa ilmaista itseään verbalisesti sanoin, heillä ei ole yhteyttä sisäiseen maailmaansa. Sanallisen itseilmaisun puutos voi aiheuttaa impulsiivista, väkivaltaista käytöstä. Häpeän, nöyryytyksen, vihan ja pettymyksen tunteet varastoituvat ihmisen mieleen niin sanotuksi pimeäksi alueeksi, johon ei ole suoraa yhteyttä, ne kuitenkin vaikuttavat tunteisiin, ajattelutapaan ja käytökseen jatkuvasti. Lopulta nämä tunteet purkautuvat väkivaltaisenä käytöksenä. Naisten väkivaltaiseen käytökseen liittyy hyvin voimakkaita syyllisyyden ja häpeän kokemuksia. Menettäessään itsekontrollinsa naiset kokevat usein epäonnistuneensa ihmissuhteissaan ja naisena olemisessa. Suomalaisessa kulttuurissa väkivaltainen käytös mielletään todella epänaiseksi. (Granfelt 1998, 152-155.)

5.4 Työntekijöiden näkemys naisista väkivallan kokijoina

Väkivallan keskellä elävällä raja normaalin ja epänormaalin välillä häviää hiljalleen, väkivalta normalisoituu. Naiset eivät usein myöskään heti tiedosta ja ymmärrä väkivaltaa väkivallaksi, koska se saattaa alkaa pikkuhiljaa pienistä asioista, kuten riidan aikana tönäisystä, eikä nainen silloin heti osaa yhdistää sitä väkivallaksi. Monet kontrolloivan väkivallan muodot mielletään myös usein normaaliin suhteeseen kuuluvaksi. (Lehtonen & Perttu 1999, 56, 66-67.)

Huumemaailmassa elävät naiset eivät monen haastateltavamme mukaan koe väkivaltaa suurena ongelmana, koska huumemaailma on niin väkivaltainen, että sitä pidetään jopa normaalina. Myöskin tästä johtuen kynnys siitä, mikä on väkivaltaa, on näillä naisilla hyvin korkealla. Huumeita käyttävät naiset kokevat haastateltavien mukaan, että asiat kuuluu hoitaa tietyllä

tavalla, vaikka siihen liittyisikin väkivaltaa. He saattavat yllättyä ja hämmentyä, kun heille kerrotaan, etteivät ihmiset normaalisti käyttäydy niin.

Päihdetyöntekijä: ”Mut sit on myös aika paljon, kun meillä on väkivaltainen tää paikka, ni semmosta keskustelua käydään, et mikä on väkivalta. Kun meillä on siis uhkailu ja tämmönen kielletty, niin on ehkä se, miten kokee väkivallan vaihtelee. Se mikä toiselle on uhkaavaa niin toinen ei ehkä koe sitä samalla tavalla. Heidän kynnyksensä siihen mikä on väkivaltaa, on paljon korkeammalla kuin meillä työntekijöillä”.

Väkivaltaisessa suhteessa elävä ei pysty ajattelemaan tilannettaan rationaalisesti. Suhteen tuhoisuus näyttää ulkopuolisen silmiin itsestään selvältä, mutta suhteessa elävä ei sitä välttämättä pysty näkemään. Tämä on vaikeasti jäsennettävä ilmiö, jonka juuret voivat ulottua elämänhistorian aikaisempiin vaiheisiin. Väkivallan psykologisia vaikutuksia voi kuvata prosessilla, joka alkaa rajojen asettamisen vaikeudesta, etenee realiteettien hämärtymiseen ja siitä itsearvostuksen pienenemiseen. Jos suhteeseen liittyy vielä reilua päihteiden käyttöä ovat psykologiset seuraukset vieläkin suuremmat. Päihdeongelma mahdollistaa sen, että väkivallan sijaan pahana nähdäänkin päihde, jonka ajatellaan aiheuttavan väkivaltaisen käytöksen. Päihteet toimivat ikään kuin suojana, joka vaikeuttaa väkivallan tunnistamista vakavaksi ongelmaksi. Päihteet voivat olla myös naiselle pakenemiskeino sietämättömästä tilanteesta, samalla riippuvuus kuitenkin syvenee ja itsehalveksunta lisääntyy. Väkivalta voi lopulta kasvaa osaksi itseä, jolloin nainen voi tulkita, että pahoinpidellessään naista mies oikeastaan osoittaa kiintymystä ja välittämistä. (Granfelt 1998, 153-157.) Väkivalta on tullut osaksi minäkuvaa.

Haastateltavat kertovat, että naiset voivat olla hyvin hämmentyneitä, kun heille selviää, että tavallisissa parisuhteissa ei toimita tavalla, johon he ovat tottuneet. Naiset eivät useinkaan parisuhteessa koe ja ymmärrä tulevansa hyväksikäytetyksi, kieltäminen voi toimia jonkinlaisena suojamekanismina. Usein kontrolloinnista esimerkiksi voidaan ajatella, että toinen välittää niin kovin ja kontrolloi siksi. Vasta jälkeenpäin ymmärretään ja nähdään mistä on ollut oikeasti kyse.

Päihdetyöntekijä: ”Tai itseasiassa tiedän muutaman ja he kyl kokee sen rakkautena tai he kokee sen niinku parisuhteena, et eivät puhu niinkun, he eivät miellä sitä sellaisena. Mut selkeesti sit ku meil on tällasia vähän varttuneempia naiskäyttäjiä tässä, niin he kyllä niinku aika tarkastikin analysoi näitä setäsuhteita ja kertoo, että ovat itse olleet aikaisemmin sellaisissa ja muuta, et he näkee sen sit niinku jälkeenpäin. Mut se on se, mitä se elämä on sil hetkel ja se on, se voi olla se katto pään päällä, et sul ei oo sitä muuten.”

Huumemaailman ja huumeiden avulla on voitu vältellä ja turruttaa elämän kipeitä kokemuksia, huumeet ovat tarjonneet ikään kuin pakopaikan. Elämän kipeitä kokemuksia on sivuutettu ja niiden kohtaamista ja käsittelyä näin vältelty. Huumemaailma kuitenkin aiheuttaa lisää näitä kipeitä ja traumaattisia kokemuksia. Ympäriällä tapahtuvia hirveyksiä ei pysähdytä miettimään, ne vain niin sanotusti kuuluvat huumemaailmaan. Huumemaailmasta ja huumeista irtautuessa nämä kokemukset kuitenkin tulevat käsiteltäviksi, niiden käsittely voi olla hyvin vaikeaa, koska usein ilmenee kyvyttömyyttä kohdata tilanteisiin liittyviä tunteita, tunteet voivat myös nousta pintaan hallitsemattomina, kun niitä ei enää turruteta päihteillä. Tunteiden käsittelyn vaikeutta lisää myös omien tekojen ja arvojen välinen ristiriita. Minäkäsitystä leimaavien tapahtumien vuoksi itsensä kohtaaminen on hyvin pelottavaa ja vaikeata. Syyllisyys ja häpeä niin tekijänä kuin uhrina olemisestakin tahraavat minäkuvaa. Itsensä hyväksymiseen sekä syyllisyyden ja häpeän helpottamiseen tulisi löytää ympäristö, johon voi kiinnittyä ja turvallisesti kohdata ja käsitellä traumansa. (Väyrynen 2007, 183-186.)

Haastatteluissa tulee esille, että päihteillä turrutetaan väkivallan aiheuttamaa pelkoa ja ahdistusta. Kun nainen elää huumemaailmassa hänellä saattaa olla hyvinkin vahvat kieltomekanismit suojelemissa itseään, psyyke ikään kuin suojelee naista kieltämällä kaiken. Väkivallan käsittely voi olla hyvin vaikeaa, eikä siitä välttämättä pystytä puhumaan. Naiset eivät usein käyttöaikanaan käsittele näitä asioita, ne tulevat esille vasta toipumisprosessi edetessä.

Päihdetyöntekijä: ”Enemmänkin se on silleen et se on ihan normaalia mut sitten kun lähtee toipumaan, niin kyllä sitten se hyväksikäyttö näkyy. Mä koen, että se on niin traumatisoivaa ja rikkovaa, että sulla ei ole varaa, et sä pystyt elämään sen kanssa. Vaikka meille uskoudutaan todella, todella vaikeita asioita niin harva kertoo siitä. Kuntoutuksessa kun oon ollut töissä niin silloin on puhuttu. Mutta silloin kun sä vielä käytät, ei niistä pysty puhumaan, että sä pysyt psyykkisesti kasassa. Sitten kun nainen on turvakodissa niin silloin voi puhua mut niin kauan, kun sä oot siinä väkivallan, raiskauksen kierteessä niin siinä on ne kieltämismekanismit käytössä. Psyyke suojelee ja päihteillä turruttaa ne ajatukset.”

Huumemaailman väkivaltaisuudesta puhutaan työntekijöiden kanssa melko vähän sen yleisyyteen nähden. Toisaalta haastateltavat ajattelevat sen johtuvan siitä, että väkivalta ei ylitä uutiskynnystä ja toisaalta taas siitä, että se on niin traumatisoiva ja rikkova kokemus. Väkivallan uhri voi minimoida emotionaalisen kivun olemalla puhumatta kipua aiheuttavasta asiasta (Lehtonen & Perttu 1999, 66). Kun naiset puhuvat väkivallasta, he puhuvat siitä usein hyvin yleisellä tasolla, koska on helpompi puhua yksilöimättä. Osa ei uskalla puhua, koska eivät luota viranomaisiin, vaihtoehtoisesti he voivat myös pelätä kosta tai huumeiden loppumista.

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä siellä paljon raiskauksia tapahtuu ja paljon juttuja, joista naiset ei uskalla puhua, sillä ne pelkää kostoa, aineiden loppumista tai sitten ittellä on virkavallan kanssa niin paljon juttuja, et ei uskalla lähteä todistajaksi.”

6 Seksipalvelut

Haastatteluissa tuli esille monia erilaisia keinoja rahoittaa huumeiden käyttöä, yksi kaikissa haastatteluissa esille noussut keino on seksuaalisten palveluiden tarjoaminen maksua tai muuta taloudellista korvausta vastaan. Huumeiden ja prostituution välinen yhteys on ollut jo pitkään tiedossa. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan 29-79 prosenttia naisista, jotka käyttävät huumeita ovat jossakin elämänsä vaiheessa harjoittaneet prostituutiota. Prostituutio on yksi tapa rahoittaa huumeiden käyttöä. (Piisi 2001, 90-91.) Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan 70 prosenttia huumeita käyttävistä naisista ovat harjoittaneet prostituutiota (Lalander 2001, 222). Huumeiden käyttö ja sen rahoittaminen prostituutiolla johtavat helposti kehään, jossa prostituutiolla hankitaan rahaa huumeisiin ja huumeilla taas turrutetaan tunteet niin, että prostituution jatkaminen on mahdollista (Turunen 1996, 76).

Haastattelija: ”Minkälaisia keinoja näillä naisilla on rahoittaa sitä omaa käyttöään?”

Päihdetyöntekijä: ”Varkaudet, itsensä myyminen, tietysti ihan aineitten myyminen. Siinä varmaan ne tärkeimmät. Mut yks iso osa on se itsensä myyminen.”

Kysyimme haastateltavilta, millä eri keinoin naiset rahoittavat huumeiden käyttöään. Yleisimmät vastaukset olivat seksi, ryöstöt, näpistely ja huumeiden myynti. Kaikissa kuudessa haastattelussamme tuli kuitenkin erityisen vahvasti esille seksin käyttö välineenä hankkia huumeita. Yksi haastateltavista kuvasi ”itsensä myymisen” jopa yhdeksi isoksi osaksi huumeiden käytön rahoittamista.

Huumemaailma on patriarkaalinen yhteisö. Seksuaalinen hyväksikäyttö, väkivalta ja muu alistaminen ovat osa huumemaailmaa ja ne ovatkin siellä paljon yleisempiä kuin muualla yhteiskunnassamme. Naisen hyväksikäyttö on huumemaailmassa täysin normaalia. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170.) Haastatteluissa tuli moneen kertaan esille, että naiset ovat huumemaailmassa heikommassa asemassa ja altavastaaajia, heille on olemassa siellä vain muutamia rooleja, joista yksi on seksipalveluiden myyminen. Kuten yksi haastateltavista toteaa, on prostituutio naiselle ikään kuin tarjottimella tarjolla huumemaailmassa.

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä naiselle se (prostituutio*) on tarjottimella tarjolla siinä roolituksessa ja siinä maailmassa.”

Prostituutioon liittyy hyvin vahva stigma, jonka aiheuttaa niin lait, kulttuuri sekä sosiaaliset ja taloudelliset suhteet. Prostituutiota harjoittava mielletään usein pelkäksi huoraksi, hänen muilla taidoillaan tai ominaisuuksillaan, kuten korkeakoulututkinnolla, vanhemmuudella tai sympaattisuudella ei useinkaan ole enää merkitystä sen jälkeen, kun on tullut esille henkilön työskentelevän prostituutina. Tämän leimautumisen vuoksi prostituutiota harjoittavat usein elävät niin sanottua kaksoiselämää, he eivät halua millään tavalla tuoda esille sitä, että myyvät seksuaalisia palveluita. (Geymonat 2016, 37-38.) Stigma seuraa seksuaalisia palveluita myyvää henkilöä kaikkialle, jopa viranomaisten, kuten poliisin tai lastensuojelun kanssa asioidessa. Tästä syystä seksityöstä ei useinkaan puhuta, ellei se ole jostakin syystä aivan välttämätöntä. (Kontula 2008, 69-70.)

Lähes kaikki haastattelemamme työntekijät kertovat naisten puhuvan prostituutiosta hyvin vähän, se on enemmänkin rivien välistä luettavissa. Monet haastateltavista sanovat heistä tuntuvan, että prostituutio on paljon yleisempää kuin, mitä sitä tuodaan esille. Sen uskotaan johtuvan siitä, että alue on hankala ja asia hyvin arka sekä häpeällinen monelle naiselle. Esille tulee myös, että asiaa halutaan peitellä eikä sitä haluta edes myöntää.

Päihdetyöntekijä: ”Niin yleistäen ehkä se, että kyllä ajattelen, että se prostituutio on varmaan paljon yleisempää kuin, mitä sitä tuotetaan täällä meillä esimerkiksi keskusteluissa, niin se tuntuma jää.”

Sen sijaan toinen päihdetyöntekijä kertoi naisten puhuvan prostituutiosta, kun he pääsevät tietyn kynnyksen yli. Hän kertoi, ettei asia ensimmäisenä tule esille eikä siitä olla ylpeitä, mutta asia on niin arkipäiväinen, että kun se nousee keskustelun aiheeksi, siitä keskustellaan kuten eilen nähdystä elokuvasta. Päihdetyöntekijästä se voi olla jopa ahdistavankin normaalia.

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä ne puhuu sitten kun pääsee sellaisen tietyn kynnyksen yli. Ei se sellainen asia ole mitä ensimmäiseksi tuodaan esille eikä se ylpeyden aihe ole. Mutta toisaalta se on myös sellainen asia, että se on niin arkipäivää, että kun siitä pääsee keskustelemaan, niin siitä keskustellaan vähän kuin eilisestä elokuvasta. Se on vähän ahdistavankin normaalia. Se kuuluu siihen, eikä ne sitä välitäkään siitä vaan se annos on vaan saatava.”

6.1 Prostituutio rahaa vastaan

Prostituutio käsitetään, haastatteluiden mukaan, alamaailmassa rahaa vastaan tapahtuvana seksipalveluna. Huumeita käyttävistä naisista on paljon stereotypioita, jotka arvottavat naisten valintoja ja käyttäytymistä, tällaisia stereotypioita ovat esimerkiksi nimitys ”pirihuora”. Prostituutio voi joskus olla huumeita käyttävälle naiselle selviytymiskeino sekä ainoa tapa varmistaa huumeiden saatavuus ja taloudellinen pärjääminen. Huumeita käyttävä ja prostituutiota harjoittava nainen koetaan jopa huumeekulttuurissa paljon muita huonommaksi naiseksi, johon kohdistuu tuomitsemista ja halveksumista. (Vaara 2016, 12-13.) Seksipalveluiden myyminen nousi tekemissämme haastatteluissa usein esille.

Päihdetyöntekijä: ”Ja sitte puhutaan paljon myös tämmösest pirihuora tyyppisestä naistyyppistä, että pärjää sitte tuolla ikään kuin käyttämällä sitä omaa ruumistaan, mut se on jopa meidän ryhmissä käyvät naiset, siit käydään tosi paljon keskustelua, että pirihuorat on hirveen halveksittuja päihdemaailmassa.”

Päihdeongelmaisten prostituoitujen kohdalla on vaikea sanoa, että kuinka monella huumeiden käyttö johtuu prostituutiosta ja kuinka monella prostituutio johtuu huumeiden käytöstä. Selvää on kuitenkin, että seksuaalisten palveluiden myyminen päihtyneenä lisää seksityön riskejä huomattavasti. Päihtyneenä riski joutua väkivallan kohteeksi kasvaa. Pitkään jatkunut huumeiden käyttö myös laskee prostituoidun asemaa. Koska asema on heikompi pienenevät ”tak-sat” eli seksuaalisista teoista pyydetyt maksut. Tästä johtuen asiakkaita joudutaan ottamaan enemmän vastaan eikä asiakkaitaan voi enää valita. Huumeita käyttävä prostituoitu nähdään myös muiden prostituoitujen silmissä alempi arvoisena. (Turunen 1996, 75.)

Yksi haastateltavista kertoo, että ns. kaverikauppoja eli vaihtokauppoja tekevät eivät ole aivan yhtä halveksittuja kuin suoranaista prostituutiota rahaa vastaan harjoittavat, hän kuvaa heidän olevan niin sanotusti suoranaista prostituutiota harjoittavien yläpuolella. Tämä johtuu siitä, että vastikkeellinen seksi on huumemaailmassa niin yleistä, että sitä ei katsota pahana. Sen sijaan seksipalveluiden myymistä kadulla ei koeta hyväksyttävänä.

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä se näin. Automaattisesti se ei tarkoita, että sä oot siellä alimmassa kastissa, jos tarjoat seksiä vastikkeellisesti. Sitähän tapahtuu kautta linjan.”

6.2 Huumemaailman sisäinen prostituutio

Prostituutio voi usein olla huumemaailman sisäistä, tällöin huumeita saadaan seksuaalisia tekoja vastaan. Huumeiden myyjä ei aina huoli maksua rahassa, vaan voi vaatia sitä myös ”luonnossa” eli seksuaalisina tekoina. (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170.) Tämä nousi myös haastattelussa useasti esille, yksi keinoista jolla voi hankkia itselleen huumeita on ns. vaihtokauppa, eli seksuaalisia tekoja vastaan saadaan huumeita. Vankilan erityisohjaaja kuvaa törmänneensä myös siihen, että naisilla saattaa olla jonkinlainen suhde välittäjäänsä, maksu hoidetaan usein hänen kuulemansa mukaan suuseksillä. Tätä prostituutiota ei haastateltavien mukaan koeta todelliseksi prostituutioksi eikä sitä nimitetä sanalla prostituutio.

Päihdetyöntekijä: ”Joskus voi olla ihan semmonen suhdekin samaan välittäjään. Ei haeta mistä vaan, vaan samasta paikasta. Hyvin usein se on suuseksiä. Aina-kin niin he puhuvat.”

Läheskään kaikki huumeita välittävät miehet eivät kuitenkaan ole valmiita ottamaan maksua vastaan seksuaalisiin teoihin. Landerin haastattelussa (2001, 217) käy ilmi, että monelle miespuoliselle huumeiden myyjälle on tarjottu seksiä vastineeksi huumeista tai jopa lainaa huumeita vastaan. Näistä miehistä kuitenkin kukaan ei ole kertomansa mukaan suostunut ottamaan seksiä maksuksi, sen sijaan he ovat esimerkiksi pyytäneet tuomaan rahaa tai jonkin arvokkaan pantin lainan vakuudeksi.

Nainen voi asunnottomana ollessaan asustella eri miesten luona, oman kehonsa käyttäminen yöpaikan saamiseksi on kuitenkin hyvin tuhoisa asunnottomuuden muoto naisille. Se on tuhoisaa niin fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle kuin itsearvostuksellekin. (Granfelt 1998, 73-74.) Muutamassa haastattelussa tuli esille myös, että naiset voivat saada miehiä helpommin kiperissä tilanteissa yöpaikan itselleen käyttämällä omaa kehoaan.

Päihdetyöntekijä: ”Mut että tietysti me ollaan kaikki yksilöitä, että ei voi sanoa, että jotkut eivät käyttäisi vaikkapa tiukanpaikan tullen asunnottomana yöpaikkaa saadakseen omaa ruumistaan hyödykkeenä.”

6.3 Vastikkeellinen seksi parisuhteessa

Keskustelu kääntyi haastattelussa myös huumeita käyttävien naisten parisuhteisiin. Moni päihdeidenkäyttäjien kanssa työtä tekevä koki, että nainen voi joutua parisuhteessaan maksamaan huumeista miehelleen seksuaalisiin teoihin. Parisuhteet pyörivät hyvin paljon rahan hankinnan ja huumeiden käytön ympärillä. Naisen riippuvuus huumeista luo omalaatuisen riippu-

vuuden huumeita käyttävään mieheensä, joka useimmiten hankkii huumeet. Mies voi esimerkiksi parittaa puolisoaan, nainen on melko keinoton vastustamaan tätä, koska silloin hän vaarantaisi huumeiden saantinsa. (Ahtiala & Ruuhonen 1998, 168-170.)

Päihdetyöntekijä: ”Varmaan jo sillä tavallakin et sä joudut vaikka oot parisuh-teessakin, että sä joudut antamaan tiettyjä seksipalveluita siitä annoksesta omalle miehelle, ja sekin on tietynlaista kaupankäyntiä, hyväksikäyttöä. Tai ei siis mitään tietynlaista vaan ihan suoranaisesti on.”

Haastattelija: ”Kokeeko ne naiset sitä silleen?”

Päihdetyöntekijä: ”Ei, ei he näe sitä sillä lailla. Ihan sama kuin mikä muukin väkivalta, niin heillä on aika oudot käsitykset siitä mitä kuuluu parisuhteeseen ja mitä ei kuulu.”

Haastatteluissa tuli esille, että huumemaailmassa nainen voi ajautua seurustelusuhteeseen, jossa huumeita, suojelusta ja huolenpitoa vastaan annetaan vastikkeeksi seksiä. Nainen on huumemaailmassa usein riippuvainen jostakin miehestä, joka hankkii huumeita, tämä leimaa parisuhdetta. Haastateltavat korostavat tämän olevan hyväksikäyttöä, vaikka huumeita käyttävät naiset eivät itse asiaa koe hyväksikäytöksi. Osa haastateltavista ajattelevat, että voi johtua naisten suojamekanismista, että he eivät koe parisuhteessa tapahtuvaa hyväksikäyttöä hyväksikäyttönä.

Tilanteessa, jossa huumeet ja rahat ovat loppu, voi prostituutio näyttää yksinkertaisimmalta ja nopeimmalta tavalta saada rahaa huumeisiin, tällöin naisen elämäkumppani saattaa luoda naiselle paineita ryhtyä tarjoamaan seksuaalisia tekoja rahaa tai huumeita vastaan (Piisi 2001, 90-91). Tekemissämme haastatteluissa nousee esille, että nainen voi joutua parisuhteen aikana tekemään muille kuin omalle miehelleen seksuaalisia tekoja rahoittaakseen omaa sekä miehensä huumeiden käyttöä. Tämä voi tapahtua joko naisen omasta tahdosta tai miehen painostuksesta johtuen. Tämä on kuitenkin hyvin yksilöllistä, on myös miehiä, jotka eivät suosuisi siihen, että nainen seksuaalisiin teoisiin rahoittaisi huumeiden käyttöä.

Päihdetyöntekijä: ”Juuri näin, juuri näin. Ja varmaan niinku tilanteen mukaan, et varmaan niinku äärimmäises hätätapaukses ni on miehiä, jotka on kyllä ihan valmiita siihen, että rouva käy kadulla hakemassa ne kamarahat ja on miehiä, joille se on ihan ehdoton no no, et mies mielummin ryöstää koruliikkeen, ku antaa naisensa jollekin toiselle miehelle. Et seki niinku varmaan jakaa aika paljon näitä miehiä.”

Väyrysen (2007, 126-127) tutkimuksessa Usvametsän neidot osa huumeita käyttävistä naisista kertoo huumeilla olevan merkittävä rooli seurustelun motiivina. Seurustelun hyödyt korostuvat varsinkin suhteen alussa, jolloin mies usein hankkii ja tarjoaa huumeita. Huumeiden voidaan ajatella symbolisoivan suhteen kiintymystä. Suhde ei siis välttämättä pohjautu rakkauteen ja kiintymykseen kumppania kohtaan. Suhdetta ei määritä tunteet vaan hyvin pitkälti huumeiden hankinta ja käyttö. Mitä kovemmin naiset kiinnittyvät huumemaailmaan, sen enemmän miesten ja naisten väliset valtasuhteet vääristyvät. Naisten on myöhemmin vaikea lähteä tilanteesta, koska pelkäävät yhteyden huumemaailmaan häviävän eli he pelkäävät jäävänsä ilman huumeita.

Lalanderin (2001, 216-217) tutkimuksessa ilmenee, että miesten ja naisten näkemys suhteesta voi poiketa paljonkin. Tutkimuksessa eräs mies kertoo, että naiset usein harrastavat seksiä ja rupeavat seurustelemaan sellaisten miesten kanssa, joilla on rahaa ostaa huumeita. Kun miehen rahat tai huumeet loppuvat vaihtaa nainen uuteen mieheen saadakseen tältä huumeita. Tutkimuksen naiset taas kertovat kokevansa suhteen pohjautuvan rakkaudelle ja kiintymykselle, ei huumeiden saannille. Myös meidän haastatteluissamme ilmeni, että haastateltavien mukaan naiset usein kokevat suhteet ainakin sillä hetkellä rakkautena. Myöhemmin he saattavat ymmärtää, ettei suhde oikeasti ole pohjautunut rakkauteen.

Päihdetyöntekijä: ”Itseasiassa tiedän muutaman ja he kyl kokee sen rakkautena tai he kokee sen niinku parisuhteena, et eivät puhu niinkun, he eivät miellä sitä sellaisena. mut selkeesti sit ku meil on tällasia vähän varttuneempia naiskäyttäjiä tässä, niin he kyllä niinku aika tarkastikin analysoi näitä suhteita ja kertoo, että ovat itse olleet aikaisemmin sellaisissa ja muuta, et he näkee sen sit niinku jälkeenpäin. Mut se on se, mitä se elämä on sil hetkel ja se on, se voi olla se katto pään päällä, et sul ei oo sitä muuten.”

7 Äitiys

Lastensuojelussa pyritään pitämään lapset yhdessä biologisten vanhempien tai vanhemman kanssa ja lastensuojelulaki määrittää tätä ohjaavalle toiminnalle selkeän linjan, kuitenkin aina lapsen edun huomioiden. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2017). Lailla myös pyritään varmistamaan ennaltaehkäisy ja lastensuojelulain toinen pykälä asettaakin ensisijaisen vastuun lapsen tasapainoisesta hyvinvoinnista sekä kehityksestä, hänen vanhemmilleen tai huoltajilleen. Myös heidän kanssaan työskentelevien viranomaisten on hyvissä ajoin tarjottava apua sekä annettava tukea perheelle ja ohjat-

tava heidät tarvittaessa lastensuojelun palveluiden luokse. (Lastensuojelulaki 2007.) Lastensuojelunkin päätavoite on auttaa perheitä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, kuitenkin aina huomioiden lapsen etu. Suomessa ei ole pakkohoitoa päihteitä käyttäville äideille raskauden aikana mutta lastensuojelu ohjaa vahvasti kuntoutuksen piiriin apua tarvitsevat vanhemmat. Suomessa lastensuojelu ja päihdekuntoutus toimivat tiiviissä yhteistyössä ja raskauden tullessa ilmi on äidille mahdollistettava pitkä kuntoutus. (Andersson & Kokko 2016.)

Tekemissämme haastatteluissa kävikin ilmi, että päihteitä käyttävät äidit saattavat kokea raskaaksi tullessaan joutuvansa pakkohoitoon. Koettiin, että äidit ovat ne, jotka kantavat vastuun lapsesta ja miehen, isän, rooli ei ole niin merkittävä lastensuojelun silmissä kuin äidin.

Päihdetyöntekijä: ”Äideiltä velvoitetaan enemmän tai se velvoitus on, että jos miettii että tuolla on nytten kaks, mies ja nainen, jotka odottavat, että tulee se lapsi niin, kyllä se äiti on se jolta, edellytetään se päihteettömyys ja jos sitä ei tapahdu niin on pakko mennä kuntoutukseen niin sanotusti tai lapsi lähtee. Mutta onko se niin, että jos perheessä onki vaan mies, joka silloin tällöin käyttää, niin ei sen miehen välttämättä tarvii lähtee kuntoutukseen.”

Haastatteluissa on tullut ilmi, että päihteitä käyttävien naisten suhtautuminen omaan vartalonsa voi olla hyvin sulkevaa ja omaa kehoa ei tunneta. Oma keho, oma kroppa saatetaan tuntea hyvin erillisenä sekä irrallisena, eikä siitä ole totuttu pitämään huolta. Raskaaksi tuleminen ei välttämättä ole ollut suunniteltua, eikä haluttua ja käytännössä se on voitu havaita raskauden ollessa jo hyvin pitkällä. Maailmanlaajuisissa vertailuissa Suomi on hyvin salliva ja äidin reproduktiiviset oikeudet sekä valinnan mahdollisuudet ovat hyvät. Päihteitä käyttävät äidit saavat itsenäisesti päättää aborttiin mahdollistavien viikkojen sisällä, miten haluavat toimia. (Nätkin 2006, 25-26.)

Haastatteluissamme vanhemmuus koettiin äidillä hyvin voimakkaana tunteena. Tunne siitä, että on saanut lapsen ja että on hänen äitinsä, äidin yhteys lapseensa, vaikka ei olisi lapsen elämässä mukana. Kuitenkin samaan aikaan korostettiin yksilöllisyyttä ja kokemuksia hyvinkin erilaisista suhtautumisista vanhemmuuteen. Kuten kaikissa muissakin tutkimuksissa nousseissa kohdissa, on myös äitiydessä huomioitava, etteivät esille nousseet asiat ole yksiselitteisiä vaan ollaan tekemisissä yksilöiden kanssa. Päihteiden käyttö saattaa haastateltavien mukaan olla niin kaottista, etteivät naiset pysty keskittämään äitiyteen vaan päihteet täyttävät arjen.

Haastattelija: ”Koetko, että se äitiys on voimakkaampi tunne kuin isyys?”

Päihdetyöntekijä: ”Sit on myös sellaisia naisia, et siellä ollaan niin syvällä ja sekaisin, että sillä ei ole mitään merkitystä. Lapsi lähti huostaan, mä tulin taas

raskaaks ja sit se lähtee huostaan. No voi vittu, tällstä tää vaan on. Ollaan jossain epätoivon kierteessä. Näin tää vaan menee kun raiskataan ja poikays-tävä ei anna käyttää ehkäisyä, joka voi olla vallankäytön juttu. Tässä vaan tul-laan raskaaksi. Voi Voi!!”

Päihdetyöntekijä: ”Äitiys on niin paljon voimakkaampi asia kuin se isyys. Tai ylipäättänsä ihmissuhteet. Kauhea halu heillä on tietää miten se laps voi. Vaik ei mitään muuta ole niin ollaan yhteydessä sosiaalityöntekijään, et miten se laps voi? Miten sillä koulu menee? Änkyttääkö se koulussa niin kuin mäekin? Onks sillä oppimisvaikeuksia tai onko sillä todettu se ADHD, mikä mullakin on? Ja vaik he eivät ite olis yhteydessä siihen mut saavat sen tiedon, että lapsella on kaikki hyvin ja vahvistaa sen, että kaikki on oikeasti hyvin.”

Päihteiden avulla naiset tyydyttävät omia tarpeitaan ja säätelevät omaa oloaan. Lasten jatkuva tarve ja itsensä edelle asettaminen saattaa tuntua haasteelliselta päihderiippuvuuden kanssa elävälle naiselle. Yhteiskunnan viesti on edelleen, että nainen kantaa vastuun lapsista. Kun nainen käyttää päihteitä kyseenalaistetaan hänen toimijuutensa äitinä. Miehillä tilanne ei ole sama. (Andersson ym. 2008, 78-79). Tämän vastuun myös päihteitä käyttävät äidit tiedostavat haastatteluiden perusteella. Äitiystilaksi kutsutaan psyykkistä tilaa, jossa yleensä äiti on raskauden ja lapsen syntymän jälkeen. Aivoissa oleva mielihyvakeskuksemme täyttyy vauvasta ja vanhemmuudesta. Asetamme vauvan etusijalle elämässämme. Päihteiden käyttäjillä päih-teet ovat jättäneet voimakkaan mielihyvän muistijäljen aivoihin. Tämä muistijälki on sitä voi-makkaampi, mitä aikaisemmin päihteitä on alettu käyttämään. Normaalista raskaudesta, vau-vasta ja vanhemmuudesta saadun mielihyvän on vaikea taistella päihteistä tunnettua mielihy-vää vastaan. (Andersson ym. 2008, 162-163).

7.1 Voimavarana raskaus ja lapsi

Raskaus ja lapsesta saatava mielihyvä ei siis ole päihteitä käyttävälle naiselle, tulevalle äi-dille, itsestäänselvyys vaan päihteistä saatu, tuttu mielihyvä taistelee äitiyden mielihyvän rin-nalla. Vaikkakaan Suomessa ei ole pakkohoitoa päihteitä käyttäville äideille, on heidän teh-tävä päätös lapsen pitämisestä, viranomaisten saatua tiedon raskaudesta tai syntymästä. Pää-tös äitiydestä tuottaa mielihyvää ja motivoi kohti päihdeettömyyttä. Tunneside lapsen ja äidin välillä koettiin lisäävän motivaatiota raitistua tai vähentää käyttöä. Lapsi nähtiin haastatelta-vien mukaan olevan naisille omaa aluetta muuten niin miehisessä maailmassa.

Päihdetyöntekijä: ”Joo se on just se voimavara. Moni puhuu, et just lapsen ta-kia on käyttämättä tai lopettaa sen käytön tai vähentää tai näin. Se on se lapsi ja se raskaus. Tosin moni ei siinä raskauden aikana pysty lopettamaan, mut sit

se on se ehto et voi olla lapsen kanssa. Tuleehan se lastensuojelun puolelta se ehto.”

Päihdetyöntekijä: ”Monet naiset saa siitä todella paljon, kun heillä on lapsia. He kokee, että heillä on jotain omaa. Kun se maailma on niin miehinen niin sulla ei oo mitään omaa vaan kaikki tulee siltä mieheltä. Lapset on naisen aluetta ja nainen voi kokea, että hänellä on jotain annettavaa siinä. Lapsen näkökulmasta se on täysin toinen juttu.”

Kun äiti on tehnyt päätöksen tai abortti ei ole enää mahdollinen, voidaan vauvan tuleminen nähdä voimavarana päihteitä käyttävälle naiselle, motivaatiotekijänä päihteettömään elämään. Tämä kävi ilmi niin haastatteluissa kuin kirjassa Pullo, pilleri ja perheet. Tärkeimmäksi alkumotiiviksi hoitoon hakeutumiselle on raskaus ja lapset. Myös pelko lapsen menettämisestä on herättävä seikka mietittäessä kuntoutukseen menemistä. (Nätkin 2006, 172.) Suomessa raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät päihteettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut (Sosiaalihuoltolaki 2014). Kunnan on järjestettävä asiakkaan tarpeisiin riittävät tukitoimet. Suomessa ensikodeissa kuntoutuvista vanhemmista joka kolmas pääsee muuttamaan lapsen kanssa omaan kotiin ja elää päihteetöntä elämää. Yhdysvalloissa tehdyssä kahden vuoden kuntoutuksessa päihdeäideistä 63 prosenttia kuntoutui ja eli raittiina lapsen tai lasten kanssa. Sally Stevensin ja Tara Pattonin Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa verrattiin päihdeäitien kuntoutusta lasten kanssa sekä ilman lapsia. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lastensa kanssa kuntoutuneet äidit olivat saaneet lapsensa huoltajuuden takaisin, olivat raittiina sekä töissä, useammin kuin ilman lapsia kuntoutuneet. (Nätkin 2006, 170-171.) Voimme siis nähdä raskauden ja lapset päihteitä käyttäville voimavarana ja mahdollisuutena muuttaa elämänsuuntaa.

Päihdetyöntekijä: ”Kyllä siinä kohtaa suurimmalla osalla on niinku toive ja pyrkimys ja ehkä aika isokin motivaatio päihteettömyyteen siinä raskauden aikana ja myös varmasti sen jälkeen ja voi olla ennenkin. Asia on paljon esillä väistämättä, koko ajan vointia seurataan monessa eri tahossa.”

7.2 Äitiys ja päihdekuntoutus

Nykyaikana päihdekuntoutusten pituus on lyhentynyt ja avopuolen palveluiden määrä lisääntynyt. Sosiaalihuoltolakikin ohjaa aluksi tarjoamaan avopuolen palveluita ja jos niiden tuki ei ole riittävä, annetaan maksusitoumus laituskuntoutukseen. Laituskuntoutukset ovat yleisesti pituudeltaan yhdestä kolmeen kuukautta. Tämä koskettaa, ei raskaana olevia, päihteitä käyt-

täviä naisia sekä miehiä Suomessa. Raskaana ollessa kuntoutuksen pituus pitenee. (Päihdekliniikan käsikirja.) Haastatteluissa nousi esille, että päihteitä käyttävän naisen ollessa raskaana kuntoutuksen pituuden on oltava tarpeeksi riittävä, jotta voidaan taata äidin ja vauvan tarvitsema tuki. Samoin esille nousi haastateltavien näkemys siitä, ettei välttämättä aina raskaana kuntoutukseen tullessa motiivina ole oma kuntoutuminen, vaan ohjaavaksi tekijäksi nähtiin lapsen pitäminen ja perheenä eläminen tai esimerkiksi painostus viranomaisten puolelta. Lastensuojelu asettaa kuntoutuksen ehdoksi lapsen pitämiseksi. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että haastateltavien mielestä motiivit kuitenkin muokkautuvat kuntoutuksen aikana eikä niiden alkuperä ole merkittävässä roolissa kuntoutuksen edetessä. Esimerkiksi ensikodeissa äideillä on mahdollisuus päästä vuodenkin mittaiseen laitospäihdehoitoon, jonka jälkeen jatkuu avokuntoutus. Pullo, pilleri ja perheet kirjan tutkimuksissa päihteitä käyttävien äitien kuntoukset olivat pituudeltaan kaksi tai lähemmäs kaksi vuotisia, koostuen niin laitospäihdehoitoon kuin avokuntoutuksesta (Nätkin 2006, 170-171). Voimme siis nähdä kuntoutuksen pituuden sekä lapsesta saatavan motivaation edesauttavina tekijöinä raittiiseen elämään.

Päihdetyöntekijä: ”Meillä on perhekuntoutuksia kyllä, mutta tota ollaan jouduttu taistelemaan esimerkiksi siitä, että myös isä pääsee mukaan perhekuntoutukseen, eikä pelkästään äiti ja vauva tai raskaana oleva äiti.”

Viranomaisten vaatimukset päihdeongelmaisia äitejä kohtaan näkyvät kuntoutukseen ohjauksessa kuten myös isien kuntoutuspaikkojen määrässä. Suomessa on painotettu aikaisemmin pelastamaan lapsi ja vanhempien kuntoutus on jäänyt taka-alalle. Kuitenkin tämä on tarkoittanut raskaana oleville äideille mahdollisuutta päästä kuntoutukseen, jättäen isät lähes täysin ulkopuolelle. Nykypäivänä lastensuojelun tehtävä on suojella, auttaa ja tukea koko perhettä. Käytännössä näkyy vieläkin, että hoidetaan äitiä ja lasta yhdessä. (Nätkin 2006, 30-32.) Suomen laki velvoittaa, että raskaana olevan päihteitä käyttävän tulevan äidin on saatava välittömästi tarvitsemaansa hoitoa, mutta sama laki ei velvoita järjestämään hoitoa lapsen isälle (Sosiaalihuoltolaki 2014). Kuntoutus on kuitenkin mahdollista myös lapsen isälle, vaikka kuten haastatteluissa kävi ilmi, perhepaikkojen määrä on pienempi kuin äiti plus lapsi paikkojen. Ongelmaksi saattaa muodostua käytännössä isien sitoutuminen hoitoon.

Päihdetyöntekijä: ”Kun meillä on noita avoisiakin, niin ne ehkä enemmän on sitilleen et ne ei oo niin kuntoutuneita. Ehkä se äidin vanhemmuus on vahvempaa. Jos isät on laitospaikalla niin silloin ne ovat tasavertaisempia, mut sit jos isällä on avoasiakkuus, sit ei. Avoasiakkaat kun asuu kotona ja käy täällä vaan muutamana päivänä viikossa. Siis voivat yöpyä. Muuten voi käydä päivittäin mut ei kaikki sitten jaksa käydäkään. Eivät ole niin sitoutuneita siihen perheeseen.”

Pullo, pilleri ja perheet teoksessa Arja Ruisniemi analysoi isien haastatteluita, joissa huomattiin, että he puhuvat äitejä vähemmän nauttivansa vanhemmuudesta. Tämä voi juurikin johtua siitä, että he eivät elä jokapäiväistä arkea lastensa kanssa. Vanhemmuuden side ja vastuunkanto ovat löyhempää. (Nätkin 2006, 172-175.) Käytännössä miehillä saattaa olla vaikeampaa päästä kuntoutukseen ja sitoutuminen perheeseen voi olla löyhempää, jota selittävät osittain harvemmat tapaamiset. Kuitenkin haastatteluissa nousi voimakkaasti esille naisen vastuuntunto ja äitiyden sisään piirretty hoivaamisvietti, joka vahvistaa vanhemmuuden sidettä.

Päihdetyöntekijä: ”Ihmiset on hirveen yksilöitä, mut ehkä mä nyt heitän sen karikatyyrin, et sitten kun se kama vie, ni kyl se on se mikä vie. Nainen kuitenkin tuntee konkreettisesti kehossaan sen, et mä kannan tätä lasta ja se isä ei tunne, se tuntee sen, et mul on hirveet reflat. Ni kyl se, mä heitän nyt tälle stereotyyppisesti, et kyl se isä todennäköisesti jatkaa, meno jalka jatkaa vipattamista ja äiti saattaa pysähtyä miettimään. Tuen ulkopuolelle jää paljon helpommin mies, et naiseenhan siinä fokusoidaan kuitenkin.”

7.3 Lapsen huostaanotto ja kiireellinen sijoittaminen

Lastensuojelulain mukaan huostaanotto tarkoittaa, että vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille. Lain mukaan lapsi on otettava huostaan, jos hänen terveytensä ja kehityksensä on vakavassa vaarassa kasvuolosuhteiden tai hänen oman käytöksensä vuoksi. Huostaanottoon voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos se on lapsen edun mukaista ja avoimuuden toimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Sijoitus tarkoittaa, että lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon, eli lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään hänen oman kotinsa ulkopuolella (Lastensuojelulaki 2007, § 40).

Kiireellinen sijoitus tarkoittaa, että välittömässä vaarassa olevalle lapselle voidaan järjestää sijoitus kodin ulkopuolelle. Kiireellisen sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, kun kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai silloin, kun lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan ja tämä välittömästi vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä. (Lastensuojelun keskusliitto 2017.)

Haastatteluissamme ilmeni, että päihteitä käyttävillä äideille huostaanotto tai sijoittaminen tai ylipäättänsä koko lastensuojelu nähdään yleisesti vihollisena, pahana asiana eikä auttavana elementtinä. Lastensuojelun kanssa tekemiseen joutumista pyritään välttämään viimeiseen asti ja haastatteluissa nostettiin esille naisten kykyä pitää kulusseja pystyssä viranomaisten

silmien alla. Tällöin tehdään yhteistyötä muiden käyttäjien kanssa, jotta voidaan välttää lasten menettäminen. Yhteistyöstä esimerkkinä yksi haastateltavista kertoi, kuinka muut hoitavat nurkan takana lapsia silloin kun äiti käy vaihtamassa likaiset neulat puhtaisiin. Myös Liuskin tekemä pro gradu - tutkielma nosti esille äitien puhetyylin asettaen viranomaiset toiselle puolelle ja heistä käytettiin muotoa ”ne” (Liuski 2016, 43-55). Tekemissämme haastatteluissa nousi myös esille äidin vastuu viranomaisten kanssa. Päihteitä käyttävät äidit kokevat, että heillä on lopullinen vastuu viranomaisten silmissä. Mies voi retkahtaa ja jättää kuntoutuksen kesken, mutta jos äiti niin tekee, lähtee lapsi sijoitukseen. Haastateltavat ovat käytännössä nähneet, että isät saattavat herkemmin jättää viimeisen vastuun lapsistaan äidille ja itse lähteä takaisin käyttömaailmaan. Tietenkin on aina muistettava, että poikkeuksiakin löytyy, joten löytyy myös isiä, jotka ovat ottaneet vastuun äidin jatkaessa päihteiden käyttöä.

Haastateltavien mukaan vankilaan joutuneilla naisilla on sellainen käsitys itsestään, että heistä ei ole äideiksi ja pääsääntöisesti kaikki heidän lapset ovat huostaanotettuja. Haastateltavat näkivät, että nämä äidit pystyvät asettamaan lapsensa itsensä edelle ja miettimään mikä lapselle on parasta. Usein näiden lasten huostaanotto tai sijoittaminen on tapahtunut paljon ennen vankilaan joutumista ja oma päihteiden käyttö on hyvin ongelmallista. Vankilaan tullessa äitiys ja menetetyt lapset koettiin voimavarana ja motivaatiotekijöinä muuttaa elämänsä kohti raittiutta. Esille nousi myös haastateltavien näkemys siitä, että äideillä on halu solmia suhteita jo huostaan otettuihin lapsiinsa ja kuinka se voi toimia motivaationa raittiuteen tai pienentämään käyttöä. Tämä on seikka, jonka työntekijöiden kannattaa nostaa esille työssään laajemminkin kuin vain vankilassa. Äitiyden tunne, häpeä ja syyllisyys saattavat olla käänteentekeviä seikkoja raitistumisen polulla voimavaraksi kääntäessä. Työntekijällä on tämän asian käsittelyn ja sen voimavaraksi kääntämisen suhteen merkittävä rooli.

Päihdetyöntekijä: ”Ainakin sellainen yksi ulkoinen motivaattori, että mä saisin tavata lasta enemmän, jos mä olisin käyttämättä tai edes vähän vähemmän ja pystyisin antamaan niitä puhtaita seuloja. Täällä kun on niin ne jotenkin solmii niitä hauraita suhteita lapsiin. Mä oon miettinyt, että onkos se lapsen edunmukaista, kun ollaan täällä ja silloin parannellaan niitä suhteita. Mut sit yhdessä koulutuksessa, kun oltiin niin, sitä on tutkittu jossa tällaisia aikuisia, jotka on huostaanotettu lapsena, muistelevat sitä kun vanhemmat tai vanhempi on ollut vankilassa, niin ne on olleet antoisia aikoja. Vaikka niitä on sit ollut harvoin tai vaikka vaan yksi. Sen takia mä oon itse alkanut miettimään ja ajattelemaan, ettei se ehkä ookaan vaan sen äidin etu, että on jotain yhteistä aikaa sen vankeuden aikana. He ymmärtävät, että he eivät itse pysty antamaan. He haluaisivat olla siinä elämässä enemmän, mut he ymmärtävät sen ristiriidan, et jos he valitsee käyttää huumeita niin silloin he ei voi olla lapselle hyväksi. Se on mielenkiintoista, kun yleensä on aina minä minä minä ja kaikki pyörii sen oman itsensä ympärillä, niin tässä kohtaa he jotenkin poikkeaa ja se on järjestäen niin.”

Haastatteluissa nähtiin huostaanotto ja sijoittaminen kahdelta eri kantilta, syökykierteenä pohjalle ja kuten yllä, myös mahdollisuutena raitistua.

Haastattelija: ”Kun miettii äidin näkökulmasta, niin miten lasten menettäminen, koetko että se on musertava asia?”

Päihdetyöntekijä: ”Totta kai. Jos se elämä on vielä, että ne lapset on se mun juttu. Kaikki naisethan ei ole sellaisia. Mut ne jotka on, niin se voi tuntua maailmanlopulta kun ne lapset otetaan pois. Se voi myös olla tilaisuus siihen, koska se tuntuu niin pahalle, että se on se havahduttava tekijä ja pakottaa sut pysähtymään. Alat tarkastelemaan sitä, että toimiiko tää ihan oikeasti tää mun tapa elää. Olo on niin paha et haluan kuolla tai sit jotain muuta.”

Äiti, joka menettää lapsensa, ei välttämättä useinkaan pysty kääntämään sitä motivaatioksi raitistua vaan tämän jälkeen koetaan täysi romahdus ja päihteiden käyttö lisääntyy (Nätkin 2006, 30.) Syökykierre syvenee ja päihteiden käyttö riistäytyy käsistä ja elämä moniongelmaistuu entisestään. Suvi Liuskin pro gradu -tutkielma poikkeavuuden kategorioita huumeita käyttävien naisten ryhmäkeskusteluissa, tukee myös lasten menettämisen syventävän moniongelmaisuutta. Eräs äiti kuvasi tilannetta, jolloin hänen lapsi sijoitettiin perhekuntoutuksesta ja itselle ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin elää asunnottomana kadulla. Äidit sanoivat myös näissä haastatteluissa, että kodittomana ei pysty elämään ilman päihteitä. Ryhmäkeskusteluista oli luettavissa ongelmien vyyhtiytyminen. Päihteet johtavat lasten menettämiseen, lasten menettäminen lisää päihteiden käyttöä, asunnottomuus vie viimeisimmätkin voimavarat ja mahdollisuuden olla raittiina, mielenterveydelliset ongelmat lisääntyvät ja lopulta ei ole enää voimavaroja taistella lapsistaan. (Liuski 2016, 43-55.)

Päihdetyöntekijä: ”Nämäkin naiset voivat kuitenkin olla herkkiä ja tuntevii ihmisiä, he saattaa tiedostaa, et he tekee kokoajan lapselleen pahaa, ku he on rasakaana ja he käyttää huumeita, ni syyllisyys ja häpeä, ja mitä enemmän tulee syyllisyyttä ja häpeää niin sitä enemmän käyttää siihen tunteeseen sitä huumetta ja sit vielä se lastensuojelun pelko siihen päälle ja sit sun pitäis vielä jollain tavalla selvitä siel miehises maailmas, ni siin on niinku nainen aika valtavan taakan alla siellä päihdemaailmassa.”

Haastatteluiden perusteella huostaanotto voidaan siis kokea kahdella eri tavalla, motivaationa muuttaa elämäänsä tai vaihtoehtoisesti jatkaa päihteiden käyttöä, jopa lisätä niiden käyttöä. On huomattavissa ongelmien vyyhtisyys. Lapset aiheuttavat erinäisiä tunteita äi-

deille, joista osa on hyvin vaikeita käsitellä. Päihteitä käytetään monesti turruttamaan tunteita ja ihmisellä, joka on tottunut näin toimimaan, on usein miten hyvin vajanaiset taidot käsitellä omia tunnetilojaan. Päihteiden käyttö on tuttu, totuttu toimintatapa, joten voimme kai sanoa, että on suhteellisen inhimillistä valita itselle turvallinen keino selvitä. Vaikkakin sitä kautta ongelmat vyyhteytyvät eikä tunteet lopullisesti poistu.

7.4 Myytti äitiydestä

Suomalaiset määritelmät hyvälle äitiydelle ovat seuranneet vahvasti muuta Eurooppaa ja jo 1920-luvulla annettiin hyvin spesifioidut ohjeet lapsen hyvään hoitoon. Sotien jälkeen naiseus ja äitiys liitettiin yleisiin moraalialueisiin koskeviin kysymyksiin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Äidit olivat koko yhteiskunnan siveellisyyden sekä moraalin perikuvia ja ne äidit jotka näistä hyveistä poikkesivat, olivat häpeällisiä. Modernissa maailmassa köyhät olivat karrikoidusti huonoja äitejä, jotka olivat tietämättömiä, sivistymättömiä ja välinpitämättömiä. Yksinhuoltajat olivat siveettömiä ja sopimattomia kasvattamaan lapsia. Ajatusmaailma muuttui 1960-1970-luvuilla, jolloin ei enää eroteltu niin voimakkaasti eri lähtökohdissa kasvavien lasten äitejä. Status ei enää määrännyt hyvää äitiyttä vaan psykologisten oppien mukaan äidin tärkein tehtävä on äidin ja lapsen tasapainoinen yhteys sekä onnistuneen psyykkisen kehityksen turvaaminen. Riittämättömyyden ja epäonnistuneen äidin tunteita voivat kokea kaikki äidit, yhteiskunnalliseen asemaan katsomatta. Hyvä vanhempi reflektoi itseään käyttämällä avukseen vanhemmuudessa hyväksi koettuja vanhoja tietoja ja taitoja, unohtamatta sosiologisia ja psykologisia asiantuntijatietoja. Lisäksi vielä hyvään vanhemmuuteen kuuluu median tuottamat mallit toisten vanhempien elämäntyyliä. (Berg 2008, 27-31.)

Nykypäivän määritelmä hyvälle äitiydelle voidaan nähdä yhdistelmänä menneiden aikojen hyviä oppeja ja nykypäivän vaatimuksia sekä ohjeita. Äitiyteen löytyy asiantuntijoita kaikilta eri aloilta ja äidin kaikista verkostoista. Todellisuudessa koemme, ettei kukaan pysty jokapäiväisessä elämässä lapsen kanssa täyttämään ihanne äidin myyttiä, mutta tätä myyttiä myös päihteitä käyttävät naiset saattavat kantaa sisällään. Haastatteluissa kävi ilmi, että yhteiskunnan täydellisen äidin asettama kuva saattaa olla päihteitä käyttävien äitien lapsille se ainoa kuva. Välttämättä oma äiti ei ole ollut läsnä lapsuudessa eikä tällöin löydy äitiydelle vertailukenttää. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että hyvin traumaattinenkin lapsuus saatetaan oman äitiyden myötä idealisoida. Muistikuvat muutetaan vastaamaan äitiyden myyttiä sekä yhteiskunnan asettamaa normia.

Päihdetyöntekijä: ”Onhan meil tämmönen äitiysmyytti, et äiti on täydellinen ja äiti hoivaa ja tota täytyy muistaa, et kukaan tuskin rupee käyttää huumeita, taas pitää muistaa on yksilöitä, mut aika moni ihminen, joka rupee käyttää

huumeita, niin heil on taustallaan jotain, minkä takia he ehkä rupee käyttä niitä. Niin tosi moni näist naisista on kokenut täysin puutteellisen lapsuuden ja heillä ei oo kokemusta hoivaavasta äidistä, kuuntelevasta äidistä, heil ei ole mitään mallia, mistä tavallaan ponnistaa, niin he ottaa se tavallaan yhteiskunnan ihanne äidin sieltä ja yrittää elää sellaista elämää.”

Yhteiskunnassamme esiintyy monia myyttejä, odotuksia, kertomuksia, paineita ja normeja, joita vanhemman on täytettävä ja joihin heidän tulee vastata. Ajatuksiamme määrää myös kuva itsestämme, miten näemme itsemme. Pullo, pilleri ja perheet kirjassa kuvataan vanhemmuuden identiteettiä päihderiippuvaisilla. Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kuntoutuksen aikana äitien vanhemmuuden identiteetti muuttuu ja aluksi ahdistavalta sekä rajoittavalta tuntuva vanhemmuus on muuttunut voimavaraksi. Lapset sekä oma vanhemmuus ovat palkitsevaa ja tärkeää. (Nätkin 2006, 169.) Kun oma vanhemmuus muuttuu konkreettiseksi ja äitiydestä saa onnistumisenkokemuksia, saattavat äitiyden myytit murtua ja kuva itsestä asteittain eheytyä. Useammassa käyttämässämme lähteessä, kuten haastatteluissa; Nätkinin teoksessa; Liuskin tutkimuksessa, nousi esille päihteitä käyttävien äitien äitiyden kyseenalaistamien ja tarkkaileminen. On siis muistettava, että päihteitä käyttävien äitien kuvaan itsestä liittyy aina myös viranomaisten kuva heistä. Kuva ei rakennu vain heidän omassa mielessään vaan myös muiden sanoittamana.

Päihdetyöntekijä: ”No onhan se ihan silleen ihan tavallisella ihmiselläkin, joka saa esikoislapsensa, ni yhteiskunta asettaa hirveen rajut paineet naisille toimia äitinä, ni ei nää naiset oo niist yhtään vapaampia, päinvastoin itseasiassa ja pitäis niinku kämppä kiiltää viel kaks kertaa enemmän, koska tota se niinku häpeä jo siitä, kuinka paska ihminen mä olen, ku mä olen entinen huumeiden käyttäjä tai mä olen huumeiden käyttäjä. Äitejä syyllistetään joka tuutista meidän yhteiskunnassa, niin nää naiset on viel jotenki niinku erityisen herkäs raossa siinä ja vaikka he lähtis kuntoutumaan, vaikka he lähtis niinku ensikotiin lasten kanssa ni silti he on yhteiskunnas viel narkkareita tai vähintään ex-narkkareita ja heitä katotaan tarkemmin ja tota heil voi olla niinku suurii haasteita siinä saada se häpeä tosiaan pois siitä äitiydestä.”

7.5 Syllisyys ja häpeä

Haastattelija: ”Luulek sä, et naiset kokee enemmän syyllisyyttä ja paineita vanhemmuudesta ku sitte miehet?”

Päihdetyöntekijä: ”Ihan varmasti, aivan varmasti ja se on sellanen asia, mikä nousee meidän ryhmässä ihan selkeesti esille, et se on semmonen naisten taakka ja varsinkin se häpeä, se on ihan valtava.”

Äitiys voidaan nähdä yhtenä voimaannuttavana tekijänä päihteitä käyttävälle naiselle ja myös kuntouttavakin elementtinä, mutta samaan aikaan se voidaan kokea hyvin syyllistävänä, murskaavana ja voimakkaan häpeän aiheuttamana. Kuten edellä huomattiin, haastateltavat nostivat lasten menettämisen kaksijakoisena seikkana raittiuden kannalta mutta myös äitiydestä itsessään nouseva syyllisyys ja häpeä leimaavat päihteitä käyttäviä naisia, ei siis pelkästään lasten menettämisen näkökulmasta. Haastateltavat kokivat, että päihteitä käyttävät naiset tiedostavat oman elämäntilanteensa ristiriitaisuuden äitiyden kanssa. Tämä ristiriitaisuus ja tyytymättömyys omaan elämäänsä luovat häpeän tunteen ja se saattaa johtaa voimakkaampaan päihteiden käyttöön.

Päihdetyöntekijä: ”Myöskin niille joilla ei ole lapsia, niin miettivät voivatko koskaan saada tämänlaisiin elämäntilanteisiin ja toisaalta pystyvätkö he enää koskaan saamaan lapsia, sen takia mitä ovat tehneet tai heille on tehty. On ollut tulehduksia ja pystyykö he enää koskaan tulemaan raskaaksi.”

Haastattelija: ”Eli se toive äitiydestä on siellä sisällä?”

Päihdetyöntekijä: ”Joo ja sit joku sanoi, että ei missään tapauksessa voi hankkia lapsia kun mä oon tämänlainen.”

Riitta Hyytinen on tutkinut lasten ja päihteitä käyttävien vanhempien kuntoutusta ja käsittelee vanhempien syyllisyyttä voimaannuttavana tekijänä. Hän näkee, että vanhempien kokemaa syyllisyyden tunne auttaa päihteitä käyttäviä vanhempia ymmärtämään asiat lapsen näkökulmasta ja näin he pystyvät asettumaan lapsen asemaan herättäen samalla heidän empaattisuuden. Syyllisyyden ja häpeän muuttuessa vanhempien motivaatioksi muuttaa omaa toimintaansa vastuunkantajaksi ja rehelliseksi, avoimeksi vanhemmaksi. Syyllisyys ja häpeä nähdään hyvänä asiana käydä läpi kuntoutuksessa ja näin ollen muuttaa se vanhemmille voimavaraksi syyllistämättä heitä. Lapsen kannalta on tärkeää, että vanhemmat hyväksyvät heidän teoistaan huolimatta ja tämä on lapselle emotionaalisesti korjaava kokemus. (Hyytinen 2007, 140-142.) Tämä nousi myös meidän tekemisissä haastatteluissa esille, syyllisyys ja velvollisuus voivat johtaa raitistumiseen tai vähentää päihteiden käyttöä.

Päihdetyöntekijä: ”Niin se syyllisyys ja velvollisuus. Kun on mogannut niin haluaa sit, vielä tehdä oikein ja hyvittää.”

Häpeä ja syyllisyys pahimmillaan ajavat naiset vielä syvemmälle päihteiden käytön suhteen. Toisaalta oikeassa paikassa ja oikealla tavalla samat tunteet voidaan kääntää naisille voimavaroiksi kuntoutuksessa. Useampaan otteeseen haastatteluissa nousi esille individuaalisuus ja naisten kohtaaminen omina yksilöinä. Päihteitä käyttävät naiset, äidit, kantavat pitkään narkarin-leimaa tiedoissaan. Riitta Hyytinen (2007, 143-144) nostaakin esille tärkeän näkökulman vanhempien päihdekuntoutuksessa, työntekijän ei tarvitse hyväksyä äidin tekemiä tekoja mutta hänet itsessään on hyväksyttävä. Yhdessä muodostetaan liitto asiakkaan ongelmiaan vastaan.

8 Johtopäätökset

Meille oli tärkeää, että haastateltavia oli eri organisaatioista ja eri kohdilta kuntoutuspolkua, jotta saisimme mahdollisimman laajan näkemyksen aiheesta, eikä se nojaisi vain yhden organisaation tai kuntoutusvaiheen näkemykseen. Tutkimusmenetelmäksemme valitsimme kvalitatiivisen tutkimuksen, jossa haastattelimme avoimella teemahaastattelulla kuutta eri päihdetyöntekijää, neljästä eri organisaatiosta. Päädyimme eettisistä syistä haastattelemaan huumeita käyttävien naisten sijaan päihdetyöntekijöitä, joilla on pitkä kokemus huumeita käyttävien naisten kanssa tehtävästä työstä. Eettisesti koimme vääräksi haastatella naisia hyvin arasta ja monesti myös traumaattisesta elämästä sekä tämän jälkeen jättää heidät traumaatit jatkamaan omaa elämäänsä. Tällöin olisi pitänyt mahdollistaa asiakkaille ammattimainen hoitosuhde asioiden jatkotyöstöön. Myös epäily luottamussuhteen saavuttamisesta huumeita käyttävien naisten kanssa yhdellä haastattelulla nousi kynnyskysymykseksi. Ilman riittävää luottamussuhdetta, koemme ettemme olisi saaneet haastatteluista yhtä todellista kuvaa heidän kokemaansa elämästä, kuin saavutimme haastatteleamalla työntekijöitä.

Opinnäytetyömme tietoperusta määräytyi sen mukaan, mitkä asiat nousivat haastatteluissa esille. Analysoimme aineiston aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä ja työmme perustuu siihen, että opinnäytetyössämme nostimme esiin vain asioita, jotka haastateltavat olivat itse nosta- neet esille. Emme halunneet mahdollisten ennakkokäsitystemme muokkaavan tutkimuksen lop- putulosta. Sitä mukaan, kun aineistosta rupesi selkeytymään tiettyjä kokonaisuuksia, haimme niiden ympärille aiempaa tutkimustietoa ja muuta kirjoitettua teoriaa.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon olemme nostaneet haastatteluiden kautta nousseet tutkimuksemme pääteemat. Olemme kiteyttäneet taulukkoon pääteemaa koskettavat voi- maannuttavat sekä asiaan liittyvät positiiviset tekijät. Tämän viereen olemme kiteyttäneet samaa teemaa koskevat negatiiviset tekijät. Taulukko kokoaa kasaan pähkinänkuoressa tutki- muksemme. Tämän jälkeen avaamme pääteemoista tekemiämme johtopäätöksiä.

TEEMA	VOIMAANNUTTAVA / POSITIIVINEN TEKIJÄ	Negatiivinen tekijä
Naisen asema Rooleina <ul style="list-style-type: none"> - ”kova kimma” - ”tyttöystävä” - ”pirihuora” 	<ul style="list-style-type: none"> - Miehinen huumemaailma suojelee naisia käytön alkuaikoina 	<ul style="list-style-type: none"> - Naisen alisteinen asema - Naiseus koetaan heikkoutena - Naiseudenmyytti rikkoutuu huumemaailmassa
Terveys <ul style="list-style-type: none"> - Huumeiden käyttö - Sekakäyttö - Muuntohuumeet 		<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten naisten lisääntynyt huumeiden käyttö - Psykkinen romahdus muuntohuumeista - Vähäinen kiinnostus omaa terveyttä kohtaan - Sairauksien yleistyminen ja normalisoituminen - Sekakäytöstä johtuva moniongelmallisuus - Heikko omanarvontunto ja minäkuva
Väkivalta <ul style="list-style-type: none"> - Nainen uhri ja tekijä 		<ul style="list-style-type: none"> - Naiset fyysisesti heikompia - Väkivallan yleisyys ja arkipäiväisyys - Lisääntyneet traumat - Vaikutus naisten psykkinen terveyteen - Vaikutus fyysiseen terveyteen
Seksipalvelut <ul style="list-style-type: none"> - Prostituutio rahaa vastaan - Vastikkeellinen seksi - Huumemaailman sisäinen prostituutio 		<ul style="list-style-type: none"> - Naisten alisteinen asema, arvostuksen puute - Naisille melko yleinen tapa rahoittaa huumeiden käyttö - Terveys ja vaikutus minäkuvaan - Traumaattisia kokemuksia, joista ei puhuta
Äitiys	<ul style="list-style-type: none"> - Äitiyden tunneside ja vastuuntunto - Huostaanotto ja sijoittaminen voi johtaa raitistumiseen - Syyllisyys ja häpeä voimavaraksi - Raskaus ja pitkä kuntoutus 	<ul style="list-style-type: none"> - Myytti äitiydestä vs. todellisuus - Huostaanotto ja sijoittaminen johtaa yleensä syöksykierteseen - Syyllisyys ja häpeä lisäävät käyttöä

Taulukko 2 Pääteemat kiteytettynä

Tärkeäksi teemaksi nousi työssämme naisen asema huumemaailmassa. Aihetta ei juurikaan ole tarkasteltu vain naisten näkökulmasta, löysimme kuitenkin Philip Lalanderin tutkimuksen, *Hela världen är din - en bok om unga heroinister*, jossa oli tarkasteltu naisnäkökulmaa hiukan laajemmin. Tutkimus on kuitenkin tehty Ruotsissa ja jo vuonna 2001. Suomalaisissa tutkimuksissa naisten asemaa on kuvattu Sanna Väyrysen tutkimuksessa *Usvametsän neidot*, muissa suomalaisissa tutkimuksissa asiaa on vain pinnallisesti sivuttu. Naisten eri roolit nousivat esille haastatteluiden kautta ja niitä tukevia teorioita ei ole kirjoitettu eikä tutkittu Suomessa. Se missä roolissa nainen on ollut käyttäessään huumeita auttaa ymmärtämään naisen kokemaa arkipäivää, näin siis tämän tiedon esille tuominen hyödyttää työelämässä päihdetyöntekijöitä. On toki selvää, että eri roolit eivät ole kiveen kirjoitettuja, niiden välillä esiintyy erilaisia variaatioita. Työskennellessä huumeita käyttävien naisten kanssa on muistettava aina yksilöllisyys.

Huumemaailma on hyvin patriarkaalinen ja miehinen, siellä arvostetaan miehisinä pidettyjä ominaisuuksia kuten vahvoja persoonia, toiminnallisuutta ja riskinottoa, nämä nähdään tarpeellisina. Naisiin liitettävät piirteet kuten avuttomuus ja jännittäminen koetaan sen sijaan heikkoutena. Naiset nähdään huumemaailmassa likaisempina kuin miespuoliset kollegansa, heidän seksuaalisuutensa koetaan epäpuhtaana ja heitä pidetään vähemmän aloitteellisina ja persoonallisuudeltaan heikompina kuin miehiä, näistä syistä johtuen naisen asema huumemaailmassa on miestä alempana, naisena on siis paljon vaikeampi elää huumemaailmassa kuin miehenä. (Lalander 2001, 208-2011.) Myös haastateltavamme kertovat huumemaailman olevan hyvin miesvoittoinen ja patriarkaalinen. Heidän mukaansa se on hierarkkinen maailma, jossa naisten asema miehiin nähden on alisteinen, naiset ovat ikään kuin miesten armoilla. Naiset ovat huumemaailmassa jatkuvan henkisen, seksuaalisen ja fyysisen väkivallan uhan alla. Naiset koetaan huumemaailmassa altavastajiksi, koska se nähdään miesten maailmana, jossa naiset mukautuvat. Tämän koetaan osaksi johtuvan siitä, että huumemaailmassa ovat valloillaan vanhoilliset roolijaot, jolloin mies on perheen pää. Huumemaailmassa korostuu haastateltavien mukaan koko maailman politiikan näkemys siitä, että nainen on miestä heikompi. Tämä on ulottuvuus, joka olisi hyvä ottaa huomioon myös tehdessä työtä huumeita käyttävien naisten kanssa. He ovat todennäköisesti eläneet ja kokeneet huumemaailman oman naiseutensa tuoman aseman vuoksi hyvin eri tavalla kuin huumeita käyttävät miehet.

Naisena oleminen ei ole enää niin yksiselitteistä eikä valmiiksi raamitettua, vaan se on itse osittain muokattavissa. Nainen etsii itselleen sopivan naiseuden. Kuitenkin kulttuurissamme on vanhoja naiseuden rooleja, jotka pitäisi myös uusien rinnalla täyttää. Tämä ristiriitaisuus on luonut naiseuteen jännitteitä ja vaikeutta hahmottaa omaa identiteettiä, joka on osittain johtanut nuorten naisten lisääntyneeseen päihteiden käyttöön. Naisten huumeiden käytön on nähty olevan myös kapinaa yhteiskunnan patriarkaalista kulttuuria vastaan. Osittain nuoret naiset saattavat ryhtyä käyttämään päihteitä, jotta heidän ei tarvitsisi asettua naisille rakennettuihin stereotyyppioihin. (Väyrynen 2007, 30-33.) Kuitenkin alamaailman roolijaot naisten ja

miesten välillä ovat hyvin vanhoilliset. Näiden alun perin kapinoivien naisten onkin asetettava hyvin alistaiseen rooliin käyttäessään ongelmallisesti päihteitä. Haastatteluista tutkiessamme käytännössä juuri tapahtuvan niin kuin Väyrynen kuvasi tapahtuneen hänen tutkimuksessaan Usvametsän neidot. Nainen lähtee taistelemaan vanhoillisia roolimalleja vastaan ja näemme, että jo aluksi suhteet ovat hyvin rooliutuneet miehen maskuliinisen suojelun ja huumeiden mahdollistamisen kautta sekä täten jo kontrolloiden naista, kuitenkin vielä naisen vapauden säilyessä. Tätä naiset eivät koe negatiivisena vaan he saavat huomiota sekä heitä kohdellaan hyvin. Käytön lisääntyessä ja naisen ajautuessa syvemmälle alamaailmaan roolijako usein voimistuu ja naisen asema heikkenee. Nainen joutuu hyväksymään maailman, jossa tasa-arvoa ei tunneta.

Tekemiemme haastattelujen myötä ymmärsimme, että naisen roolit huumemaailmassa voidaan nähdä pitkänä jana, jossa toisessa päässä on hyvin miehinen ja korkean aseman huumemaailmassa saavuttanut nainen eli niin sanottu ”kova kimma” ja toisessa taas halveksittu, seksuaalisia palveluita myyvä niin sanottu ”pirihuora”. Tämä jana ei ole yksiselitteinen, vaan roolit voivat sekoittua eri tilanteissa ja eri elämänvaiheissa. Se mihin kohtaa janaa asettuu vaikuttaa monet tekijät kuten persoonallisuuden piirteet, psyyken rakenne, sosiaaliset taidot ja verkostot. Huumemaailmassa arvostetaan miehisinä pidettyjä piirteitä, kuten toiminnallisuutta, vahvuutta, kovuutta ja riskinottoa, naiset nähdään huumemaailmassa miestä heikompiina edellä kuvattuihin ominaisuuksiin sopimattomina, siksi heidän on vaikea saavuttaa korkeampi asema tai edes miesten kanssa tasavertainen asema huumemaailmassa (Lalander 2001, 208-2011). Tullakseen hyväksytyiksi ja saadakseen korkeamman aseman huumemaailmassa on naisten peitettävä oma naiseutensa, rakennettava niin sanottu miehinen naamio. Rakentaessaan tätä nainen tekee kaikkensa osoittaakseen kovuutensa ja suorutensa. (Väyrynen 2007, 136-141.) Prostituutiota harjoittava nainen nähdään huumemaailmassa paljon muita huonompana naisena ja ihmisenä, häneen kohdistuu halveksuntaa ja tuomitsemista (Vaara 2016, 12-13).

Huomiomme kohdistui myös siihen, miten paljon naisen seksuaalisuus vaikuttaa millaiseen rooliin hän päätyy. Seksipalveluita myyvä nähdään likaisena ja vähempiarvoisena kun taas ”kovan kimmän” roolissa on omaa naiseutta ja seksuaalisuutta pyrittävä peittelemään. Seksuaalista käyttäytymistään on siis mietittävä tarkkaan, koska se vaikuttaa paljon siihen, miten huumeita käyttävä nainen nähdään ja luokitellaan. Seksuaalinen maine raamittaa naisten käyttäytymistä ja toimintaa sekä määrittää naisen asemaa, tämä näkyy valtakulttuurissa, mutta korostuu entisestään huumemaailmassa (Väyrynen 2007, 131).

Lalanderin (2001, 217) tutkimuksessa todetaan, ettei prostituutio huumemaailmassa ole niin yleistä kuin uskotaan, myös Väyrynen (2007, 133) kertoo, ettei kukaan hänen haastateltavista naisista sijoittanut itseään ”pirihuoran” asemaan. Meidän kysyessämme haastateltavilta,

miten huumeita käyttävät naiset rahoittavat huumeiden käyttöönsä, nousi seksipalveluiden myyminen hyvin vahvasti esille. Me haastattelimme huumeiden käyttäjien kanssa työtä tekeviä päihdetyöntekijöitä, Lalander ja Väyrynen taas huumeiden käyttäjiä. Huumeiden käyttäjät eivät välttämättä itse näe ja ymmärrä, mikä kaikki oikeastaan on prostituutiota, sen monien muotojen vuoksi. Huumemaailman sisäinen prostituutio, jolloin huumeita saadaan seksuaalisia tekoja vastaan, on huumemaailmassa yleistä (Ahtiala & Ruohonen 1998, 170). Huumemaailmassa elävä ei välttämättä tämän yleisyyden vuoksi edes miellä tietynlaista toimintaa prostituutioksi, siksi hän ei myöskään kategorisoi itseään siihen luokkaan. Toiseksi prostituutio on hyvin arka ja häpeällinen aihe, josta ei haluta puhua (Geymonat 2016, 37-38), haastateltavat huumeiden käyttäjät eivät siis välttämättä ole halunneet tai voineet myöntää myyvänsä seksuaalisia tekoja. He ovat saattaneet pelätä saavansa prostituoidun stigman. Sen sijaan meidän haastattelemissamme päihdetyöntekijöillä ei ole pelkoa saada stigmaa, joten he voivat avoimesti puhua asiasta, heidän on ehkä myös helpompi huomata nämä asiat, koska tarkastelevat niitä välimatkan päästä. Huumemaailmassa seksuaalisten palveluiden tarjoaminen rahaa tai huumeita vastaan koetaan jopa huumeiden myyntiä tuomittavammaksi (Lalander 2001, 216), on siis ymmärrettävää, ettei tällaista haluta myöntää. Meidän tekemissämme haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että huumemaailman sisäistä prostituutiota ei pidetä huumemaailmassa yhtä tuomittavana kuin suoraa prostituutiota rahaa vastaan. Tämä johtuu haastateltavien mukaan siitä, että huumemaailman sisäinen prostituutio on niin normalisoitunutta.

Virokangas ja Väyrynen kuvasivat kirjassaan *Varjoja Naiseudesta*, kuinka ihminen lopulta uskoo itsensä olevan asioita, joita ei omaan elämäänsä ole itse halunnut ja jotka ovat alussa saattaneet tuntua hyvinkin vastenmielisiltä. (Virokangas & Väyrynen 2013, 52-55.) Erilaiset roolit alamaailmassa määrittävät paljolti, miten sinua kohdellaan ja se taasen vaikuttaa siihen, miten lopulta koet itsesi vaikkakin itse et haluaisi niin sinua kohdeltavan. Otetaan esimerkiksi seksuaalinen väkivalta ja alamaailman alimmissa kastissa elävä huumeita käyttävä nainen. Kun hän on vuosia kokenut seksuaalista väkivaltaa ja saanut rahaa myymällä seksipalveluita, voi tämä muuttua osaksi hänen minäkuvaansa. Minä olen prostituoitu ja minulle saa tehdä mitä kukin haluaa, sillä hyväksyn sen ja siitä on tullut osa minua. Tehdessä töitä pitkään huumeita käyttävien naisten kanssa on ehkä hyvä huomioda, että vääristynyt minäkuva on monelle todellisuutta ja se voi olla piirrettynä syvälle omaan näkemykseen itsestä, joita ikävät kokemukset ovat traumatisoineet. Ihailtavaa oli kuulla haastateltavien kokevan heidän juurikin työskentelevän tämän asian ympärillä ja auttavan naisia muuttamaan omaa minäkuvaansa positiivisempaan suuntaan. Työssään haastateltavat pystyvät omalta taholta kyseenalaistamaan yhteiskunnan asettamaa narkomaanin leimaa ja antamaan naisille kokemuksen, että he ovat yksilöitä eivätkä huku päihteitä käyttävien massaan kantaen ikuista leimaa. Naisten omanarvontunne ja itsetunto koettiin haastateltavien keskuudessa olevan miehiä heikompiä mutta heidän kanssaan työskentelyn koettiin nostavan omanarvontuntoa vaikkakin naiset joutuvat käsittelemään tunteita, joita he eivät ole halunneet kohdata.

Haastateltavat kertovat, että väkivalta on huumemaailmassa täysin normalisoitunut, se on arkipäivää. Tästä syystä monen huumeidenkäyttäjän käsitys ja kokemus väkivallasta on hämärtynyt, ja monia väkivaltaisia tekoja ei edes koeta tai ymmärretä väkivaltana. Väkivalta ei myöskään ole haastateltavien mukaan aihe, joka ylittäisi uutiskynnyksen. Huumemaailmassa väkivallan kokemisen ja tekemisen riski kasvaa, siellä väkivaltaa pidetään asiaan kuuluvana, se liittyy suoraan esimerkiksi velkojen perintään ja vasikointiin. Huumeiden vaikutus aivoihin lisää myös väkivaltaista käyttäytymistä. (Väyrynen 2009, 179-188.) Väkivallan keskellä elävällä raja normaalin ja epänormaalin välillä häviää hiljalleen, väkivalta normalisoituu. Naiset eivät usein myöskään heti tiedosta ja ymmärrä väkivaltaa väkivallaksi, koska se saattaa alkaa pikkuhiljaa pienistä asioista, kuten riidan aikana tönäisystä, eikä nainen silloin heti osaa yhdistää sitä väkivallaksi. (Lehtonen & Perttu 1999, 56, 66-67.)

Haastateltavamme kertoivat kokevansa naisten usein yrittävän turruttaa traumat ja niiden aiheuttamat tunteet päihteillä. Todellisuudessa kuitenkin päihtymys lisää riskiä joutua väkivallan uhriksi ja täten riski saada uusia traumoja kasvaa. Lopputulos onkin päinvastainen kuin toivottu. Saman huomion on tehnyt myös Väyrynen omassa tutkimuksessaan (2007, 183-185). Siinä Väyrynen kertoo, että huumeiden avulla on voitu vältellä ja turruttaa elämän kipeitä kokemuksia. Huumeet ovat tarjonneet ikään kuin pakopaikan. Elämän kipeitä kokemuksia on sivuutettu ja niiden kohtaamista sekä käsittelyä näin vältelty. Huumemaailma kuitenkin aiheuttaa lisää näitä kipeitä ja traumaattisia kokemuksia.

Vaikka haastattelemamme työntekijät kokivat huumemaailman muuten melko patriarkaalisena, niin he kertoivat niin naisten kuin miesten käyttävän ja kokevan paljon väkivaltaa. Naiset eivät siis ole huumemaailmassa pelkästään uhreja vaan he myös käyttävät haastateltavien mukaan paljon väkivaltaa. Haastatteluissa tuli myös esille, että mitä korkeammalle hierarkiassa mennään, sen tavoitteellisempaa ja raaempaa käytetty väkivalta on. Stereotypia, jossa nainen usein mielletään huumemaailmassa pelkäsi sivusta seuraajaksi ja uhriksi pitää harvoin paikkansa. Pärjätäkseen naiset omaksuvat miehisiä toimintatapoja ja arvoja. (Aaltonen & Honkatukia 2002, 213.) Jos nainen haluaa huumemaailmassa korkean aseman, pyrkii hän toimimaan kuten miehet, väkivaltaisesti ja muita alistaen. Se on tapa saada kunnioitusta ja selvitä miehissä maailmassa. (Väyrynen 2007, 136.)

Mielenkiintoinen huomio nousi esille koskien huumeita käyttävien naisten kiinnostusta omaa terveyttään kohtaan. Haastateltavat kokivat, että naiset lakkaavat välittämättä omasta terveydestään, kun käyttö syvenee ja huumeet ovat keskiössä. Haastateltavat kokivat, että miehet saattavat olla naisia kiinnostuneempia omasta terveydentilastaan. Osan haastateltavien suhtautuminen naisten terveyteen oli kovin neutraalia ja neutraaliudella tarkoitamme, että osa haastateltavista ei tuntunut kokevan huolta naisten terveydentilasta. Välittyi tunne, että

osalle haastateltavista naisten terveys ei näyttele merkittävää roolia heidän työssään. Osaltaan sitä selittävät tiettyjen tartuntatautien, kuten C-hepatiitin, yleisyys. Tartuntataudit ovat normalisoituneet päihteiden käyttäjillä ja työntekijöiden suhtautuminen niiden olemassaoloon on täten vähäpätöistä. Kuitenkin samaan aikaan mietittiin naisten mielenterveysongelmia ja heidän kokemaa väkivaltaa. Yksi haastateltavista oli huolissaan naisten saamista vammoista väkivallan kautta, joilla on varmasti suoranainen vaikutus naisten terveyteen sekä tarkemmin rajattuna mahdollisesti aivotoimintaan. Väkiältä on varmasti ollut läsnä monen päihteitä käyttävän naisen elämässä ja on jättänyt jälkensä niin naisten terveyteen kuin minäkuvaan. Nousee kysymys kuinka tärkeää olisi kuntoutuksen kannalta tietää naisten saamien vammojen vaikutus ja auttaisiko se naisia sekä työntekijöitä. Huumeiden käyttäjien terveyden tilaa Suomessa on tutkittu jonkin verran mutta tutkimukset eivät huomioi erikseen naisten tilannetta. Tietoa suomalaisten huumeita käyttävien naisten terveyden tilanteesta on siis hyvin haasteellista saada.

Naisvangeista tehty terveystutkimus vuonna 2014 antaa hyvää osviittaa naisten tilanteesta, sillä suurin osa vankilaan päätyvistä naisista omaa päihdeongelman. Hätkähdyttävää on, että naisvankien tilanne Suomessa on terveyden kannalta heikompi kuin miesten. Naisilla on miehiä enemmän C-hepatiittia ja etenkin nuorten 16-24 vuotiaiden naisvankien tilanne on murheellinen, sillä 71 prosentilla on C-hepatiitti. Tämä tulos selittää C-hepatiitin normalisointia ja työntekijöiden asennetta sitä kohtaan. Tutkimuksessa ilmeni, että naisvangit olivat kokeneet lapsuuden aikaista fyysistä ja seksuaalista hyväksikäyttöä merkittävästä enemmän kuin miehet. Tämä on johtanut, että naisilla päihderiippuvuuteen, rajatilapersoonallisuushäiriön esiintyvyyteen ja seksuaalinen hyväksikäyttö liittyi antisosiaalisen persoonallisuushäiriön ilmenemiseen. Naisilla oli enemmän sukupuolielinten infektiosairauksia ja sukupuolitauteja. Tätä selittääkin, että 61 prosenttia tutkituista naisista ei ollut koskaan harrastanut suojattua seksiä. Mielenterveyspalveluja ja psykiatrisia palveluita vankilassa olevat naiset olivat käyttäneet paljon. Kaikista 101 naisvangista koettiin, että 90 prosentilla olisi tarvetta hoidolle. (Suistomaa 2014, 17-18.) Tutkimus osoittaa, että naisten terveydentilanteessa on hälyttäviä kohtia, joista olisi varmasti hyvä saada lisää tietoa sekä miettiä miten terveydentila vaikuttaa näiden naisten kanssa tehtävään työhön.

Muuntohuumeet lisäävät haastateltavien mukaan mielenterveysongelmia ja he kokivat, että etenkin huumeita käyttävillä naisilla psyykkiset ongelmat korostuvat muuntohuumeiden käytön johdosta. Niinkään he eivät väitä, että miehillä psyyke ei kärsisi muuntohuumeiden käytöstä vaan näkevät että, naisilla tulee ”psyykinen loppu” ennen miehiä. Psyykkisellä lopulla tarkoitetaan mielenterveyden romahtamista. Samaan aikaan haastateltavat kokivat, että naiset omaavat paremmat tunteiden käsittelytaidot kuin miehet, mutta käytettäessä muuntohuumeita naisten psyyke horjuu miehiä enemmän. Tätä ristiriitaisuutta selitettiin sillä, että

aktiivikäytön aikana käyttäjä kuvittelee saavansa yhteyden omiin tunteisiinsa vaikka todellisuudessa tunteet ovat kaoottista stressiä ja omat tunteet ovatkin usein hyvin dramaattisia ja niitä naiset eivät pysty käsittelemään. Kuntoutuksen aikana haastateltavat taasen kokivat että, huumeita käyttävät naiset saavat yhteyden oikeisiin tunteisiinsa ja näitä tunteita he ovat usein miehiä kyvykkäämpiä käsittelemään. Muuntohuumeita käyttävien naisten koettiin ajautuvan käyttömaailmassa huonoimpaan asemaan, joka tuo lisää vaaratekijöitä heidän terveydelleen. Muuntohuumeet ovat myös tuoneet mukanaan moniongelmallisuutta ja haastateltavien suhtautuminen asiakkaisiin on muuttunut tämän johdosta. Ennen haastateltavat kategorisoivat asiakkaat helppoihin alkoholisteihin ja vaikeisiin huumeiden käyttäjiin. Tällöin huumeiden käyttäjät omasivat yleensä yhden pääpäähteen eli olivat riippuvaisia esimerkiksi piristeistä tai opiaateista. Nykyään haastateltavat näkevät, että helpot alkoholistit ovat lähes kadonneet ja vaikeista yhden pääpäähteen omaavista naisista on tullut helpompia asiakkaita. Vaikeiksi haastateltavat kokivat ne asiakkaat, jotka ovat riippuvaisia useammasta päihhteestä ja heidän elämä on hyvin moniongelmaista.

Äitiys voidaan nähdä merkittävänä motivaatiotekijänä raitistumiseen useammalta eri kantilta. Raskaus antaa mahdollisuuden pitkään kuntoutukseen ja suhteeseen terveydenhuollon kanssa. Nykyaikana päihdekuntoutusten pituus on lyhentynyt ja avopuolen palveluiden määrä lisääntynyt. Sosiaalihuoltolakiin ohjaa aluksi tarjoamaan avopuolen palveluita ja jos niiden tuki ei ole riittävä, annetaan maksusitoumus laituskuntoutukseen. Laituskuntoutukset ovat yleisesti pituudeltaan yhdestä kolmeen kuukautta. Kuitenkin raskaana on mahdollisuus päästä keskimäärin vuoden pituiseen kuntoutukseen. Tämä mahdollisuus voidaan nähdä merkittävänä tekijänä huumeita käyttävien naisten raitistumisen kannalta. (Päihdeklonikan käsikirja 2017.)

Haastatteluissa kävi ilmi, että äitiys koettiin aluksi olevan voimavara aktiivisesti päihhteitä käyttäville naisille, mutta menetettyään lapsen huoltajuuden, on se usein syöksykierre voimakkaampaan päihhteiden käyttöön. Tällöin voimme nähdä, että äitiys on osittain muuttunut riskiä lisääväksi tekijäksi. Toisaalta huostaanotto voi myös olla naiselle pohja joka antaa mahdollisuuden raitistua. Yleisesti kuitenkin johtaa kovempaan käyttöön mutta kun käyttö on jo hyvin pitkäaikaista sekä elämä johtaa vankilatuomioon voi äitiys taas nousta motivaatiotekijäksi raitistua tai vähentää käyttöä. Haastatteluiden perusteella voimme siis todeta, että äitiys voimaannuttavana tekijänä riippuu päihhteitä käyttävän äidin elämäntilanteesta ja miten hän kokee äitiyden. Haastatteluissa nousi voimakkaasti esille naisen vastuuntunto ja äitiyden sisään piirretty hoivaamisvietti, joka vahvistaa vanhemmuuden sidettä. On kuitenkin muistettava, että samaan aikaan näillä äideillä ei välttämättä ole lainkaan kokemuksia terveestä vanhemman ja lapsen siteestä sekä vuorovaikutuksesta. Yhteiskunnassamme esiintyy monia myyttejä, odotuksia, kertomuksia, paineita ja normeja, joita vanhemman on täytettävä ja joihin heidän tulee vastata. Ajatuksiamme määrää myös kuva itsestämme, miten näemme itsemme.

Naiselle jolla ei ole itsellään kokemuksia terveestä äitisuhteesta voivat yhteiskunnan asettamat vaatimukset olla ainoa kuva siitä, kuinka äitinä tulee toimia. Myös heidän minäkuvansa määrittää sitä, miten he näkevät itsensä äitinä. Häpeä ja syyllisyys huonosta äitiydestä ajaa pahimmillaan naiset vielä syvemmälle päihteiden käytössä. Toisaalta oikeassa paikassa ja oikealla tavalla samat tunteet voidaan kääntää naisille voimavaroiksi kuntoutuksessa. Tärkeää on siis avata ammattilaisten kanssa mitä asiakkaat odottavat itseltään äitinä ja miten he näkevät itsensä sillä hetkellä. Tämä asetelma saattaa olla hyvin ristiriitainen sekä kuvat äitiydestä liian vaativat, jolloin syntyy helposti pettymyksiä todellisuuden kanssa. Tärkeää on asiakkaiden oma kokemus eikä, se miten ammattilainen näkee hänet. Parhaimmillaan onnistumisenkokemukset äitiydessä voimaannuttavat ja vahvistavat raittiutta.

Kun oikein osasi etsiä, löytyi suomalaisista tutkimuksista tietoa huumeita käyttävistä naisista. Tieto oli kuitenkin hyvin pirstaleista, sitä löytyi yksi lause sieltä ja toinen täältä, näitä tietoja oli osattava yhdistää, jotta saataisiin edes jonkinlainen kokonaiskuva suomalaisista huumeita käyttävistä naisista. Koemme, että tämä aihe on tärkeä sekä että tieto tästä lisääntyisi ja olisi helposti työntekijöiden saatavilla. Yksi kehitysehdotuksistamme onkin, että aiheesta tehtäisiin selkeä tutkimus tai teos, jossa olisi yhdestä paikasta saatavilla monipuolisesti tietoa aiheesta. Toki aiheen laaja-alaisuus avaa mahdollisuuden useamman tutkimuksen tekemiseen naiseuden näkökulmasta.

Emme myöskään onnistuneet löytämään suomalaisia tutkimuksia naisten eri rooleista huume maailmassa. Tekemissämme haastatteluissa naisten eri roolit tulivat vahvasti esille. Koemme siis, että tämä on aihe, jota olisi hyvä tutkia enemmän. Toinen omasta mielestämme Suomessa vähän tutkittu aihe on prostituutio huume maailmassa, siitä oli vaikea löytää tietoa. Huume maailman sisäisestä prostituutiosta ei myöskään juurikaan löytynyt tietoa suomalaisista lähteistä. Prostituutiosta toki löytyi kattavasti tietoa, mutta ei erityisesti huumeita käyttävän naisen näkökulmasta ja prostituution eri muodoista. Mielestämme tämä on myös aihe, jota tulisi tutkia enemmän ja nostaa tietoisuuteen.

Tutkimuksessamme nousseita tietoja voidaan käyttää hyväksi naisten kanssa tehtävässä päihdetyössä. Esille nousi paljon nais erityisiä piirteitä, joita huume maailmassa on, nainen ei siis elä siellä samanlaista elämää kuin miehet. Tämä olisi hyvä ottaa myös huomioon kuntoutusta suunnitellessa ja toteutettaessa. Tutkimuksemme on kuitenkin enemmän yleiskatsaus, siitä minkälaisia asioita nainen saattaa kokea eläessään alamaailmassa. Tutkimuksemme ei ole opas, miten päihteitä käyttävien naisten kanssa toimivien työntekijöiden tulisi toimia työssään, vaan tämä antaa heille uutta näkemystä asiasta yleisellä tasolla. Tärkeää on aina muistaa yksilöllisyys ja elämän moninaisuus. Tutkimuksemme avaa varmasti työntekijöille eri näkökulmia ja antaa uutta tietoa, siitä mitä naiset ovat saattaneet kokea elämässään päihteitä käyttäessään.

9 Pohdinta

Tämän tutkielman tekeminen on kasvattanut meitä paljon. Olemme saaneet oppia tutkimuksen tekemisestä ja vastaan on tullut asioita, joita ei ollut etukäteen ymmärtänyt ottaa huomioon. Olimme erittäin tyytyväisiä siihen, että meillä oli hyvin tarkka ja selkeä tutkimussuunnitelma. Hyvin laadittu tutkimussuunnitelma auttoi meitä läpi työn, se selkeytti asioita ja siihen oli helppo palata hetkinä, jolloin koki epävarmuutta esiin nousseihin asioihin. Opimme myös, että aikataulun ei tule olla liian tiukka, matkaan voi tulla viivästyttäviä tekijöitä, joihin tutkijat eivät voi itse vaikuttaa.

On ollut hyvin mielenkiintoista oppia ja saada lisää tietoa huumeita käyttävistä naisista. Vaikka aluksi luulimme, ettei tietoa aiheesta löytyisi paljoakaan, löytyi sitä lopulta kuitenkin jonkin verran, kun luki aikaisempien tutkimusten lähteitä. Tieto oli pirstaleista ja sitä piti osata yhdistää monista eri lähteistä. Tiedon etsiminen siis todella vaati kärsivällisyyttä. Koska tietoa spesifisti vain naisista oli vähän tarjolla ja se piti etsiä yleisistä ilmiöistä kuvaavista tutkimuksista, kasvoi tietämyksemme ja ymmärryksemme myös yleisellä tasolla huumeiden käytön eri ilmiöistä.

Haastatteluiden kautta pääsimme itse, tutkijoina, tutustumaan erilaisiin organisaatioihin ja heidän tekemään työhön. Haastattelut avasivat meille ovia mielenkiintoisiin työpaikkoihin ja saimme tavata erilaisia näkökulmia omaavia työntekijöitä. Haastatteluissa saimme osallistua äärimmäisen mielenkiintoisiin keskusteluihin, kuitenkin omaten pääsääntöisesti kuuntelijan roolin.

Osa haastateltavista paikoista toimi työharjoittelupaikkoinamme. Oli avaavaa saada haastatteluiden ympärille konkreettista työkokemusta ja osa haastatelluista ilmiöistä näkyikin päivittäisessä työssä. Tutkimukseemme emme käyttäneet muuta kuin haastatteluissa ilmenneitä seikkoja ja asioita, mutta oma ymmärryksemme laajeni myös käytännötasolle.

Olimme odottaneet, että naiseudesta olisi löytynyt enemmän voimavaroja. Olimmekin hieman yllättyneitä siitä, miten niin sanotusti negatiivisena asiana naiseus oikeastaan huumemaailman sisällä nähdään ja koetaan. Tutkimuksessa selvisi toki myös naiseuden voimaannuttavaa seikkoja, ei vain niin paljon kuin mitä olimme odottaneet ja toivoneet.

Vaikka emme niinkään tutkineet kuntoutusta nousi se haastatteluissa kuitenkin jonkin verran esille. Nyt kun ymmärrämme paremmin naisen todellisuutta suomalaisessa huumemaailmassa, ymmärrämme myös, miten tärkeää olisi päihdekuntoutukseen ottaa nais erityinen työote naispuolisten kuntoutujien kanssa. Kuntoutuville naisille olisi tärkeää muistuttaa, miten hieno asia naiseus oikeasti voikaan olla ja saada heidät taas nauttimaan siitä. Pieneltä tuntuvat asiat, kuten kynsienlakkaus tai hiustenlaitto, voivat tässä olla suuressa roolissa.

Opinnäytetyön tekeminen on ajoittain tuntunut melko raskaalta, kun aikataulut eivät esimerkiksi ole meistä johtuneista syistä pitäneet ja tutkielman tekeminen siirtyikin kiireellisempään ajankohtaan, jossa meillä oli paljon muita opintoja ja työharjoitteluita. Tästä huolimatta on opinnäytetyötä silti ollut hyvin palkitsevaa ja mielenkiintoista tehdä. Oma tiedonjanoimme oli niin suuri, että tyydytys, jonka saimme selvittäessä asioita, oli suurempi kuin kiireen aiheuttama stressi ja väsymys. Oma mielenkiintomme jatkotutkimuskohteena kohdistuu prostitution eri muotoihin päihdemaailmassa ja miten kuntoutuksessa pystyisi nostamaan traumaattiset kokemukset esiin ja miten niitä olisi huumeita käyttävien naisten mielestä sopivaa sekä järkevää käsitellä asiaa.

Lähteet

Painetut lähteet

Aaltonen, S. & Honkatukia, P. 2002. Tulkintoja tytöistä. Tampere: Tammer-Paino.

Aaltola, J & Valli, R (toim.). 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus

Ahtiala, P. & Ruohonen, K. 1998. ”Se oli sitä koko elämä”, kokemuksia ja näkemyksiä huumeriippuvuudesta. Tampere: Tammer-Paino.

Andersson, M. & Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). 2008. Vauvan parhaaksi. Helsinki: Pekan Offset Oy

Berg, K. 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Geymonat, G. 2016. Köpa och sälja sex, mellan njutning, arbete och utnyttjande. Göteborg: Daidados.

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Pieksämäki: Kirjapaino raamattutalo.

Hakkarainen, P. & Piisi, R. (toim.). 2001. Huumeiden käytön sosiaaliset kehykset. Huumetyö. Tampere: Tammi.

Heiskarinen, M. & Piispa, M. 1998. Usko, toivo, hakkaus. Helsinki: Edita.

Hännikänen-Uutela, A-L. 2004. Uudelleen juurtuneet, yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylä university printing house.

Hyytinen, R. 2007. Lapsi, huumeperhe ja toivo: Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessi. Helsinki: Pekan Offset Oy.

Jokinen, A. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus, Mies, väkivalta ja kulttuuri. Vammala: Tampere university press.

Knuuti, U. 2007. Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeiden käytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Helsinki: Yliopistopaino kustannus.

Kontula, A. 2008. Punainen eksodus. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Lalander, P. 2001. Hela världen är din -en bok om unga heroinister. Lund: Studentlitteratur.

Lattu, E. 2016. Naisten tekemä väkivalta. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Lehtonen, A. & Perttu, S. 1999. Naisiin kohdistuva väkivalta. Tampere: Tammer-paino.

Liuski, S. 2016. Poikkeavuuden kategorioita huumeita käyttävien naisten ryhmäkeskusteluissa, Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos: Jyväskylän yliopisto.

Nätkin, R. 2006. Pullo, pilleri ja perheet, Vanhemmuus ja päihdeongelmat. Juva: PS-kustannus.

Piisi, R. 2001. Huumetyö. Tampere: Tammi.

Ruisniemi, A. 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa, Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenens Print.

Seppä, K & aalto, M & Alho, H & Kiianmaa, K (toim.). Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Turunen, M-M. 1996. Kun kaikki on kaupan... Prostituution asiantuntija ryhmän raportti. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Varjonen, V.2015. HuuMETILANNE Suomessa 2014. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Virokannas, E & Väyrynen, S (toim.). 2013. Varjoja Naiseudesta. Painettu EU:ssa.

Väyrynen, S. 2007. Usvametsän neidot, tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Väyrynen, S. 2009. Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) & Pohjola, A. (toim.) Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino.

Sähköiset lähteet

A-klinikkasäätiö. Osis II-hanke. Viitattu 24.4.2017. <http://www.a-klinikka.fi/kehittaminen/hankkeita-ja-toimintaa/osis-ii-hanke>

Andersson, M & Kokko, N. 2016. Lastensuojelun käsikirja, Päihdetyö ja lastensuojelu. Viitattu 13.2.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/paihde-tyo-ja-lastensuojelu>

Ensi- ja turvakotien liitto. Pidä kiinni - hoitojärjestelmä. Viitattu 24.4.2017. <https://ensija-turvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/pida-kiinni-hoitojarjestelma/>

Finlex. 2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 13.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Finlex. 2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 13.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp2845472>

Huttunen, J. 2015. Duodecim terveyskirjasto: Mitä terveys on? Viitattu 21.3.2017. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00903

Lastensuojelun keskusliitto. Lastensuojelu.info. 2017. Sanasto. Viitattu 23.2.2017. <https://www.lastensuojelu.info/sanasto/#huostaanotto>

Mäkelä, R. 2005. Päivitetty 2010. Opioidiriippuvuuden lääkkeellinen vieroitus- ja korvaushoito. Viitattu 24.4.2017. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/opioidiriippuvuuden-laakkeellinen-vieroitus-ja>

Päihdeklinikan käsikirja. Välilehtiä työn kuvaamiseen, asiakkaan kuntoutuksen tarpeen arviointiin ja kilpailuttamiseen. Viitattu 20.4.2017. http://www.epshp.fi/files/5144/Paihdeklinikan_kasikirja_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Viitattu 24.4.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013. Vankilat. Viitattu 24.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>

Suistomaa, M. 2014. Selvitys vankiterveydenhuollosta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 21.3.2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70290/URN_ISBN_978-952-00-3510-5.pdf?sequence=1

Tanhua, I. & Mustakallio, S. & Karvinen, M. & Huuska, M. & Aaltonen, M. 2015. Tietopaketti Sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta oppilaitoksille, työpaikoille ja viranomaisille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 12.5.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74462/URN_ISBN_978-952-00-3583-9.pdf?sequence=1

Vaara, P. 2016. Huumeetonta elämää rakentamassa, raskaudenaikaisessa korvaushoidossa olevien naisten kertomuksia huumeiden käytöstä irtautumisesta raskausaikana. Viitattu 7.3.2017. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160639/Vaara_gradu_sosiaalityo.pdf?sequence=2

Taulukot

Taulukko 1 Seksipalvelu osion rakenteen muodostuminen	15
Taulukko 2 Pääteemat kiteytettynä	66

Liitteet

Liite 1: Saatekirje.....	81
Liite 2: Apukysymyslista	82

Liite 1: Saatekirje

5.11.2016

INFO haastatteluun osallistuvalla

Nainen huumeiden käyttäjänä

Olemme kaksi Laurea ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi opiskelevaa naista ja teemme opinnäytetyömme koskien naisia huumeiden käyttäjinä. Rajaamme opinnäytetyömme käsittelemään naiseutta ja naisen asemaa huumeiden käyttäjien keskuudessa. Nostamme esiin seikkoja, jotka työntekijät kokevat koskevan juuri nais käyttäjiä ja jotka ovat nais huumeiden käyttäjille tyypillisiä sekä keskeisiä. Emme vertaa miehiä ja naisia keskenään. Pyrimme löytämään seikkoja, jotka johtuvat siitä että kyseessä on nais huumeiden käyttäjä, niin voimaannuttavia että negatiivisävytteisiä seikkoja

Tutkimusmenetelmä

Aineisto tullaan keräämään haastattelemalla eri yksiköiden työntekijöitä, jotka tekevät työtä päihdeidenkäyttäjien naisten kanssa. Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän, koska haluamme ymmärtää päihdeitä käyttävien naisten asemaa ja siihen johtavia syitä paremmin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysin pääpaino on mielipiteiden sekä niiden syiden ja seurausten syväluotauksessa. Keskitymme johtopäätösten tekemiseen moniulotteisesta, haastatteluihin pohjautuvasta aineistosta. Tässä tutkimuksessa selvitetään siis päihdetyöntekijöiden näkemys ja kokemus naiseudesta ja naisen asemasta suomalaisessa huumemaailmassa.

Identiteetin suojaus

Tutkimuksessamme aiomme suojata haastateltavien identiteetin, niin ettemme missään vaiheessa tutkimusta paljasta haastateltavien nimiä. Kun aineisto on luokiteltu ja teemoitettu ei kommentteihin pysty myöskään yhdistämään yksikköä, jossa yksittäinen työntekijä työskentelee.

Nöyrimmät kiitokset tutkimukseemme osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin,

Tiina Vuorikoski ja Cassandra Löfberg

Liite 2: Apukysymyslista

Kuinka kauan olet tehnyt päihdetyötä?

Kuinka kauan olet tehnyt päihdetyötä naisten kanssa?

Otetaanko naiseus huomioon työskentelyssä ja millä tavalla jos otetaan?

Nostavatko naiset itse naiseutta esille keskusteltaessa työntekijöiden kanssa?

Naisten nykytilanne huumeiden käyttäjinä? Mitä muutoksia on ollut nähtävissä?

Mitä keinoja naisilla on rahoittaa/elää huumeidenkäyttäjien keskuudessa?

Mitä voimavaroja voidaan nähdä naiseudesta huumeiden käytössä?

Millaisia stereotypioita naisista on ja pitävätkö ne paikkansa?

Mitä seikat nousevat useimmin esille nais huumeiden käyttäjillä?

Joutuuko nainen tekemään enemmän töitä kuin mies ansaitakseen asemansa huumemaailmassa?

Miten nainen itse kokee asemansa?

Voiko väkivallalla parantaa omaa statustaan?

Onko huumeita käyttävän naisen helpompi uhriutua?

Kokeeko huumemaailmassa elävä nainen seksuaalista hyväksikäyttöä, jos niin millaista ja miten nainen itse sen kokee?

Miten huumemaailmassa elävä nainen kokee väkivallan?

Millainen omanarvontunto naisilla on?

Miten huumemaailmassa elävä nainen kokee seksuaalisuutensa?

Miten nainen kokee mahdollisen äitiyden vaikuttavan tilanteeseensa?

Otetaanko mahdollinen äitiys työskentelyssä huomioon?